

"Kohta heterot ovat kummajaisia"

Retoriikka seksuaalivähemmistöjen adoptio-oikeuksia koskevassa keskustelussa

Elena Martikainen
Tampereen Yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Sosiologia
Pro gradu -tutkielma
Joulukuu 2015

TAMPEREEN YLIOPISTO
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

ELENA MARTIKAINEN: "Kohta heterot ovat kummajaisia" Retoriikka seksuaalivähemmistöjen adoptio-oikeuksia koskevassa keskustelussa.

Pro gradu –tutkielma, 89 s.

Sosiologia

Joulukuu 2015

Viime vuosikymmenten aikana on käyty aktiivisesti keskusteluja seksuaalivähemmistöjen oikeuksista. Monen lyhyessä ajassa tapahtuneen merkittävän muutoksen seurauksena ja myös vastakkaisen arvomaailmojen törmäyksestä johtuen keskustelut ovat saaneet paljon näkyvyyttä mediassa. Homoseksuaalien oikeudet ja niiden asteittainen kehitys on ollut verrattain ripeää ja historiallisesti ainutlaatuista juuri viime vuosikymmenten aikana, ei ainoastaan Suomessa mutta myös muissa länsimaissa. Eri lakialoitteet sekä muut lainsäädäntöön liittyvät valmistelut ja muutokset ovat olleet osaltaan järjestöjen ja liikkeiden aktiivisuuden synnyttämää reaktiota ja puuttumista lainsäädännön eriarvoistaviin mekanismeihin.

Tarkastelen pro gradu –tutkielmassani seksuaalivähemmistöjen adoptio-oikeuksia koskevaa keskustelua retoriikan näkökulmasta. Adoptiolaista käyty eduskuntakeskustelu oli vuonna 2009 aiheuttanut kohua ja saanut runsaasti näkyvyyttä valtavirtamediassa uutisoinnin ja mielipidekirjoitusten muodossa. Laki, joka salli samaa sukupuolta olevien pareille adoptoida puolisonsa lapsen eli niin kutsuttu sisäisen adoption laki, oli pinnalla julkisuudessa pääosin muutaman kansanedustajan kärjekkään ja provosoivan mielipiteen ansiosta. Tutkielmassani pyrin selvittämään keskustelun argumentointia ja retoriikkaa, aineistona käytössäni on eduskuntakeskustelut sekä Helsingin Sanomien ja Aamulehden mielipidekirjoitukset.

Lähestyn aihetta retorisen analyysin välineitä käyttäen, pyrkimyksenäni on paikantaa keskustelussa ilmenevät arvolähtökohdat ja niiden tavoitteet sekä tutkia eri osapuolten argumenttien pohjana olevia ideologioita. Adoptiolakia koskevassa määrittelykamppailussa vastakkain ovat kehityksen ja rappingon retoriikat, joiden näkökulmat adoptiolain vaikutuksesta poikkeavat merkittävästi toisistaan. Analyysiäni johdattivat kaksi keskeistä retoriikan teoriaa, Perelmanin argumentoinnin tekniikat ja Hirschmanin poliittisen retoriikan väittämät.

Seksuaalivähemmistöjen adoptio-oikeuksista käyty keskustelu ilmentää perheen, vanhemmuuden, seksuaalisuuden ja normien määrittelyä. Arvolähtökohtien kautta on paikannettavissa erilaisia vastakkaisia ideologioita. Arvolähtökohtien lisäksi keskustelussa kamppailevat keskenään kehityksen ja rappingon retoriikat, joita rakennetaan erilaisista arvolähtökohdista käsin. Keskeisin teesi rappingon retoriikassa on adoptiolain vaarantava ja vahingoittava vaikutus, joka ulottuu yhteiskunnan eri tasoille. Kehityksen retoriikassa puolestaan adoptio-oikeudet nähdään yhteiskunnallisen edistyksen, ihmisoikeuksien ja yhdenvertaisuuden kokonaisvisiona.

avainsanat: seksuaalivähemmistöjen oikeudet, adoptio-oikeudet, poliittinen retoriikka, retorinen analyysi, sisäisen adoption laki, homoseksuaalisuus ja lainsäädäntö

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	1
2 Seksuaalivähemmistöjen oikeudet Suomessa ja adoption historia.....	5
2.1 Lainsäädännön kehitys ja historia	
2.2 Järjestöjen synty	
2.3 Seksuaalivähemmistöjen perheet Suomessa	
2.4 Adoption historia ja kehitys	
2.5 Adoptio Suomessa	
3 Aiemmat keskustelut ja aiheeseen liittyvä tutkimus.....	16
3.1 Parisuhdelaki ja hedelmöityshoitolaki keskustelussa	
3.2 Mielialuekirjotukset ja mediatekstit homoseksuaalisuudesta	
3.3 Yhteenveto	
4 Tutkimusmenetelmät ja aineisto.....	24
4.1 Retoriikka	
4.2 Chaïm Perelman: Argumentaatioteoria	
4.2.1 Argumentaation lähtökohdat ja läsnäolo	
4.2.2 Argumentaation tekniikat	
4.3 Albert O. Hirschman ja taantumuksen retoriikka: käänteisyys, turhuus, vaarantaminen	
4.3.1 Käänteisyys	
4.3.2 Turhuus	
4.3.3 Vaarantaminen	
4.4 Tutkimuskysymykset ja aineiston esittely	
5 Adoptiokeskustelun retoriikka.....	44
5.1 Keskustelun arvolähtökohdat	
5.1.1 Biologia ja luonnollisuus	
5.1.2 Rakkaus ja tunteet	
5.1.3 Lasten etu ja oikeudet vs. oikeus vanhemmuuteen	
5.1.4 Yhdenvertaisuus ja ihmisoikeudet	
5.1.5 Uskonto	
5.2 Vaarantaminen, käänteisyys ja turhuus keskustelussa	
5.2.1 Vaarantamisen ja uhkakuvien retoriikka	
5.2.2 Käänteinen vaikutus	
5.2.3 Turhuuteen vetoaminen	
5.3 Kehityksen ja rappion retoriikka keskustelussa	
6 Pohdinta ja yhteenveto.....	72
Lähteet.....	84

1 Johdanto

Seksuaalivähemmistöjen adoptio-oikeuksista käyty eduskuntakeskustelu oli vuonna 2009 aiheuttanut kohua ja saanut runsaasti näkyvyyttä valtaviirtamediassa uutisoinnin ja mielipidekirjoitusten muodossa. Laki, joka salli samaa sukupuolta olevien pareille adoptoida puolisonsa lapsen eli niin kutsuttu sisäisen adoption laki, oli vuosien 2007 ja 2009 aikana pinnalla julkisuudessa pääosin muutaman kansanedustajan kärjekkään ja provosoivan mielipiteen ansiosta.

Oma kiinnostukseni adoptiokeskustelun retoriikkaan syntyi alun perin juurikin median uutisoinnin seurauksena. Olin lukenut uutisen, jossa kerrottiin, miten kansanedustaja oli rinnastanut seksuaalivähemmistöjen parisuhteet avioliittoon koiran kanssa eduskunnan täysistunnossa. Minun oli vaikeaa hahmottaa, miten rinnastus oli muodostunut kansanedustajan päättelyketjussa, joten halusin selvittää, millaista perustelua väitteen tueksi tarjottiin. Toisin sanoen olin kiinnostunut näkemään argumentoinnin kokonaiskuvan. Perehdyin median tuottamiin diskursseihin adoptiolaista omassa kandidaatintutkielmassani, mutta diskurssianalyysi ei lopulta onnistunut tarjoamaan minulle tyydyttäviä vastauksia. Päädyin diskurssianalyysin ja mediatekstien jälkeen etsimään vastauksia myös muualta kuin ainoastaan mediasta, sillä halusin perehtyä itse eduskuntakeskusteluun ja sitä kautta tarkastella syvemmin ja laajemmin, mistä adoptiokeskustelussa oli oikeastaan kyse ja millaisia ideologisia maailmoja poliittisten kannanottojen taustalta voisi paljastua. Ihmisten vertaaminen koiriin eli tarkoituksellinen vihjailu seksuaalivähemmistöjen alempiarvoisesta asemasta ja eriarvoistava kohtelu eivät sopineet lainkaan omaan arvomaailmaani tai käsitykseeni asiallisesta debaatista ja siksi halusin selvittää, millaista retoriikkaa sellainen rinnastus ilmensi. Vaikka ensisijaisesti ihmetykseni herätti mediassa esitetyn adoptiota vastustavan poliitikon kannanotto, halusin selvittää myös muiden osapuolten argumentoinnin ja näkökulman aiheeseen. Olin myös kiinnostunut siitä, millaista reaktiota oli syntynyt vastapuolella kommentin seurauksena ja millaista argumentointia lain puolustajat käyttivät omissa kannanotoissaan.

Adoptio-oikeuksia koskevasta laista käydyt eduskunnan täysistuntokeskustelut ja lehtien mielipidekirjoitukset sisälsivät vastakkainasettelua, kannanottoja ja kamppailua siitä, onko seksuaalivähemmistöjen adoptio-oikeudet salliva laki tarpeellinen, yhteiskunnallinen askel eteenpäin kohti ihmisoikeuksia kunnioittavaa ja edistävää lainsäädäntöä vai vahingollinen, ajattelematon hyppäys moraalittomuuden ja rappiollisen yhteiskunnan puolelle. Lain

sisällöstä, sen merkityksestä ja hyväksyttävyydestä käytiin aktiivista väittelyä vuosien 2007 ja 2009 aikana, minkä jälkeen adoption salliva laki hyväksyttiin ja keskustelu hiipui hetkeksi - ennen seuraavaa seksuaalivähemmistöjen oikeuksia käsittelevää julkista keskustelua, jonka aiheena oli tällä kertaa sukupuolineutraali avioliittolaki. Tällä hetkellä eli syksyllä 2015 lakiesitys koskien sukupuolineutraalia avioliittoa on edennyt eduskunnassa siihen pisteeseen, että lain on suunnitteilla astua voimaan vuoden 2017 aikana. Nähtäväksi jää, millaisen suunnan lainsäädäntö ottaa seuraavaksi, sillä niin kutsuttu ulkoinen adoptio olisi seuraava looginen askel tässä ketjussa ja on ollut esillä vaihtoehtona jo 2000-luvun alusta asti, vaikka yleinen ilmapiiri ei vielä silloin ollut sama kuin nykyisin. Todennäköistä on, että myös ulkoisen adoption tapauksessa väittelyn retoriikka pyörii arvojen ja merkitysten määrittelyssä ja kamppailussa kuten aiempienkin muutosten kohdalla.

Viime vuosikymmenten aikana on käyty aktiivisesti keskustelua ja kiistelty seksuaalivähemmistöjen oikeuksista. Monen, lyhyessä ajassa tapahtuneen merkittävän muutoksen seurauksena ja myös vastakkaisten arvomaailmojen rajusta törmäyksestä johtuen keskustelut ovat saaneet paljon näkyvyyttä mediassa. Homoseksuaalien oikeudet ja niiden asteittainen kehitys on ollut verrattain ripeää ja historiallisesti ainutlaatuista juuri viime vuosikymmenten aikana, ei ainoastaan Suomessa mutta myös muissa länsimaissa. Eri lakialoitteet sekä muut lainsäädäntöön liittyvät valmistelut ja muutokset ovat olleet osaltaan järjestöjen ja liikkeiden aktiivisuuden synnyttämää reaktiota ja puuttumista lainsäädännön eriarvoistaviin mekanismeihin. Muutosvaatimusten ja lisääntyneen näkyvyyden myötä homoseksuaalien oikeudet ovat synnyttäneet keskustelua niin lehtien palstoilla kuin eduskunnan istunnoissa. Charpentierin mukaan lainsäädännön valmistelut ovat virittäneet julkista keskustelua avioliiton, perheen, vanhemmuuden ja rakkauden merkityksistä ja määrittelyistä (Charpentier 2001, 14). Homoseksuaalien oikeuksien lisääntyessä edellä mainittujen instituutioiden ja rakenteiden määrittelyt sekä merkitykset muuttuvat ja mukautuvat. Uudenlaisten määrittelyjen ja merkitysten vaikutusta asenteisiin ei välttämättä voida huomata kuin ajan kuluessa ja vertaillen aiempaan yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Seksuaalivähemmistöjen oikeudet ovat olleet pinnalla hyvin lyhyen ajan ja niiden merkittävän nopeaa etenemistä kuvastaa esimerkiksi se, että vielä muutama vuosikymmen sitten homoseksuaalisuus tai pikemminkin homoseksuaaliseksi tulkittavissa oleva toiminta oli kriminalisoitu, vakavaksi rikokseksi kategorisoitu teko. Toinen esimerkki vauhdikkaasta etenemisestä on se, että vasta hetki sitten homoseksuaalisuudella oli sairauden luokitus Suomessakin. Jos 1980-luvulla homoseksuaalia ihmistä pidettiin sairaana niin tällä hetkellä

tilanne on se, että teoriassa ollaan askeleen päässä tasa-arvoisesta avioliittolaista, aiempien kehitysaskeloiden ollessa vain muutaman vuoden säteellä toisistaan. On hyvin ilmeistä, että oikeuksien osalta on tapahtunut suuria harppauksia. Homoparien adoptio-oikeudet salliva laki on seurausta aiempien keskustelujen ja lakimuutosten virrassa. Parisuhdelaki ja hedelmöityshoitolaki ovat raivanneet tietä adoptiolain hyväksymiselle, kun homoseksuaalien ihmisoikeudet ja yhdenvertainen asema ovat tulleet yhä enemmän hyväksytyksi lähtökohdaksi.

Adoptio-oikeuksia käsittelevä keskustelu on sisältänyt osittain samoja teemoja kuin aiemmat, homoseksuaalien oikeuksia koskevat väittelyt. Adoptiolaki voidaan nähdä yhtenä osana oikeuksien ketjua, jonka lopulliset palaset ovat vielä näkemättä eli sukupuolineutraali avioliittolaki ja ulkoisen adoption mahdollisuus. Kiistojen pääteemoina ovat olleet muun muassa perhe, vanhemmuus, ihmisoikeudet, yhdenvertaisuus ja rakkaus.

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani homoparien adoptio-oikeuksia koskevaa keskustelua retoriikan näkökulmasta. Valitsin aineistoksi eduskunnan täysistuntokeskustelut, lakivaliokunnan mietinnöt sekä lakialoitteet, koska halusin tutkia, miten yhteiskunnan näkyvät ja vaikutusvaltaiset tahot eli poliittiset päättäjät argumentoivat adoptiolain puolesta ja vastaan. Lisäksi valitsin Helsingin Sanomien ja Aamulehden sivuilla julkaistut mielipidekirjoitukset tausta-aineistoksi, sillä halusin selvittää, millaista julkista keskustelua aiheen tiimoilta oli median tuottamassa sisällössä, toisin sanoen halusin hahmotella yleiskuvaa keskustelun etenemisestä ja argumentoinnista. Aineiston aikarajaukseksi muodostui vuosien 2007 ja 2009 välillä käyty keskustelu sen perusteella, että aiempina vuosina kiistelyn aiheena olivat edelliset lakiuudistukset eli laki rekisteröidystä parisuhteesta sekä hedelmöityslaki. Myöhemmin vuosina taas väittelyn laannuttua adoptiolain hyväksymisen ansiosta teemaksi nousi sukupuolineutraali avioliittolaki. Salla Valtari (2014) on tarkastellut omassa pro gradu -tutkielmassaan sukupuolineutraalista avioliittolaista esitettyjä argumentteja lehtiaineistoa hyödyntäen.

Lähestyn aihetta retorisen analyysin välineitä käyttäen, pyrkimyksenäni on paikantaa keskustelussa ilmenevät arvolähtökohdat ja niiden tavoitteet sekä tutkia erilaisten argumenttien perustana olevia ideologioita. Adoptiolakia koskevassa määrittelykamppailussa vastakkain ovat kehityksen ja rappion retoriikat, joiden näkökulmat adoptiolain vaikutuksesta poikkeavat merkittävästi toisistaan. Avaan kehityksen ja rappion retoriikkaa tarkemmin analyysiluvussani.

Tutkielmani rakentuu kuudesta luvusta. Johdannon jälkeen eli toisessa luvussa selvitän homoseksuaalien oikeuksien syntyä ja kehitystä Suomessa, jotta aiheesta on mahdollista nähdä koko ketjun kokonaisuus ja eräänlainen alkusysäys, josta kaikki on tavallaan lähtenyt liikkeelle. Kerron myös adoption historiassa ja kehityksestä sekä maailmalla että Suomessa. Kerron myös lyhyesti järjestöjen ja liikkeiden synnystä, sillä niiden vaikutus lakiuudistuksiin ja yhteiskunnallisen keskustelun kulkuun on ollut merkittävä. Kolmannessa luvussa käyn läpi aiheeseen liittyvää, aiempien keskustelujen sisältöä ja kulkua sekä niistä tehtyä tutkimusta. Tarkastelen muun muassa Sari Charpentierin tutkimusta parisuhdelaista käydystä keskustelusta, josta hän on eritellyt viisi hallitsevaa diskurssia. Neljännessä luvussa pohjustan retoriikan kehitystä ja käyn läpi retorisen analyysin välineitä, joita sovelsin omassa aineistonanalyysissäni. Analyysiäni johdattivat kaksi keskeistä retoriikan teoriaa, Perelmanin argumentoinnin tekniikat ja Hirschmanin poliittisen retoriikan väittämät. Arvolähtökohtien selvittämisessä ja niiden rakentumisen analysoimisessa käytin Chaïm Perelmanin retoriikkaa ja argumentointia käsitteleviä työkaluja. Lakia kannattavien ja vastustavien ideologioiden retoriikassa käytin taas hyväkseni Albert Hirschmanin niin kutsuttua teesiteoriaa, joka keskittyy eritoten taantumuksellisen retoriikan analyysiin kolmen keskeisen väittämän eli vaarantamisen, käänteisyyden ja turhuuden retoriikan kautta. Viidennessä luvussa esittelen retorisen analyysini tuloksia eli keskustelusta paljastuneita arvolähtökohtia, päättyen Hirschmanin väittämäanalyysin kautta adoptiolakia puolustavien ja vastustavien retoriikkaan eli rappion ja kehityksen ideologioihin. Kuudennessa eli viimeisessä luvussa käyn läpi analyysin tuloksia ja niiden pohjalta tehtyjä johtopäätöksiä, teen yhteenvetoa adoptiokeskustelun retoriikasta ja pohdin sen merkitystä osana suurempaa yhteiskunnallista kehitystä.

2 Seksuaalivähemmistöjen oikeudet Suomessa ja adoption historia

Tutkielmassani keskityn tarkastelemaan samaa sukupuolta olevien parien adoptio-oikeuksista käytyä julkista keskustelua, mutta ilmiön laajempi ymmärtäminen ja analysoiminen vaativat syvempää perehtymistä siihen, miten seksuaalivähemmistöjä koskeva lainsäädäntö on tähän asti edennyt ja mitkä tekijät ovat olleet vaikuttamassa kehitykseen. Adoptio-oikeuksista käyty kiistely on vain yksi osa jatkumoa, joka on alkanut modernin yhteiskunnan aikaansaamasta muutospainesta, oikeuksien vaatimisesta ja seksuaalivähemmistöjen näkyvyyden lisääntymisen seurauksena. Voidaan väittää, että adoptiolaki on yksi vaihe prosessissa, jossa seksuaalivähemmistöjen oikeudet ovat askel kerrallaan edenneet kohti oikeudenmukaisempaa lainsäädäntöä. Yhteiskunnallinen kehitys on mahdollistanut oikeuksien kehittymisen ja toisaalta asteittainen oikeuksien laajeneminen on vaikuttanut vuorostaan yhteiskunnan kehityssuuntaan ja muutoksiin suhtautumisessa ja asenteissa seksuaalivähemmistöjä kohtaan. Toisin sanoen vuorovaikutus yhteiskunnallisen ilmapiirin ja lainsäädännön kehittymisen kesken on ollut vastavuoroista. Lähestyn adoptio-oikeuksista käytyä julkista keskustelua seksuaalivähemmistöjen oikeuksien näkökulmasta, sillä näen adoptiosta käytyä väittelyä osana seksuaalivähemmistöjen historiaa ja oikeustaistelua. Hahmotan siis asian oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden kautta ja oma näkökantani on vahvasti seksuaalivähemmistöjen yhdenvertaisuuden ja oikeuksien puolella.

Seuraavaksi käyn läpi seksuaalivähemmistöjen oikeudellisen aseman kehitystä ja lainsäädännön piirissä tapahtuneita muutoksia Suomessa. Esittelen myös lyhyesti "homoliikkeiden" historiaa ja niiden vaikutusta muutoksiin. Sen jälkeen esittelen lyhyesti seksuaalivähemmistöjen perheitä koskevaa tutkimusta Suomessa sekä adoption historiaa. Tarkoitukseni on avata seksuaalivähemmistöjen oikeuksista kokonaiskuvaa, jotta on mahdollista hahmottaa, miten on päädytty keskustelemaan samaa sukupuolta olevien parien adoptio-oikeuksista. Käytän läpi tutkielman käsitteitä kuten seksuaalivähemmistöt ja homoseksuaalit, homoparit ja samaa sukupuolta olevat parit, joita tarkoitan toistensa synonyymeinä. Tiedostan mahdollisen ongelmallisuuden termien käytössä, sillä se yleistää ja yksinkertaistaa seksuaalivähemmistöjä ryhmänä. Homoseksuaali terminä on myös mahdollista tulkita koskevan vain homoseksuaalimiehiä, mutta omassa käytössäni viittaan termillä sekä naisiin että miehiin eli seksuaalivähemmistöihin yleisesti. Koen että omassa tutkielmassani sen tarkoitus on olla lukemista helpottava tapa. Pyrin kuitenkin käyttämään "samaa sukupuolta

olevat parit" vaihtoehtoisena terminä, koska kyseessä on laki, joka koskee niin homo- kuin lesbopareia.

2.1 Lainsäädännön kehitys ja historia

Homoseksuaalien oikeudellisen ja yhteiskunnallisen aseman vahvistumista voidaan nähdä osana yleistä ihmisoikeuksien kehitystä. Seksuaalivähemmistöjen oikeuksien kehitys on usein ollut samansuuntaista naisten oikeuksien kehityksen kanssa. Tämän todistaa se, että seksuaalivähemmistöjen asema on keskimääräisesti parempi niissä maissa, joissa myös naisten oikeudet ovat vahvassa asemassa. Päinvastaisesti seksuaalivähemmistöjen asema on heikoin sellaisissa maissa, joissa muidenkin vähemmistöjen ja naisten oikeuksia ei huomioida riittävästi. (Hiltunen 1999, 41.) Isakssonin (1994) mukaan Suomen liittyminen Euroopan neuvostoon ja sitoutuminen sitä kautta Euroopan ihmisoikeussopimukseen on ollut vaikuttamassa lainsäädännön kehitykseen ja muokannut lainsäätäjien näkemyksiä (Isaksson 1994, 8).

Seksuaalisuuden ja sukupuolen rajoja on valvottu ja säädelty rikoslain, lääketieteen ja kirkon kautta. Nykyään valvonta ja säätely perustuvat pikemminkin kulttuuristen tapojen ja normien kautta, mutta lainsäädännöllä ja kirkon kannalla on edelleen hyvin paljon merkitystä ja vaikutusta yhteiskunnallisella tasolla. (Mustola 2007, 11.)

Vaikka rikoslain uudistukset ja sairausluokituksen poistaminen ovat vaikuttaneet seksuaalivähemmistöjen ihmisoikeuksiin, rikos- ja sairausleima voi olla vieläkin läsnä monessa mielessä. Monet vanhemmat lesbot, homot ja biseksuaalit muistavat, miltä tuntui elää niin sanotusti rikollisena ajassa ennen vuotta 1971. Sairausleima on ollut voimakasta vielä 80-luvulle saakka ja se on vaikuttanut pitkään vallitseviin käsityksiin eli leimannut lesbot, homot ja biseksuaalit sairaiksi ja häiriintyneiksi ihmisiksi. Lääketieteellinen puhetapa on sisältänyt pääosin etsimään homoseksuaalisuuden syitä, ennaltaehkäisyä ja mahdollista hoitoa. Tämä on vaikuttanut yleiseen ilmapiiriin ja ihmisten käsityksiin vielä sairausluokituksen poistumisen jälkeenkin. (Lehtonen 1996, 156–159.)

Homoseksuaali oli ollut rikollista Suomessa jo siitä alkaen, kun kristinusko vakiintui Suomeen ja Mooseksen lakia alettiin soveltaa. 1600-luvulla Kuningas Kristofferin maanlaki salli seksin, joka tapahtui ainoastaan avioliitossa ja tähtäsi lasten hankkimiseen. Näin ollen muunlainen seksi luokiteltiin synniksi, josta voitiin rangaista erittäin ankarin menetelmin. Huomionarvoista on se, että naisten välisestä seksistä ei mainittu laissa eli homoseksin kielto koski ainoastaan

miehiä. Ääriesimerkkinä voidaan pitää tapausta, jossa vuonna 1665 tapahtunut ja paljastunut miestenvälisen seksin harrastaminen johti kuolemantuomioon, kun kaksi syyllisiksi todettua renkiä tuomittiin mestattavaksi kirveellä. (Mustola 2007; 66, 70.)

Vuonna 1734 otettiin käyttöön niin sanottu vaikenemisen politiikka uutta lakia säädettäessä. Enää ei mainittu miestenvälistä seksiä eikä sitä haluttu kirjata lakiin, koska *”niistä säätäminen ei näytä suotavalta, vaan vaiettakoon niistä tietämättömän tavoin, ja on rangaistuksensa kyllä löytyvä, jos niin pahasti sattuu, että niihin syyllistyy.”* Asiasta ei enää virallisesti haluttu näkyvää, vaan piilotettua lainsäädännössä, vaikka rangaistukset olivat kuitenkin voimassa, jos sellaiseen rikokseen syyllistyisi. Tämä tarkoitti sitä, että miestenvälinen seksi tiedostettiin olemassa olevaksi asiaksi, mutta vaikenemisen politiikalla haluttiin siirtää huomio pois siitä, ajatuksena oli todennäköisesti pois silmistä, pois mielestä -strategia. Seuraavalla vuosisadalla vaikenemisen politiikka ei ollut enää sopivaa, sillä vallitsevana modernina ajatuksena oli nyt se, että sellaisesta teosta ei voida tuomita, jota ei ole laissa selkeästi esitetty. Niinpä vuonna 1889 säädettiin rikoslaki, joka sisälsi homoseksuaalisuutta koskevan pykälän. Sen mukaan samaa sukupuolta olevan kanssa haureuden harjoittaminen oli rangaistava teko, josta voisi saada korkeintaan kaksi vuotta vankeutta. Tässä vaiheessa laki koski molempia sukupuolia ja se oli voimassa vuoteen 1971 asti. (Mustola 2007, 70–71.)

Merkittävät muutokset ja uudenlaisen kehityksen alku paikantuvat 1960-luvulle, jolloin alkoi tapahtua liberalismiin esiinnostusta. Liberalismin, vapaamielisyyttä korostavan ilmapiirin ja suhtautumisen myötä keskustelu seksuaalisuudesta, erityisesti seksuaalisuuden vapauttamisesta asenteista ja lainsäädännöstä oli aktiivisimmillaan. Siitä seurasi, että homoseksuaalisuuden dekriminointi nousi yhdeksi keskustelun aiheeksi. Esimerkkinä siitä, että homoseksuaalisuudesta alkoi muodostua aktiivinen keskustelun aihe ja osa seksuaalisuuden vapauttamisen puhetta, voidaan pitää Ilkka Taipaleen vuonna 1966 toimittamaa kokoelmaa, jossa nostettiin homoseksuaalien aseman näkyvästi keskustelun piiriin. Samaan aikaan aikakauslehdet kiinnostuivat kirjoittamaan homoseksuaalisuudesta. Näkyvyyden lisääntymisen ja median aktiivisuuden johdosta homoseksuaalisuutta koskevat kirjoitukset ja näkökulmat eivät enää olleet vain lääkäritiedon, juridiikan ja tietosanakirjojen tuottamia. Lehdissä alkoi näkyä yhä enemmän kirjoituksia homoseksuaalisuudesta, homojen alakulttuureista sekä eri maissa toimivista homoliikkeistä. Nämä kirjoitukset toivat homoseksuaalisuuden julkisen keskustelun piiriin ja loivat pohjaa seksuaalivähemmistöjen

identiteetin synnylle sekä antoivat homoille ja lesboille äänen omassa asiassaan. (Mustola 2007, 18–19.)

Kaikella näkyvyydellä ja julkisuudella ei toki ollut ainoastaan myönteistä vaikutusta. Eräs Ilta-Sanomien vuonna 1966 julkaisema artikkeli ”*Homoseksuaalipesä Suomessa*” synnytti kuitenkin valtavan kohun. Artikkelin käsitteli homomiehen kotona pidettyjen kutsujen raportointia, jossa lehden toimittaja oli soluttautunut kutsuille ja raportoi artikkelissaan niiden tapahtumista. Artikkelin sanoman tarkoituksena oli varoittaa nuoria miehiä ja erityisesti sotilaita, joita vanhemmat homomiehet viekoittelivat artikkelin mukaan. Jutun homoseksuaaleja loukkaava sävy synnytti vastarintaa, jonka seurauksena 88 kulttuuri- ja tiedevaikuttajaa allekirjoittivat adressin, jossa tuomittiin artikkelin sisältö ja vaadittiin homoseksuaalisuutta koskevaa rikoslain pykälän poistamista. Vastarintaa oli lähinnä heterojen keskuudessa, sillä homot ja lesbot eivät vielä voineet avoimesti puolustaa oikeuksiaan lainsäädännön takia. (Mustola 2007, 19.)

Vuonna 1966 hallituksen asettama komitea alkoi valmistella seksuaalilainsäädännön uudistusta. Seuraavana vuonna komitea esitti mietintönsä, jossa todettiin, että aiemmat seksuaalirikoksia koskevat määräykset (käytännössä vuoden 1889 laki, josta mainitsin aikaisemmin) perustuvat niin sanottuun absoluuttiseen moraalikäsitelmään, joka on liian ehdoton normi sovellettavaksi 1900-luvulla. Rikoslain pykälästä luovuttiin asteittain, ensin poistettiin vuonna 1926 salavuoteus eli naimattomien henkilöiden välinen seksi sekä vuonna 1948 pykälä koskien naimisissa olevan henkilön harjoittamaa seksiä muun kuin aviopuolisonsa kanssa. Rikoslain muutoksia perusteltiin sillä, että rikoslain ei ajateltu olevan oikea väline seksuaalisen käyttäytymisen kontrolloimiseksi. Samoja perusteluja käytti myös vuoden 1966 komitean mietintö, joka ehdotti homoseksin rangaistavuuden poistamista rikoslaissa. Mietintö ja homoseksin dekriminialisointi herätti suurta vastustusta eduskunnassa, jonka seurauksena lain muutokseen hyväksyttiin kompromissiratkaisu konservatiivien painostuksesta. Tämä kompromissi tarkoitti käytännössä sitä, että homoseksin rangaistavuus poistettiin, mutta kehoituskielto (”julkinen kehottaminen haureuteen toisen samaa sukupuolta olevan kanssa”) tuli voimaan. Kehotuskiellon perusteluna oli nuorten suojeleminen homoseksuaalisuutta koskevalta tiedolta. Tämän sisällön laki hyväksyttiin vuonna 1970 ja 1971 astui voimaan laki, joka dekriminhalisoi homoseksin. (Mustola 2007, 19–21.)

Vuodesta 1972 lähtien oli vireillä rikoslain kokonaisuudistus, jota käytettiin perusteluna sille, ettei pelkästään homoseksuaalisuutta koskeviin pykäliin haluttu puuttua. Vasta vuonna 1999 rikoslain uudistuksen myötä poistettiin suojaikärajaa ja kehotuskieltoa koskevat pykälät rikoslaista.

Seuraava uudistus lainsäädännössä oli laki samaa sukupuolta olevien parisuhteiden rekisteröimisestä, joka astui voimaan 1.3.2002 monen vuoden lobbauksen, kansalaiskeskustelun ja työryhmämietintöjen jälkeen. Muutaman vuoden kuluttua, vuonna 2007 astui voimaan seuraava kehitysaskel eli hedelmöityshoitolaki, jonka tarkoituksena oli taata mahdollista hedelmöitysapua myös naispareille. (Mustola 2007; 32, 36–37.)

Viimeisin homoseksuaaleja koskeva lakimuutos on vuodelta 2009 peräisin oleva adoptiolaki, joka salli samaa sukupuolta olevien pareille perheen sisäisen adoption. Tämäkin lakimuutos herätti aikoinaan kiivasta keskustelua, mutta siitä huolimatta laki hyväksyttiin. Mielenkiintoinen seikka on se, että vaikka laki hyväksyttiin äänestyksessä suurella enemmistöllä äänin 108–29, aineistoni perusteella näyttää siltä, että mediassa eniten julkisuutta saivat kuitenkin lain vastustajien kannanotot. Tutkielmani tarkastelee juurikin perheen sisäistä adoptiota koskevaa keskustelua ja erityisesti lakia vastustavien näkökulma on ollut huomion keskipisteenä.

Seuraava looginen askel näyttäisi olevan laki sukupuolineutraalista avioliitosta, jonka on tarkoitus astua voimaan vuonna 2017. Sukupuolineutraali avioliittolaki on ainoa näistä lakikehityksistä, joka on edennyt eduskunnassa kansalaisaloitteen seurauksena. Yleinen ilmapiiri ja kansalaisaloitteen takana olleet massiiviset määrät kannattajia asettivat muutospaineita eduskunnalle.

2.2 Järjestöjen synty

1960-luvulla syntynyt laaja keskustelu seksuaalisuudesta, homoseksuaalisuudesta, ihmisoikeuksia rikkovasta laista sekä yleinen yhteiskunnallinen liikehdintä vaikuttivat järjestöjen ja liikkeiden syntyyn. Yhdistysten perustaminen ja liikkeiden syntyminen voidaan nähdä johtuvan siitä, että homomiehet alkoivat vaatia omaa tilaa ja omaa ääntä yhteiskunnassa (Lehtonen 1996, 18).

Vuonna 1967 perustettiin Suomen ensimmäinen homojärjestö, Toisen säteen ryhmä – niminen aatteellinen yhdistys, jonka pyrkimyksenä oli homoseksualismin propagoiminen sekä syrjinnän vastustaminen. Myöhemmin yhdistysrekisterin epäilyjen takia perustettiin Työryhmä 13, joka oli etupäässä heteroiden toimesta perustettu kokoonpano. (Lehtonen 1996, 23.) Ensimmäinen rekisteröity homoseksuaalien kansalaisoikeusyhdistys Keskusteluseura *Psyke* perustettiin vuonna 1968 ja se oli aktiivisesti luomassa yhteyksiä erilaisiin tahoihin ja instituutioihin, muun muassa armeijaan, kirkkoon ja lääkintäviranomaisiin (Isaksson 1994, 47). Psyken toimintaan tyytymättömät perustivat vuonna 1974 *Seksuaalinen tasavertaisuus – Seta* –nimisen järjestön, joka oli Psykea enemmän poliittisesti suuntautunut, korosti yhteiskunnallista toimintaa ja oli muutoshakuisempi kuin Psyke. Setan tavoitteina olivat muun muassa kehotuskieltolain kumoaminen ja homoseksuaalisuuden poistaminen sairausluokituksesta. Järjestön aktiivisen lobbauksen ansiosta lääkintöhallitus poisti sairausluokituksen vuonna 1981. (Mustola 2007, 27.)

Kehotuskielto vaikutti kuitenkin vielä pitkälle 1980-luvulle asti ja siitä johtuen tiedon levittäminen laajemmalle yleisölle oli vaikeaa. Ajan kuluessa kehotuskielto kuitenkin menetti merkitystään ja osasyys tähän kehitykseen voidaan pitää aidsin räjähdysmaista leviämistä, joka tuli yllätyksenä niin viranomaisille kuin homojärjestöillekin. Aids pakotti kuitenkin reagoimaan ja myöhemmin Seta perusti oman aids-tukikeskuksen, joka tiedotti asiasta ja tuki hiv-tartunnan saaneita. Vähitellen tukikeskuksen toiminta sai yhteiskunnallista tukea ja sen myötä Setasta muodostui merkittävä yhteiskunnallinen tekijä, jonka imago "kummajaiskerhosta" vaihtui kansalaisjärjestöksi. Nykyään Setan kantaa pyydetään esimerkiksi lainvalmisteluissa ja mietinnöissä, mikä kertoo järjestön merkittävydestä yhteiskunnallisena instituutiona. (Mustola 2007, 29–30.)

Järjestöjen vaikutus lainsäädäntöön on ollut merkittävä. Monen vuoden lobbaukset sekä aktiivinen osallistuminen yhteiskunnallisiin keskusteluihin ovat vaikuttaneet lainsäädännössä tehtyihin muutoksiin. Tosin pitää kuitenkin huomioida, että kansainvälisellä tasolla Suomi on tullut useasti jälkijunassa monien muutosten suhteen, jos verrataan Pohjoismaihin. Samaan aikaan kun Suomessa astui voimaan niin sanottu parisuhdelaki, Pohjoismaissa joko valmisteltiin tai oli jo voimassa lasten adoptiota koskevat lait. Toisaalta jos huomioon otetaan kokonaan Euroopan kehitys, niin Suomi on ollut muutosten suhteen keskitasoa. Homoseksuaalien oikeuksissa lainsäädännön edelläkävijöitä ovat olleet Tanska, Ruotsi ja Norja,

jotka ovat edenneet pitkälle homomyönteisessä politiikassa ja lainsäädännön liberalisoimisessa (Mustola 2007, 37).

2.3 Seksuaalivähemmistöjen perheet Suomessa

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen perheet pysyivät lähes näkymättöminä rikos- ja sairausleiman aikaan, leimautumisen riskin lisäksi salailun syynä oli perheisiin kohdistuvat ennakkoluulot. Peittelystä ja vaikenemisesta huolimatta homoseksuaalisesti tuntevia vanhempia on aina ollut olemassa, suurin osa heistä on elänyt heterosuhteessa ja joutunut salailemaan omaa seksuaalista suuntautumistaan. Vaikka seksuaalivähemmistöjen vanhemmuus on ollut olemassa, vanhemmuuteen liittyvät hetero-oletukset ja heteronormatiivisuus voivat estää näkemästä homoseksuaalisten vanhempien lapsiperheiden olemassaoloa, esimerkiksi naisparien ja heidän sijais- tai ottolasten kanssa yhdessäasumista on voitu tulkita ystävyudeksi. (Jämsä 2007, 163.)

Rikoslain muutosten ja yleisen hyväksyttävyyden lisääntymisen myötä homoseksuaalien ja heidän perheidensä näkyvyys on kasvanut ja esimerkiksi huoltajuuskiistojen johdosta on syntynyt tarvetta tutkia homoseksuaalisten vanhempien kasvattamien lasten hyvinvointia. Esimerkiksi Tytti Solantaus (2003) on tutkimuksessaan esittänyt, että lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen kannalta vanhempien seksuaalisella suuntautumisella ei ole merkitystä. Näiden tutkimustietojen mukaan homoseksuaalit vanhemmat ovat yhtä kiinnostuneita lapsestaan, herkkiä heidän tarpeilleen, ohjaavat, valvovat ja viettävät yhtä paljon aikaa lastensa kanssa kuin heteroseksuaaliset vanhemmat. Lapsen kehityksessä ja vanhemmuudessa ei siis ole eroavaisuuksia vanhemman seksuaalisen suuntautumisen perusteella. (Jämsä 2007, 164.) Aiemmin homoseksuaalien vanhemmuuden epäämistä perusteltiin lapsen parhaalla ja edulla, mutta uusien tutkimustietojen valossa nämä perustelut ovat olleet riittämättömiä ja perusteettomia (Hiltunen 1999, 49). Lapsen etu kiistelyn kohteena on kuitenkin pysynyt, vaikka uutta tutkimustietoa, joka kumoaa ennakkoluulot homoseksuaalien vanhemmuuden "turmeltavasta" vaikutuksesta lapsiin, tuotetaan jatkuvasti.

70- ja 80-luvuilla seksuaalivähemmistöjen lapsiperheet olivat pääasiassa yksinhuoltajaperheitä tai erilaisia uusperheitä, joissa lapset saattoivat olla aiemmista heterosuhteista. 80-luvulla tehty kyselytutkimus paljastaa, että kymmenellä prosentilla

homoseksuaaleista miehistä ja 13:sta prosentilla homoseksuaaleista naisista oli lapsia. (Jämsä 2007, 164.)

Suomessa 90-luvulle asti hallitsevana muotona oli juuri edellä mainittu uus- ja yksinhuoltajaperhe, mutta luvun puolesta välistä lähtien sateenkaari-ihmisten lapsiperheet ovat monipuolistuneet ja uusia perhemalleja on tullut niiden rinnalle. Tämä johtunee eri yhteiskunnallisista kehityssuunnista ja lainsäädännön muutoksista, jotka ovat yhteisvaikutuksessa synnyttäneet uudenlaisen kulttuurisen tilan, jossa sateenkaariperheet ovat voineet elää avoimesti perhe-elämäänsä ja uskaltaneet perustaa omia lapsiperheitä. Esimerkiksi mies- ja naisparien ydinperheet ovat lisääntyneet, samoin useamman kuin kahden vanhemman lapsiperheet eli niin sanotut neliapilaperheet. (Jämsä 2007, 165.) Sateenkaariperheitä ovat lesbo-, homo-, bi- ja ei-heteroseksuaalien vanhempien lapsiperheet. Sateenkaariperheiden muodostuminen voidaan paikantaa 1990-luvun alkuun, jolloin naisparit ja lesbot hankkivat lapsia koti-inseminaatiolla (Kuosmanen & Jämsä 2007, 13). Vuonna 1997 perustettiin *Sateenkaariperheet ry.* - homo- ja biseksuaalisten ja transsukupuolisten vanhempien ja heidän lastensa järjestö. Yhdistyksen perustamisen aikoihin sateenkaariperheet runsastuivat ja vuosituhaten vaihteessa kasvu oli ripeää. 2000-luvulla perheiden lisääntyminen, avautuminen ja julkinen keskustelu vaikuttivat lainsäädäntöön. Näiden kautta sateenkaariperheet ovat tulleet näkyväksi ilmiöksi ja ihmisten tietoisuuteen. Vuoden 2002 parisuhdelaki mahdollisti sen, että perheet tulivat uudella tavalla näkyviksi myös virallisissa yhteyksissä, vaikka adoptiota ja lapsia laki ei vielä tuolloin koskenut. Jämsän mukaan sisäisen adoption mahdollistava laki on kuitenkin lasten oikeusturvan, hyvinvoinnin ja aseman kannalta keskeinen. (Jämsä 2007; 167,172.)

Yhteenveto

Seksuaalivähemmistöjen oikeuksien kehitys on ollut verrattain ripeätahtista, erityisesti, jos otetaan huomioon se, että homoseksuaalisuuden rikollis- ja sairausleima olivat olleet voimassa vuosisatojen ajan ennen kuin lainsäädäntö alkoi muuttua ihmisoikeuksien ja oikeudenmukaisuuden näkökannasta sallivammaksi. Nyky-yhteiskunnassa seksuaalivähemmistöt voivat rekisteröidä parisuhteensa, saada hedelmöityshoitoa ja adoptoida puolisonsa lapsen. Kaikki oikeudet eivät kuitenkaan ole ajan tasalla, jos asiaa tarkastellaan yhdenvertaisuuden ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. Vaikka laki tasavertaisesta,

sukupuolineutraalista avioliitosta on tulossa voimaan vuonna 2017, perheen ulkoisen adoption mahdollisuus on vieläkin poissuljettua.

2.4 Adoption historia ja kehitys

Vaikka adoptio on yleisesti tuttu käsite yhteiskunnassamme, tutkimuksia koskien adoptiota on Suomessa saatavilla suhteellisen kapea-alaisesti (Pösö 2003, 140). Siitä huolimatta lapseksi ottamisen käytäntö ja historia ulottuu varsin pitkälle ja ne voidaan jaotella viiteen eri vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe paikantuu klassisen antiikin ajalle, jolloin adoption tarkoituksena oli vahvistaa poliittisia tai perheellisiä siteitä tai adoptoida nuoria miehiä uskonnollisiin tarkoituksiin. Tällöin adoptio oli enemmänkin aikuisiin suuntautuvaa säädäntöä kuin lapsiin keskittyvää. Toisena vaiheena voidaan pitää sellaista adoption ilmentymää, jonka tarkoituksena oli tarjota orvoille ja aviottomille lapsille turvaa ja hoivaa. Tämä käytäntö oli yleistä 1800-luvun Isossa-Britanniassa ja pohjautui huoleen siitä, että köyhäintalot, joissa orvot ja heitteille jätetyt lapset, eivät kyenneet tarjoamaan vaadittavaa kasvatusta ja hoitoa. Adoptiota hoidettiin tuolloin hyväntekeväisyyden ja sijoitusperheiden muodossa. Huolenpidon myötä adoptiosta kehittyi pitkäaikainen ja kestävä ratkaisu. Adoptiolainsäädäntö kehittyi ensimmäisenä Yhdysvalloissa vuonna 1851 ja keskeisinä piirteinä olivat sekä biologisten että adoptoivien vanhempien kirjallinen suostumus, adoptiota hoitavan tuomarin arvio prosessin oikeanlaisesta toteutumisesta sekä lapsen ja biologisen vanhemman laillisen suhteen päättäminen. Isossa-Britanniassa lainsäädäntö kehittyi vasta myöhemmin vuonna 1926, kun orpokotien ja aviottomien lapsien määrä kasvoi sodan jälkeisessä yhteiskunnassa. Englanti otti käyttöön adoptiolain, jossa lapsen perintöoikeus biologiseen vanhempaan säilyi, mutta sai myös adoptoidun perheen perintöoikeuden. Kolmas adoption kehitysvaihe oli toisen maailmansodan jälkeen, joka toimi käytännössä hoitokeinona ja ratkaisuna hedelmällisyysongelmaan. Tässä vaiheessa keskiössä oli aikuisten intressit, kun keskiluokkaiset halusivat löytää itselleen "sopivan lapsen" joka tarkoitti useammassa tapauksessa valkoihoista, tervettä ja "sopivalla menneisyydellä varustettua lasta". Neljännessä vaiheessa 1960- ja 1970-luvuilla päästiin lapsiorientoituneempaan adoptioon ja adoptoitavien lasten määrä väheni ehkäisymenetelmien kehityksen ja aborttien laillistamisen myötä. Adoptiosta ja lasten asemasta syntyi keskustelua ja lastenkodeissa asuvien lasten kohtalo tuli sosiaalihuollon huolenaiheeksi, jonka seurauksena alkoi ilmestyä tutkimuksia ja erilaisia projekteja, joiden tarkoituksena oli saada lastenkodeissa monta vuotta elävät lapset vihdoin

adoptoitaviksi. Viidentenä vaiheena lapsikeskeisen adoptionvaiheen jälkeen voidaan nimetä markkinasuuntautunutta adoptiota, joka on tällä hetkellä meneillään. Tämä tarkoittaa lähinnä kansainvälisen adoption aikuiskeskeistä näkökulmaa, mutta edellisen vaiheen lapsen hoitoon keskittyvä lähestymistapa on silti jatkunut tähänkin vaiheeseen. (Pösö 2003, 143–147.)

2.5 Adoptio Suomessa

Pohjoismaissa adoptiolainsäädäntö on peräisin 1900-luvun alusta, jolloin ensimmäisten joukossa olivat Ruotsi ja Norja säädettäessään lain vuonna 1917. Suomessa adoptiolaki astui voimaan vuonna 1925 ja 11 vuotta sen jälkeen eli vuonna 1936 lainsäädäntöön tuli lastensuojelulaki. Käytännössä adoptio juridisessa mielessä astui kuvioon vasta, kun ydinperhemalli siirtyi juridisoitavaksi, vaikka adoptio oli ollut olemassa sitä ennenkin aviottomien lasten auttamisen muodossa. Lapsikeskeiseksi se muodostui vasta vuonna 1985, kun adoptiolakia muokattiin sellaiseksi, jossa korostettuna on lapsen etu. Nykyisessä adoptiolainsäädännössä ovat keskiössä lapsen edun lisäksi osapuolten suostumukset ja ottolapsineuvonta, joka valvoo lapsen edun toteutumista ja avustaa sekä vanhempia että lapseksiottajia prosessin eri vaiheissa. Suomalaiselle adoptiolle on ominaista prosessin kolmikantaisuus osapuolten suhteen: biologiset vanhemmat, adoptoitavat vanhemmat ja adoptiolapsi. Toinen ominaispiirre suomalaisessa adoptiokäytännössä on se, että sitä hoitaa pääosin yksi järjestö eli Pelastakaa Lapset ry. (Pösö 2003, 147–149.)

Pösön mukaan suomalainen adoptiota koskevaa tutkimusta on hyvin niukasti ja keskittyy enimmäkseen historiaan, oikeudelliseen tai psykiatriseen lähestymistapaan. Erityisesti naisten kokemuksia adoptiosta on tutkittu hyvin vähän, vaikka adoption vaikutus äitiin on todennäköisesti erittäin merkittävää. Siitä johtuen kokonaisvaltaista kuvaa suomalaisesta adoptiosta on haastavaa muodostaa. (Pösö 2003, 149–150.)

Psykiatriset lähestymistavat adoptioon tarkastelevat lapsen kehitystä ja identiteetin rakentumista, historialliset adoption yleistä kehitystä ja oikeudelliset lainsäädäntöä ja juridista näkökulmaa. Näyttäisi siltä, että tilausta ja tarvetta adoption yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen lähestymistapaan on olemassa. Adoptiosta käytävät julkiset keskustelut ja viimeisimmät lakiuudistukset kuten seksuaalivähemmistöjen adoptio-oikeuksien salliminen vaatisivat syvempää perehtymistä ja tutkimuskirjallisuutta adoption nykytilasta institutionaalisella tasolla ja sosiaalitutkimuksen piirissä. Toivon, että oma retoriikkaan

keskittyvä lähestymiskulmani adoptio-oikeuksiin tuo lisäksiinnostusta aiheeseen ja valottaa osaltaan adoptiota yhteiskunnallisen tutkimuksen kautta.

3 Aiemmat keskustelut ja aiheeseen liittyvä tutkimus

Homoseksuaalisuutta ja siihen liittyviä teemoja on tutkittu muun muassa mediatutkimuksen, naistutkimuksen, sosiologian ja kielitieteen aloilla. Homoseksuaalisuutta koskevaa tutkimusta löytyy runsaasti naistutkimuksen piiristä ja opinnäytteiden aiheina. Tutkielmani aineistoa ja analyysiä ajatellen olen perehtynyt sellaisiin tutkimuksiin, jotka keskittyvät homoseksuaalisuudesta käytyihin keskustelujen ja mediatekstien tarkasteluun. Seuraavaksi käsittelen lyhyesti tutkimusta, jossa on käyty läpi keskusteluja, jotka ovat käynnistyneet aiemmista seksuaalivähemmistöjä koskevista lakiuudistuksista. Esimerkiksi Charpentierin tutkimus käsittelee parisuhdelakikeskustelua ja siinä ilmenneitä diskursseja ja Juvosen tutkimus käy läpi hedelmöityshoitolaian yhteydessä käytyä keskustelua. Aiemmista keskusteluista poimitut tulokset otan huomioon analyysissäni ja vertailen omia johtopäätöksiäni näihin edellä mainittuihin tutkimuksiin. Rajasin aiemman tutkimuskatsauksen sisällön perusteella, toisin sanoen halusin perehtyä nimenomaan edellisistä lakimuutoksista käytyihin keskusteluihin ja niitä tarkasteleviin tutkimuksiin, koska näen adoptio-oikeuksia liittyvän keskustelun osana tätä kokonaisvaltaista prosessia, jossa homoseksuaalien oikeudet ja niiden laajeneminen ovat keskiössä. Vaikka seksuaalivähemmistöistä löytyy uskoakseni nykyään huomattava määrä tutkimuskirjallisuutta psykologian, sosiologian ja muista yhteiskunta- ja humanistitieteiden haaroista, halusin säilyttää näkökulmana diskurssien ja puhetaipojen analyysin sekä hahmottaa, miten julkisia keskusteluja on lähestytty oman alan sisällä.

3.1 Parisuhdelaki ja hedelmöityshoitolaki keskustelussa

Samaa sukupuolta olevien parien adoptio-oikeuksia edeltäneet lakimuutokset ovat tapahtuneet 2000-luvun alussa. Niin sanottu parisuhdelaki, joka mahdollisti samaa sukupuolta olevien parien suhteen rekisteröimisen vuonna 2001 ja vuonna 2007 voimaan astunut hedelmöityshoitolaki, joka käytännössä mahdollisti naisparien hedelmöityshoitoihin hakeutumisen. Sari Charpentier (2001) lähestyy julkaistussa teoksessaan "Sukupuoliuskko" homo- ja lesboliitoista käytyjä keskusteluja valtasuhteiden ja diskurssien näkökulmasta. Charpentierin teos käyttää diskurssianalyttistä lähestymistapaa, jossa keskiössä ovat avioliittoinstituution heteroseksuaalisuutta perustelevat tarinat. Charpentier tarkastelee

homoliittojen virallistamiseen liittyviä mielipidekirjoituksia ja analysoi keskusteluja uskontotieteellisten teorioiden, "heteroseksuaalisuuden pyhän järjestyksen" ja valtakurssien kautta. Teoreettisena viitekehyksenä toimii Butlerin teoria sukupuolen performatiivisuudesta sekä ajatus siitä, että usko, valta ja sukupuoli ovat kytköksissä toisiinsa.

Tutkimuksessaan Charpentier paikantaa keskusteluista neljä diskurssia, joiden avulla hetero- ja homoseksuaalisuutta tuotetaan. Hän nimeää nämä diskurssit kielenkäytön mukaan kristilliseksi, psykologiseksi, luonto- ja rakkausdiskursseiksi (Charpentier 2001, 11). Kristillisen diskurssin sisällä homoseksuaalisuutta ja liittojen virallistamista käsitellään vetoamalla Jumalaan ja Raamattuun, sekä puolustus- että vastustamispuheissa (Charpentier 2001, 46). Psykologinen diskurssi tarkoittaa taas sitä, että parisuhteiden virallistaminen nähdään kielteisessä valossa nimenomaan lapsuuden henkisen hyvinvoinnin näkökulmasta eli toisin sanoen syyksi kielteisyyteen luetellaan lasten mahdolliset psyykkiset "keskenkasvuisuuden" ja "kypsymättömyyden" ongelmat. Tässä tapauksessa kyse on siitä, että homoseksuaalisuus nähdään ihmisen poikkeavana kehitysmallina, niin sanottuna "sisäisenä rikkinäisyytenä". (mt, 52.) Luontodiskurssissa, kuten muissakin, vastakkainasettelu perustuu pitkälti luonnollisuus-luonnottomuus ääripäihin. Tätä diskurssia voisi nimittää biologiseksi diskurssiksi, sillä argumenteissa vedotaan usein biologiaan ja luonnollisuuden käsite rakennetaan määrittelemällä ja luettelemalla biologiset seikat. Luontodiskurssissa usein korostetaan lisääntymistä ja samalla rajataan homoseksuaalisuus koskemaan vain seksuaalista kanssakäymistä. (mt, 56–57.) Neljäntenä diskurssina toimii rakkauspuhetapa, joka sekoittuu osittain muihin diskursseihin, mutta jonka kantavana ajatuksena on, että avioliittokysymyksissä ei pidä pohtia sukupuolta tai sukupuolieroja vaan rakkautta. Rakkausdiskurssissa avioliitto nähdään "liittona, jossa kaksi rakastavaa ihmistä haluaa sitoutua toisiinsa", jossa sukupuoli ei ole tärkeä tekijä. Tässä tapauksessa hetero- ja homoseksuaalisuus rinnastetaan toisiinsa ja koetaan ne tasa-arvoisessa asemassa oleviksi asioiksi. (mt. 68–69.)

Charpentierin johtopäätökset sisältävät sen idean, että virallistamiskeskusteluissa esiintyvien diskurssien osalta kyse on heteroseksuaalisesta avioliitosta, jolla on "pyhän yhteiskunnallisen järjestyksen ylläpitäjän ja takaajan asema" ja josta käsin kaikki tulkinnot tapahtuvat. Charpentier nimittää sukupuoliuskoksi homoliittojen vastustajien uskomusta, jonka mukaan homoliittojen olemassaolo purkaa sukupuolijärjestystä ja näin ollen tuhoaa yhteiskunnan järjestyksen perustan (Charpentier 2001, 82–83). Tarkastelen Charpentierin tutkimustuloksia ja johtopäätöksiä yksityiskohtaisemmin viimeisessä luvussa, jossa vertaan niitä myös oman

analyysini tuloksiin.

Eräs toinen tutkimus, joka perehtyy aiempiin homoseksuaalien oikeuksia koskeviin keskusteluihin, on Tuula Juvosen artikkeli, jossa hän käsittelee homoseksuaalisuutta ja julkista keskustelua hedelmöityshoitolaista. Juvosen (2006) artikkeli "Lapsi pesuveden mukana?" tarkastelee erilaisia argumentteja, joita esitettiin hedelmöityshoitokeskusteluissa. Hän käy läpi niitä argumentteja, joiden tarkoituksena ja tavoitteena oli rajata hedelmöityshoitolaki koskemaan vain heteropariskuntia, ja esittää niille vasta-argumentteja. Juvosen lähestymistapa on ikään kuin dialogi, jossa hän poimii yhden argumentin kerrallaan ja esittää perusteluita kumotakseen nämä argumentit. Artikkelin johtopäätösten mukaan hedelmöityshoitolakia koskevissa keskusteluissa kyse on siitä, että

"Vaikka käytetyt argumentit sinänsä vaihtelevat, niitä kuitenkin yhdistää periaatteellinen heteronormatiivisuus, eli ajatus heteroseksuaalisen elämän ylivertaisuudesta suhteessa muihin tapoihin järjestää ihmissuhteita." (Juvonen 2006, 46).

Näin ollen lainsäädäntö, joka nojaa heteronormatiivisuutta edistävään ajatteluun, voi tuottaa syrjiviä ja alistavia käytäntöjä, joilla voi olla haitallista vaikutusta seksuaalivähemmistöjen oikeuksiin. Tässäkin tutkimuksessa johtavana ajatuksena on heteronormatiivisuuden paljastaminen ja sen kyseenalaistaminen.

Jaana Vuori (2004) käsittelee Lukijan sana -palstan kirjoitusta parisuhdelaista, jossa eri kirjoittajat vetoavat eri "asiantuntijoiden" lausumien kautta eduskunnan päättäjiin, jotta he hylkäisivät hallituksen esityksen homoliitoista. Vuori tarkastelee kirjoitusta retorista analyysiä käyttäen ja pyrkii selvittämään, millaisia suhteita teksti rakentaa kirjoittajien ja lukijoiden välille, kuka tekstissä puhuu ja ketä se puhuttelee (Vuori 2004, 93–94). Analyysin apuvälineinä hän käyttää diskurssianalyysiä ja kriittistä lingvistiikkaa.

Vuori analysoi kirjoitusta argumentoinnin sekä Aristoteleen retoriikkakäsitteiden eetoksen, paatoksen ja logoksen kautta, jotka kuuluvat retoriikan perinteisiin. (Eetos puhujan kuvana, paatos suhteena puhujan ja yleisön välillä sekä logos vetoamisena järkeen argumentoinnin avulla). Analyysi etenee eetoksen ja logoksen kautta paatoksen analyysin. Vuoren retorinen analyysi osoittaa, että puhuja, joka on uskonnollinen ja miespainotteinen, luokittelee yleisön

heteroseksuaaleihin ja homoseksuaaleihin. Viimeksi mainitut ryhmät jakautuvat edelleen kahteen osaan: heteroihin, jotka haluavat erottua selkeästi homoista, sekä niihin, jotka suhtautuvat homoihin mahdollisina kanssaihmisinä. Homot, joita Vuori nimittää "tekstin sisäisiksi" homoiksi jakautuvat sen mukaan, haluavatko "parantua" sairaudestaan vai eivät. (Vuori 2004, 113–115.) Edellä kuvattuja ryhmiä eli yleisöä yritetään suostutella ja vakuuttaa erinäisten "asiantuntijatilastojen ja faktojen" avulla, että homoseksuaalisuus on luonnotonta ja epätasapainoisuuden merkki. Esimerkiksi näin:

*" Mielestämme lakiehdotuksen suurin ongelma on siinä, että se lepää perustelemattomilla oletuksilla homouden synnynnäisyydestä ja tasapainoisuudesta. Kyse onkin lähinnä mielipidemuokkauksesta, sillä **tieteelliset tutkimukset** eivät tue näitä oletuksia." (Vuori 2004, 93.)*

Kirjoituksessa yritetään jatkuvasti rakentaa kuvaa perehtyneestä ja asiantuntevasta kirjoittajajoukosta vetoamalla ja viittaamalla tieteellisiin teksteihin. Tekstissä käytetään psykologista diskurssia, jossa homoseksuaalisuus kuvataan mm. rikkinäisyytenä, joka johtuu lapsuuden kehityksen ongelmista sekä luetellaan homoseksuaaleille "ominaiset" ongelmat kuten alkoholi-ongelmat, itsetuhoiset ajatukset, masennuksen sekä ahdistushäiriöt.

Analyysin kautta johtopäätökseksi muodostuu se, että kirjoitus on poliittinen mielipidekirjoitus, joka osallistuu kamppailuun asiantuntijuudesta ja "oikeasta" tavasta määritellä homoseksuaalisuutta. Teksti esittää väittämiä homoseksuaalisuuden syistä ja sitä kautta yrittää todistaa lukijoilleen sen, että homoliittojen mahdollistavia lakeja ei pidä toteuttaa.

3.2 Mielipidekirjoitukset ja mediatekstit homoseksuaalisuudesta

"Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia" (2002) on jälleen Juvosen julkaisema teos, homoseksuaalisuuden ja sen historiaan keskittyvä tutkimus, jossa tarkastellaan homo- ja lesbotutkimuksen lähestymistavassa tapahtunutta muutosta sekä esitetään homoseksuaalisuuskäsitysten historiaa ja kehitystä sodanjälkeisessä Suomessa ja erityisesti Tampereella (Juvonen 2002, 12–14). Juvonen käyttää tutkimuksessaan laaja-alaista ja monipuolista aineistoa, joka koostuu 50- ja 60-luvuilla julkaistuista Kalle-, Jallu- ja Viikon Totuus-lehdistä, 37 haastattelusta homo- tai heteroseksuaalisesti eläneiden ihmisten kanssa

sekä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuonna 1993 teettämän homoseksuaalisuuskyselyn aineistosta. Edellä mainittujen lisäksi myös oikeusasiakirjat ja elokuvat ovat osa aineistoa.

"Sodanjälkeisessä Suomessa heteroseksuaalisuudesta tehtiin luonnollinen itsestäänselvyys sellaisen julkisen homoseksuaalisuuspuheen avulla, jossa homoseksuaalisuus esitettiin heteroseksuaalisuuden käänteiskuvana" (Juvonen 2002, 228).

Artikkelin teoriakehyksenä Juvonen käyttää Foucault'n genealogiaa sekä Butlerin käsitystä sukupuolen performatiivisuudesta. Ydinajatuksiksi artikkelista hahmottuu se, että sukupuoli ja seksuaalisuus ovat aina tuotettuja, rakennettuja ja esitettyjä. Juvonen tarkastelee aineistoa diskurssianalyttisesti ja historiallisesti, tarkoituksenaan paikantaa homoseksuaalisuuden ajallista rakentumista sekä löytää niitä puhetapoja, joilla homoseksuaalisuutta rakennettiin 50- ja 60-luvulla.

Juvosen johtopäätökseksi muodostuu se, että homoseksuaalisuutta on rakennettu ja käsitteellistetty heteroseksuaalisuuden ja normaaliuden vastapariksi. Tämä merkitsee sitä, että homoseksuaalisuus on eroteltu epänormaaliksi heteroseksuaalisuuteen verrattuna. Lehtiaineisto osoittaa, että 50- ja 60- lukujen Suomessa miesten välinen homoseksuaalisuus oli arkaluonteinen aihe ja sitä pidettiin sairautena, vaarana, joka tuli Ruotsista ja joka uhkasi suomalaismiehiä. Lehdissä ja muualla julkisuudessa rakentunut vastenmielisyys ja halveksunta homoja kohtaan tuottivat negatiivisen homoseksuaalisuuden kuvan, mikä vaikutti siihen, että homoseksuaalit ihmiset joutuivat peittelemään ja vaikenemaan omasta seksuaalisesta suuntautumisestaan. (Juvonen 2002.) Kiinnostavaa kuitenkin on se, että naisten kohdalla tulokset ovat erilaiset. Kun miesten välistä homoseksuaalisuutta halveksuttiin ja paheksuttiin, naisten homoseksuaalisuus oli sen sijaan kokonaan näkymätöntä. Niin lehtien palstoilla kuin elokuvissa ja yksityiselämässä, naisten homoseksuaalisuus jäi tunnistamatta ja rakentamatta. Juvosen mukaan se "jäi vaille nimeämistä ja kulttuurista näkyvyyttä" (Juvonen 2002). Naisten homoseksuaalisuuden täysi näkymättömyys vaikutti homoseksuaalisuudesta rakentuneisiin kuviin ja puhetapoihin, jotka vuorostaan vaikuttivat ihmisten elämään ja käsityksiin.

Juvosen ja Charpentierin lisäksi Marja Kaskisaari on lähestynyt homoseksuaalien parisuhdetta koskevia keskusteluja ja niissä ilmeneviä diskursseja. Kaskisaaren (1997) tutkimus homoparisuhdekeskusteluista keskittyy tarkastelemaan vuonna 1996 Helsingin Sanomissa ja Ilta-Sanomissa julkaistuja mielipidekirjoituksia sekä homojen ja lesbojen haastatteluja eri aikakauslehdistä. Hän jäsentää artikkelinsa vastakkainasettelun avulla ja tarkastelee

homoparisuhteen puolestapuhujien ja vastustajien kannanottoja Butlerin performatiivisuuden käsitteen kautta (Kaskisaari 1997, 234–235). Kaskisaaren aineistonanalyysi nimeää erilaisia diskursseja, joista käsin homoseksuaalisuudesta puhutaan. Esimerkiksi homoliittoja vastustavat käyttävät avioliittodiskurssia, jossa avioliitto nähdään vain naisen ja miehen välisenä, joka tarkoituksena on suvun jatkaminen. Siksi vastustajien mielestä homoliitot vaarantavat avioliittoinstituutiota ja samalla koko yhteiskunnan perustaa (Kaskisaari 1997, 234). Vastustajien kommentteissa on myös käsitys siitä, että homoseksuaalisuus on yksityistä ”puuhastelua”, kun taas heteroseksuaalisuus on julkista ja oikeutettu avioliiton virallistamiseen julkisesti. Homoliittojen puolustajat vetoavat rakkauskurssiin ja näkevät, että homo- ja heteroliitoilla on yhtäläinen ideologinen ja yhteiskunnallinen merkitys (mt, 237).

Kaskisaaren tutkimustulosten mukaan sekä vastustajat että kannattajat perustelevat kannanottojaan heteroseksuaalisesta matriisista käsin. Toisin sanoen *”lehdistökeskustelussa tuotettu kuva homoseksuaalisesta parisuhteesta on sekä heteroseksuaalisen avioliiton toisinto että sen ”toinen” eli poissuljettuna toistuva ja siten järjestystä rikkova”* (Kaskisaari 1997, 248–249). Sekä vastustajat että puolustajat vetoavat argumenteissaan sellaisiin auktoriteetteihin, jotka ovat heteroseksuaalisen matriisin vahvistajia:

”Homoparisuhteen kannattajat ja vastustajat lainaavat erilaisia asioita heteroseksuaalisesta laista. Vastustajat vetoavat avioliittoon heteroseksuaalisen lain ja järjestyksen keskiössä: kirkon ja valtion liittoon avioliiton kautta.– - Parisuhteen puolestapuhujat taas lainaavat käsitystä avioliitosta rakkauden täyttymyksenä. Silloin homoseksuaalinen parisuhde nähdään viittaavan (heteroseksuaaliseen) romanttiseen rakkauteen” (Kaskisaari 1997, 241–242).

Median tuottamaa aineistoa analyysinsä pohjana on käyttänyt myös Tuula Juvonen omissa tutkimuksissaan. Vuonna 2004 ilmestyneessä artikkelissa Juvonen tarkastelee homoseksuaalisuuden esillepanoa Helsingin Sanomissa käyttäen hyväksi hegemonisen heteronormatiivisuuden käsitettä. Aineistona hän käyttää Helsingin Sanomissa julkaistuja artikkeleita, joiden ilmestymisajankohta sijoittuu joulukuun 2002 ja helmikuun 2003 välille. Artikkeleissa huomion kohteina ovat erityisesti sanavalinnat ja homoseksuaalisuutta käsittelevät teemat. Näiden kautta hän analysoi artikkeleiden sisältöjä ja sitä, miten niissä rakennetaan hegemonista heteronormatiivisuutta. Juvosen päätelmien mukaan homoseksuaalisuuden näkyvyys lehtien palstoilla noudattaa heteronormatiivista järjestystä ja näkökulmaa, mistä seuraa homoseksuaalisten ihmisten omien näkemysten näkyvyyden puute mediassa. Tällöin homoseksuaalisuutta esitetään stereotyyppien ja erilaisuuden kautta. Nämä

esitystavat ovat mukana toteuttamassa ulossulkemisen, erilaistamisen ja näkymättömyyden tapoja. (Juvonen 2004, 49–50.)

Marjo Laukkasen (2004) artikkelin aiheena ovat internetin keskustelupalstalla käydyt keskustelut koskien seksuaalista suuntautumista. Vaikka Laukkasen tutkimus ei varsinaisesti rajaudu homoseksuaalisuuden aihepiiriin, seksuaalisuuden rakentuminen nettikeskusteluissa liittyy läheisesti siihen, miten julkinen keskustelu tuottaa tiettyjä homoseksuaalisuuden puhetapoja. Tutkimuksen tarkoituksena on löytää aineistosta tapoja, joiden avulla seksuaalista suuntautumista tuotetaan nuorten nettikeskusteluissa (Laukkanen 2004, 49). Laukkanen tarkastelee diskurssianalyttisesti kahden eri keskustelupalstan sisältöä. Tarkastelun taustalla on Butlerin teoria seksuaalisuuden performatiivisuudesta sekä Norman Faircloughin sosiaalisen vuorovaikutuksen määrittely. Performatiivisuuden ja sosiaalisen vuorovaikutuksen teoriakehyksen avulla Laukkanen määrittelee keskustelupalstat "sosiaalisen vuorovaikutuksen tilaksi, jossa tekstivälitteisesti tuotetaan sosiaalista todellisuutta ja sosiaalisia identiteettejä" (Laukkanen 2004, 52). Analyysin kohteena on yleinen seksuaalisuuskeskustelu eli keskustelupalsta, joka on avoin kaikille, sekä kaappi-niminen keskusteluryhmä, jossa keskusteluun osallistuvat tytöt, jotka ovat lesboja tai biseksuaaleja.

Keskustelujen puhetapojen analyysissä Laukkanen erottelee ja luokittelee erilaisia diskursseja, muun muassa humaani, ihannoiva, luonto-, uskonto-, patologiapuhe jne. Analyysin yhteenvedoksi muodostuu se, että kahden keskustelupalstan välillä on eroja puhetapojen suhteen. Esimerkiksi yleisessä seksuaalisuuskeskustelussa homoseksuaalit ovat usein joko näkymättömiä tai heidät luokitellaan "toisiksi" heteronormatiivisuuden ollessa hegemoninen diskurssi, kun taas kaappi-ryhmässä homoseksuaalit ovat näkyvissä. Laukkanen nimeää kaappi-keskustelun "tuottavaksi tilaksi, joka tukee lesbojen ja biseksuaalien tyttöjen itsemäärittelyä". Palstoilla esiintyvät puhettavat eroavat myös siinä, että yleisessä seksuaalisuuskeskustelussa käytetään pääosin konservatiivista ja heteronormatiivista puhetapaa, kaappi-ryhmässä tyyli henkilökohtaisempi ja kokemuksiin perustuva. Laukkanen myös nimeää eri keskustelupalstojen tiloja leiriytymis- ja pesiytymis-metaforien avulla. Leiriytymistä tapahtuu yleisen seksuaalisuuskeskustelun kentällä, jossa keskustelijat ottavat kantaa ja leiriytyvät vastustajiin, puolustajiin ja siltä väliltä oleviin aseisiin. Kaappi-keskusteluissa taas annetaan vertaistukea ja rakennetaan yhteistä tilaa, jossa on turvallista ja luotettavaa kaikkien olla. (Laukkanen 2004, 59–61.)

3.3 Yhteenveto

Monissa esittelemissäni tutkimuksissa median esityksiä ja julkisen keskustelun puhetapoja koskien seksuaalivähemmistöjä lähestytään diskurssianalyysin kautta. Edellä esitetyistä tutkimuksista ainoastaan Vuoren tutkimus tarttuu aiheeseen retoriikan analyysin avulla. Yhteistä eri tutkimuksissa on kuitenkin se, että teoreettista näkökulmaa aiheeseen on haettu Butlerin performatiivisuuskäsitteen kautta. Butlerin teoria sukupuolen performatiivisuudesta on hyvin usein esillä erityisesti feministisissä tutkimuksissa. Butler (2006) määrittelee sukupuolen performatiivisuutta toiston, tekemisen ja rituaalien toiminnaksi. Sukupuoli näyttäytyy siis aktiivisen toiminnan kautta, seikkana, jota tuotetaan ja jota on mahdollista myös toistaa toisin. Sukupuoli on rakentunutta ja performatiivista, johon normatiiviset sukupuoli oletukset vaikuttavat (Butler 2006, 32).

Omassa tutkielmassani olen halunnut kuitenkin keskittyä retoriikan analyysiin ja käyttää hyväksi Hirschmanin teesiteoriaa, jonka avulla paikannan retoristen siirtojen merkitystä isommassa kokonaisuudessa eli tarkastelen poliittisen retoriikan näkökulmasta ja teoriasta käsin. Vaikka homoparien adoptio-oikeuksia koskeva julkinen keskustelu mahdollisesti toistaa samoja diskursseja, joita on esiintynyt aiemmissa keskusteluissa parisuhdelaista tai hedelmöityshoidosta (esim. Charpentier 2001, Vuori 2004 ja Juvonen 2006), retorinen analyysi tarjoaa moniulotteisemman kuvan ja perspektiivin adoptiokeskustelusta. Tarkoitukseni on lähestyä aineistoa ensisijaisesti arvolähtökohtien paikantamisen kautta ja siirtyä kohti laajempia kokonaisuuksia, joiden retoriikan avulla hahmotan keskustelussa ilmeneviä ideologioita. Adoptio tuo keskustelun piiriin lapset, erityisesti lasten etu ja oikeudet väittelyn aiheeksi, joten voisi olettaa, että keskustelun painopiste siirtyisi toisaalle.

4 Tutkimusmetodit ja aineisto

Tässä luvussa kerron yleisesti retoriikan historiasta ja taustoitan uuden retoriikan suuntauksia. Esittelen myös retorisen aineistonanalyysini taustalla olevia teorioita. Luvun päätteeksi hahmotan tutkielmani analyysiä ohjaavat tutkimuskysymykset sekä kerron lyhyesti aineistoni sisällöstä ja adoptiokeskustelun kulusta. Käytän analyysin välineinä Perelmanin argumentaation teoriaa sekä Hirschmanin teosta, jonka keskiössä ovat taantumuksellisen retoriikan teesit.

4.1 Retoriikka

Retoriikkaa ei voida kuvailla yhdenmukaiseksi oppiteoriaksi tai menetelmäksi, sillä retoriikan eri suuntaukset ja sovellukset poikkeavat toisistaan eri koulukuntien välillä (Palonen & Summa 1996, 7-8). Retoriikka jaetaan tyypillisesti uuteen ja vanhaan retoriikkaan, jossa uutta retoriikkaa edustavat muun muassa Chaïm Perelman, Stephen Toulmin ja Kenneth Burke. Edellä mainittu kolmikko edustaa uuden retoriikan klassikoita ja vaikka heidän keskeisimmät retoriikkaa koskevat teoksensa julkaistiin samoihin aikoihin, yhtäläisyyksiä heidän ajattelussaan ja lähtökohdissaan retoriikan tutkimuksessa ei ole kovinkaan merkittävästi. Yhteistä heille sen sijaan on se, että he elvyttivät retoriikan tutkimuksen sekä herättivät uudelleen kiinnostuksen retoriikkaan. (Summa 1996, 51.) Klassista retoriikkaa edustavat puolestaan Aristoteleen ja Ciceron opit. Klassinen, antiikin retoriikka oli puhetaito-oppia, jonka tavoitteena oli järkeen perustuva päättely ja vetoaminen. Aristoteleen retoriikka-oppi tarkoitti vakuuttelun ja suostuttelun keinoja järkeen vedoten (Haapanen 1996, 26). Modernin retoriikan kiinnostus on taas ollut kielenkäytön kaikilla tasoilla, näkökulmat ja lähtökohdat ovat kuitenkin olleet toisistaan poikkeavat. Perelman ja Toulmin keskittyvät tarkastelemaan argumentoinnin rakentumista analyttisesti, tutkimalla sen vakuuttavuutta ja pätevyyttä, kun taas Burken näkökulmana on enemmänkin ihmisten toiminnan sekä motiivien selvittäminen ja ymmärtäminen. Voidaan sanoa, että Burke on kiinnostunut retoriikassa laajemmalla mittakaavalla, ilmiön tasolla, kun taas Perelman ja Toulmin konkreettisen argumentoinnin keinojen ja tekniikoiden analyysissä. (Summa 1996, 52.) En paneudu tässä metodin esittelyssä yksityiskohtaiseen selostukseen vanhan ja uuden retoriikan eroista tai historiasta, vaan keskityn kertomaan uuden retoriikan ideoista ja näkökulmista, joita jatkossa käytän oman analyysini pohjana.

Modernin retoriikan kiinnostus on siis kielen käytössä, tavoitteissa, vakuuttavuudessa ja argumentoinnissa. Retoriikkaa voidaan tutkia eri tasoilla sen mukaan, keskitytäänkö esitystaitoon, argumentteihin vai kielikuviin teksteissä ja puheissa (Palonen & Summa 1996, 10–11). Argumenttianalyysissä tartutaan tekstin argumentteihin ja arvioidaan niiden pätevyyttä ja vakuuttavuutta. Koska tutkin julkista keskustelua, joka sisältää pääosin poliittista puhetta, törmään aineistossani erilaisiin arvopäätelmiin ja -järjestyksiin. Arvoja sisältävässä keskustelussa ja sen analysoinnissa pyrkimyksenä on arvioida niiden vakuuttavuutta, tapaa miten niitä perustellaan ja mitä kautta niille haetaan uskottavuutta (Summa 1996, 63). Argumentointi eroaa loogisesta päättelystä eli demonstraatiosta siinä, että yleisön vakuuttaminen on olennaisin päämäärä argumentoinnissa, kun taas loogisessa päättelyketjussa tavoitteena on todistaa väite oikeaksi eikä sillä ole niin huomattavaa merkitystä, hyväksytäänkö se yleisön toimesta, kunhan päättelyketju noudattaa tiettyjä sääntöjä. Tällaista loogisen päättelyn ja argumentaation erottelua toisistaan tekee Perelman korostaessaan yleisön merkitystä retoriikkaa ja argumentaatiota käsittelevässä teoriassaan. (Summa 1996, 65–66.) Perelmanin argumentaatioteoria keskittyy argumentoinnin lähtökohtiin ja tekniikkoihin ja analysoi keinoja, joiden kautta tekstien uskottavuutta rakennetaan (Summa 1996, 69). Hänen teoriassaan yleisön merkitys korostuu ja hän tekee erottelua *universaaliyleisön* ja *erityisyleisön* välillä, jossa edellinen tarkoittaa määrittelemätöntä kuulijaa ja jälkimmäinen koostuu taas erityisestä, ennalta määrätystä joukosta, jonka intressit ovat selvillä ja siksi tarkan erittelyn vuoksi voidaan vedota argumentoinnissa. Argumentaatiossa pyritään saamaan yleisön hyväksyntä ja vakuuttamaan heidät jonkin väitteen uskottavuudesta. Universaalille yleisölle argumentointi tapahtuu vetoamalla järkeen eli vakuuttelua, kun taas erityisen yleisön tapauksessa voidaan vedota tiettyihin intresseihin tai taipumuksiin eli ikään kuin suostutella yleisö. (Summa 1996, 67–68.) Argumentoinnin lähtökohtana on puhujan oletus yleisöstä ja siitä, miten sitä kannattaa lähestyä, sekä oletukset yhteisistä arvoista. Argumenttitekniikoiden eli kielellisten resurssien avulla rakennetaan väitteen uskottavuutta. Perelman luokittelee argumenttitekniikat eri tyyppisiin kuten kvasiloogisiin, todellisuuden rakenteeseen perustuviin ja sitä rakentaviin sekä vastakkainasetteluihin eli dissosiaatioihin, jotka edustavat erottelutyyppejä argumentteja (mt.70–71.) Perelmanin teoriassa korostuu yleisön ja puhujan yhteisymmärrys ja yhteistoiminnallisuus, joka poikkeaa esimerkiksi Burken teoriasta, jossa keskiössä on niin sanotut ei-harmoniset tilanteet eli ristiriita- tai konfliktitilanteet (mt. 67).

Aineistonanalyysissä sovelsin Chaim Perelmanin argumentaatioteoriaa ja Albert Hirschmanin ajatuksia argumentoinnista ja erityisesti taantumuksellisesta retoriikasta. Koska Hirschmanin lähestymistapa liittyy poliittisiin uudistuksiin ja niistä käytävään kamppailuihin, se avaa uusia näkökulmia ja reittiä siihen, miten uudistuksia ja muutoksia on vastustettu ja perusteltu retorista perspektiivistä käsin. Kun Perelmanin teoria keskittyy analyysitasolla yksityiskohtaisiin kuvauksiin ja keinoihin argumenttien muodostumisesta, Hirschman tarkastelee retoriikkaa laajemmalla perspektiivillä ja yhteiskuntatasolla. Yhdessä Perelmanin argumentaatioteorian kanssa ne muodostavat kehyksen, jota kautta pyrin analysoimaan homojen adoptio-oikeuksista käytyä keskustelua ja sen osuutta ja merkitystä suuremmassa mittakaavassa. Seuraavaksi esittelen Hirschmanin ja Perelmanin retoriikkateorioita ja käyn läpi erityisesti näkökulmia, joiden avulla tarkastelin aineistoani. Perelmanin ajatuksia argumentoinnista ja arvolähtökohdista käytin perustana tarkastellessani yksityiskohtaisesti aineiston kannanottoja, kun taas Hirschmanin teoria kolmesta retorista teesistä oli pikemminkin laajempi tausta-ajatus, jota vasten peilasin aineistoani ja erityisesti poliittisen puheen retoriikkaa. Arvolähtökohdienten ja teesiväittämien analyysin pohjalta hahmottelin edelleen eri ideologioiden retoriikat.

4.2 Chaïm Perelman: Argumentaatioteoria

Perelmanin (1996) teos ”Retoriikan valtakunta” rakentaa argumentaatioteoriaa, jonka tarkoituksena on tarjota työvälineet argumentaation tutkimiselle. Teoksessa keskitytään erittelemään erilaisia argumentaation tekniikoita ja keinoja, joiden avulla rakennetaan vakuuttavaa puhetta tai tekstiä. Näiden argumentaation tekniikoiden avulla tulen tarkastelemaan omaakin aineistoani, tosin sillä erolla, etten käy systemaattisesti läpi kaikkia Perelmanin ehdottamia argumentaation osa-alueita, vaan tulen soveltamaan tiettyjä osia, joita pidän olennaisina omassa aineistonanalyysissäni. Tarkoitukseni ei ollut käyttää Perelmanin tarjoamia työvälineitä argumentoinnin tarkasteluun ohjekirjan mukaisesti ja orjallisesti, vaan kehittää niistä Hirschmanin teesien rinnalle sellainen hybridi, jonka avulla pystyin muodostamaan aineistosta syvemmän kokonaiskuvan laajemmassa kontekstissa, samalla kuitenkin pitäen silmällä yksityiskohtaiset retoriset siirrot keskustelussa. Käytän siis osaksi

aineistolähtöistä analyysimenetelmää ja pyrin hyödyntämään retorisen analyysin työkaluja aineistoa huomioiden.

Argumentaation pyrkimyksenä on vaikuttaa yleisöön, saada kannatusta tai muuttaa yleisön ajatuksia, taipumuksia ja vakaumuksia, jos ovat eri mieltä puhujan kanssa. Argumentaatiossa tapahtuu yleisön ja puhujan kohtaamista, joka vaatii aina argumentoinnin sovittamista kuulijakunta huomioiden ja jossa tavoitteena on yleisön hyväksynnän lisäksi usein toiminta tai tietyn toiminnan mahdollistaminen. (Perelman 1996, 17–20.)

Poliittisessa puheessa argumentoinnilla pyritään suostuttelemaan tai suosimaan tiettyä ratkaisua toisten sijaan, ensin varoittamalla muiden ratkaisujen valitsemisen vaaroista ja tarjoamalla lopuksi omaa ratkaisuaan parempana ja toimivampana vaihtoehtona (Perelman 1996, 26). Periaatteessa sama kuvaus toistuu Hirschmanin teoriassa teeseistä, sillä erolla, että Perelman tarjoaa samalla systemaattisia analyysin välineitä esimerkkien ja käsitteiden lisäksi. Seuraavaksi esittelen joitakin teoksen ydinajatuksia ja käyn läpi argumentaatioteorian eri osaluokkia, joita olen käyttänyt hyväkseni analyysissäni. Arvolähtökohdista ja niiden argumentointia olen analysoinut Perelmanin argumenttitekniikoita hyödyntäen.

4.2.1 Argumentaation lähtökohdat ja läsnäolo

Argumentaation lähtökohdat voidaan määritellä tarkastelemalla puhujan ja yleisön suhdetta. Tässä tapauksessa puhujan valitsemat lähtökohdat merkitsevät sitä, että esittäessään argumenttiaan puhuja sitoutuu tiettyyn lähtökohtaan, jonka hän ajattelee kohteena olevan yleisön hyväksyvän. Ajatuksena on, että yleisön hyväksyessään argumentin lähtökohdan, se hyväksyy myös samalla sen loppupäätelmän. Lähtökohdat voidaan jaotella todellisuutta koskeviin tosiasioihin, kuten otaksumat, ja toisaalta arvoihin perustuviin lähtökohtiin. Vaikka todellisuutta koskevat, tosiseikkoina pidetyt lähtökohdat ovat yleensä sellaisia asioita, joita ei kyseenalaisteta helposti, niiden pätevyys voidaan kumota, jos onnistutaan osoittamaan yhteensopimattomuuden jonkin toisen, varmemmaksi koetun seikan kanssa. Arvoihin perustuvissa lähtökohdissa argumentointi saa hieman erilaisen sävyn, sillä arvolähtökohdista tapauksessa niiden hyväksyminen on sitä helpompaa, mitä epämääräisinä ne pysyvät. Toisin sanoen niiden hyväksyminen voi olla helppoa niin kauan kuin niitä ei pyritä määrittelemään tarkasti. Perelmanin mukaan arvojen määrittely ja soveltaminen tiettyihin tilanteisiin johtaa erimielisyyteen ja eturyhmien vastakkainasetteluun. (Perelman 1996, 30–34.) Tämä

vastakkainasettelu ja erimielisyys ovat nähtävissä hyvin esimerkiksi eduskuntakeskustelussa, jossa puheenvuorojen tarkoituksena on esittää argumentteja joko kyseessä olevan asian puolesta tai vastaan.

Arvolähtökohtia on syytä vielä luokitella abstrakteihin ja konkreettisiin arvoihin. Abstrakteissa arvoissa kyse on lähtökohdasta, joka perustuu yleiseen hyväksyntään kauneudesta, oikeudesta ja totuudenmukaisuudesta. Konkreettisen kohdalla arvo saa merkityksen ajatuksesta tietyn ryhmän tai instituution ainutkertaisuudesta ja sen korostamisesta, esimerkiksi isänmaan tai kirkon. Perelmanin mukaan konkreettisten arvojen käyttö on suosittua konservatiivisten keskuudessa ja abstraktien erityisesti yhteiskunnallisissa kritiikissä ja muutosvaatimuksissa. (Perelman 1996, 34–36.) Tämänkaltainen jako on nähtävissä myös omassa aineistossani, kuten pyrin osoittamaan analyysiluvussani.

Arvojen lisäksi argumentoinnissa voidaan turvautua hierarkialähtökohtiin, jotka ovat myös luokiteltavissa abstrakteihin ja konkreettisiin. Konkreettinen hierarkia voi esimerkiksi ilmetä ihmisten ja esineiden suhteessa, jossa ihmisten arvo olisi näin ollen korkeampi kuin esineiden. Abstrakti hierarkia taas voi liittyä oikeuden ja hyödyn suhteeseen. Edellä mainittujen luokittelujen lisäksi hierarkiat voidaan jakaa vielä heterogeenisiin ja homogeenisiin sen mukaan, rinnastetaanko eriarvoiset vai samanarvoiset asiat keskenään. Esimerkiksi ystävyys ja kunnioituksen rinnastamisessa kyse on selkeästi eri asioista eli heterogeenisestä hierarkiasta, kun taas homogeenisessa hierarkiassa keskiössä on määrä: suurempi on parempi (positiivinen arvo) tai lievempi on kivuttomampi (negatiivinen arvo). (Perelman 1996, 34–37.)

Myös päättelysääntöjä voidaan pitää yhtenä argumentaation lähtökohtana. Sellaisina voidaan pitää yleispäteviä päättelysääntöjä, joiden voidaan ajatella pätevän kaikissa tilanteissa ja toisaalta erityissääntöjä, joita sovelletaan erityisissä tapauksissa. Esimerkiksi määrään liittyvien sääntöjen taustalla on ajatus siitä, että se mikä hyödyttää useampia, on parempi ja arvokkaampi kuin harvoja tyydyttävä ja erityistapauksissa sovellettava sääntö. Laatuun perustuvissa päättelysäännöissä suositaan vastaavasti sellaista, minkä ajatellaan olevan ainutlaatuista, harvinaista ja korvaamatonta. Näiden lisäksi käytössä voi olla järjestykseen perustuvat (ensimmäinen on parempi kuin toinen), olemassaoloon (oleva – mahdollinen), olemukseen ja henkilöön perustuvat päättelysäännöt. (Perelman 1996, 37–38.) Kuten muidenkin lähtökohtien tapauksessa, päättelysääntöjen vaikuttavuus ja niiden hyväksyminen on yleisön käsissä. Puhujan olettamukset siitä, mitkä ovat yleisön yhteisesti jaettu arvoja ja otaksomia, vaikuttavat siihen, millaisiin lähtökohtiin argumentaatiota rakennetaan.

Argumentaatiossa puhujan on aina valittava argumentaation lähtökohdat, joiden poimimiseen vaikuttavat oman maailmankuvan, kokemusten ja pyrkimysten lisäksi oletetut yleisön hyväksymät väitteet ja lähtökohdat. Puhujan valinnat kuvaavat asiaa yhdestä perspektiivistä ja näin ollen aiheesta muodostuu tietynlainen kuva, joka heijastaa osaltaan puhujan arvomaailmaa. Tiettyjen lähtökohtien asettaminen ensisijaisiksi ja niiden tuominen esiin antaa niille automaattisesti läsnäolon, jonka jälkeen niiden ohittaminen ei ole mahdollista. Esiin tuomisen tarkoituksena saattaa olla tunteiden herättäminen (esimerkiksi tiettyjen ääritapausten läsnäolo voimakkaan reaktion aikaansaamiseksi), mutta niiden käyttö voi saada myös epätoivottuja ja haitallisia seurauksia, joita ei ollut alun perin aikomuksena tuottaa. (Perelman 1996, 41–43.)

Läsnäolon tuominen on erityisen tärkeää silloin, kun tarkoituksena on saada yleisö tiedostamaan heille etäisiä seikkoja. Siihen, miten jonkun lähtökohdan tai seikan voi tuoda yleisön tietoisuuteen, voi käyttää erilaisia tekniikoita kuten toistoa, alleviivaamista ja yksityiskohtien kautta asian asteittaista kasaamista (Perelman 1996, 46).

4.2.2 Argumentaation tekniikat

Perelmanin teorian mukaan argumenttityypit voidaan jakaa eri ryhmiin sen perusteella, millä tavalla argumentit rakentuvat. Näin voidaan tehdä jako erottelu- ja sidostyyppisten argumenttien välille, joista jälkimmäinen jakautuu vielä kvasiloogisiin, todellisuuden rakenteeseen perustuviin ja rakennetta muodostaviin argumentteihin. Erottelutyyppisten argumenttien ideana on rakentaa argumenttia pyrkimällä tekemään erotteluja seikkojen välille, kun taas sidosmuodossa ajatuksena on synnyttää sidos eri tekijöiden välille, muodostaa yhteneväinen kokonaisuus. (Perelman 1996, 59.)

Sidosryhmään kuuluvat kvasiloogiset argumentit ovat sellaisia, jotka vaikuttavat näennäisen loogisilta, vaikkeivät tosiasiallisesti täyttää muodollisen logiikan kriteerejä. Sellaiset argumentit voivat perustua erilaisiin taustaoletuksiin ja järjestykseen, joiden kautta jokin väite rakennetaan vakuuttavaksi. Kvasiloogisissa argumentissa vakuuttavuutta voidaan johtaa eri oletuksista käsin käyttämällä hyväksi eri määrittelyjä. Esimerkiksi argumentti, joka perustuu samuuden tai oikeudenmukaisuuden periaatteelle, jossa tarkoituksena voi olla yhdistää kaksi tekijää, samaistaa ne joko osiensa summaksi tai vastaavasti eritellä kokonaisuus osiksi. Oikeudenmukaisuutta voidaan käyttää, kun halutaan korostaa, että kahdelle samaan

katgoriaan kuuluvalla tekijälle oikeudenmukaisuuden nimissä täytyy soveltaa samaa periaatetta. Vastavuoroisuudessa puolestaan kyse on siitä, että kaksi eri tekijää samaistetaan keskenään ja pyritään luomaan symmetrinen suhde. Kvasiloogisena argumenttina voi toimia myös vertailu silloin, kun kyseessä ei ole todellinen tekijöiden mittaaminen. Vertailun tavoitteena voi olla sekä tekijän vähättelyä että ylistystä. (Perelman 1996, 70–92.)

Toinen sidosryhmään kuuluva argumenttityyppi nojaa todellisuuden rakenteeseen. Tässä tapauksessa argumentissa vedotaan peräkkäisyyteen eli syy-seuraussuhteeseen tai vastaavasti tekijän ja hänen tekojensa välisiin suhteisiin. Kun peräkkäisyysuhteessa samaistuksen kohteena on kaksi saman tason tekijää, rinnakkaisuudessa puolestaan eri tasoilla olevat tekijät samaistetaan. Esimerkiksi peräkkäisyysuhteessa voidaan käyttää kausaalisuhteita, joissa yhdistetään tapahtumia tai ilmiöitä ja jotka eivät sinällään tarvitse merkittävää vakuuttelua, rinnakkaissuhteissa pyritään yhdistämään kaksi eritasoista tekijää tai asiaa, joissa yhtä tekijää voidaan kutsua toisen ilmentymäksi tai ilmaukseksi. esimerkiksi tekijän kuvaan ja maineeseen vaikuttavat hänen aiemmat tekonsa. (Perelman 1996, 93–105.)

Edellisten argumentoinnin tekniikoiden lisäksi voidaan turvautua esimerkkeihin ja havainnollistamiseen. Esimerkkien avulla tarkoituksena on usein osoittaa, että asiat eivät ole ainutkertaisia vaan noudattavat sääntöjä, kun taas havainnollistamisen avulla puolestaan pyritään tuomaan esiin tapauksen erityisyys, kun sääntö on jo tiedossa eikä vaadi selittämistä. Muita tekniikoita ovat mallin ja vastamallin käyttö, jossa edellisen tapauksessa argumentti rakentuu siihen ajatukseen, että jokin asia tai tekijä toimii malliesimerkkinä ja jäljittelyn kohteena, koska sen on todettu olevan pätevä ja arvostettu. Vastamallissa on taas päinvastainen suunta, silloin kyseessä on malli, joka toimii seikkana, johon ei haluta missään nimessä turvautua ja josta halutaan erottautua. (Perelman 1996, 120–127.)

Viimeisinä argumentoinnin tekniikkoina voidaan vielä mainita analogioiden ja metaforien käyttö argumenteissa. Analogioiden käytössä pyrkimyksenä on usein tuntemattoman asian selittäminen tutulla, ymmärrys tuntemattomasta syntyy tutujen termien käytöllä. Kaikissa analogioissa on kuitenkin korostettuna tietty suhde ja analogioiden hyväksyminen merkitsee sitä, että nämä suhteet oletetaan merkittäviksi ja tärkeiksi ilmiön kuvailussa. Metaforien avulla puolestaan rakennetaan mielikuvaa jo tutusta ilmiöstä käyttäen erilaisia ilmauksia. (Perelman 1996, 131–139.)

Vaikka argumentaatioteoria saattaa vaikuttaa ensi vilkaisulta sekavalta kokoelmalta, eri tekniikoiden etsimiseltä ja analyysivälineiden luettelolta, kokonaisuudessaan sen tarkoitus on olla analyysiä ohjaava resurssi pikemmin kuin orjallisen kaavan tarjoava sääntökirja. Tiivistetysti nämä kaikki edellä kuvaillut tekniikat ja argumentoinnin osa-alueet voisi ilmaista niin, että kaikki argumentointi etenee lähtökohdista käsin. Argumentin lähtökohdat puolestaan vaativat yleisön hyväksyntää jonka jälkeen lähtökohtien läsnäoloa on tarpeen vaatiessa osattava vahvistaa ja niiden merkitystä argumentin kannalta täsmennettävä. Argumenttia voidaan sen jälkeen rakentaa valitulla menettelytavalla, jonka tarkoituksena on tukea väitettä. Puhujan valintoja ohjaa kuitenkin käsitys argumenttien painosta. Perelmanin käsityksen mukaan väitteet eivät aina ole kiistattomia. Jos tietyn väitteen puolesta täytyy yleensäkin esittää argumentteja, sen vakuuttavuus ja hyväksyttävyyys eivät ole kaikille ilmeistä tai itsestään selvää (Perelman 1996, 156). Harva väite hyväksytään mukisematta ja perustelematta, ellei kyseessä ole aivan perustason väittäjä kuten ”maapallo kiertää aurinkoa” (sitäkin kyllä joutui tietyllä aikakaudella perustelemaan eikä sittenkään hyväksytty).

4.3 Albert O. Hirschman ja taantumuksen retoriikka: käännteisyys, turhuus ja vaarantaminen

Hirschman (1991) keskittyy analysoimaan poliittista toimintaa ja ajatusmalleja historiallisten, 1800-luvulta alkavien esimerkkien avulla, tarkoituksenaan paikantaa ja nimetä konservatiivien ja muutosta vastustavien teesit sekä niiden perustat. Hirschmanin mukaan ihmisten kokemukset poissulkemisesta ovat tyypillisiä tuntemuksia demokraattisesti järjestyneissä yhteiskunnissa. Kommunikaation ja yhteisymmärryksen puute eri ryhmien välillä voi johtaa tilaan, jossa eristäytyneisyys ja ymmärryksen puute estävät muutosten ja uudistusten läpimenoa. Vaikka päällisin puolin voidaan ajatella, että diskurssit ilmenevät toimijoiden kautta, Hirschmanin mukaan kyse on kuitenkin siitä, että diskurssit muovautuvat väittelyn säännöistä, jotka vaikuttavat niiden kulkuun. Formaalin argumentoinnin ja retoriikan tyyppien nimeämisessä ideana on tarkastella keskenään kiistelevät asenteet ja taktikoinnit, joita käytetään poliittisessa puheessa, sekä paljastaa niiden perustat, joille ne pohjautuvat. (Hirschman 1991).

Hirschman nimeää ja käy yksityiskohtaisesti läpi kolme poliittisen puheen teesiä, jotka ovat argumentoinnin perustana. Teesien nimeämisen tarkoituksena on kuvailla ja määrittää

retoriikan tyypit eli tarkastella, miten poliittisessa puheessa argumentoidaan ja reagoidaan tiettyyn toimintaan, kun kyse on poliittisista uudistuksista ja muutoksista. Tavoitteena on myös hahmottaa isompi kokonaiskuva, jossa toiminta ja vastareaktiot sille toiminnalle tapahtuvat ikään kuin vuoropuhelussa ja vuorotellen. Tämän kaltaisen toiminnan kulkua voidaan kuvailla kolmen argumentin yhdistelmällä, kolmella perustavanlaatuisella teesillä, jotka luonnehtivat vastustuksen perustaa:

- 1) **perversity** - käänteisyys: aiotut muutokset aiheuttavat päinvastaisen tuloksen kuin on tarkoitus;
- 2) **futility** - turhuus: muutokset eivät tosiasiasa edistä tai muuta mitään
- 3) **jeopardy** - vaarantaminen: muutokset vaarantavat vanhan, toimivaksi koetun tavan.

Käänteisyyden tai päinvastaisuuden teesin mukaan pyrkimys muutokseen tai jonkin seikan parantamiseen ja kehittämiseen aiheuttaa päinvastaisen seurauksen. Turhuuden teesillä perusteena on sen, että yritykset saada muutosta tai kehitystä aikaiseksi ovat hyödyttömiä ja tuomittuja epäonnistumaan. Vaarantamisen teesiä voidaan kuvailla väitteeksi, jonka mukaan ehdotetut muutokset ja uudistukset vaarantavat aiempia, arvokkaiksi määritettyjä saavutuksia. Edellä mainittuja argumentoinnin tyyppisiä ovat olleet käytössä poliittisilla toimijoilla, jotka ovat vastustaneet tai kritisoineet uusia poliittisiä ehdotuksia ja säädöksiä. Nämä argumentoinnin tyypit eivät kuitenkaan ole vain konservatiivien tai taantumuksellisten käytössä. Kun konservatiivit (tai muutosvastaiset) ovat vallassa, vastustusta voi tulla oppositiolta ja liberaaleilta, jotka vastustuksessaan vetoavat täysin samoihin argumentaatiomalleihin. Periaatteessa mikä tahansa uusi ehdotus voi saada tyrmäyksen ja vastustusta näihin argumenttityyppeihin vedoten, mutta tyypillisesti näitä teesejä käyttävät konservatiivit. (Hirschman 1991, 7–8.)

Taantumuksellisen retoriikan väittämille löytyy Hirschmanin mukaan myös vastaparit edistyksellisen retoriikan puolelta. Hän kuvaa näitä vastavaihtoehtoina, joita edistyksellisen retoriikan kannattajat voivat hyödyntää. Esimerkiksi vaarantamisen vastinparina voidaan nähdä välittömän uhan teesi, joka pohjautuu väittämään, että reagoiminen tai toiminta on välttämätöntä riskien välttämiseksi, vastareaktion uhan teesille, jonka ydinajatuksena on päinvastoin toiminnan vaarantava vaikutus. Toinen retorinen vaihtoehto vaarantamiselle löytyy myönteisen yhteisvaikutuksen väittämästä, jossa uudistukset nähdään sulautuvan ongelmitta yhteen vanhojen reformien kanssa. Kehitys nähdään myönteisenä jatkumona

vanhoille muutoksille. Kun kyse on turhuuden retoriikasta, edistyksellisen vastaversio sille löytyy jatkuvan liikkeen väitteestä. Väistämättömän liikkeen nähdään olevan kehityksen syynä eli toisin sanoen sen pysäyttämistä tai suunnan muuttamista ei voida estää, sillä kehitys menee omaa (oikeaa) polkuaan eteenpäin. Tässä liikkeen retoriikassa edistys on väistämätöntä ihmiskunnassa. Päinvastaisuuden tai käännteisyyden teesin tapauksessa keskeisenä väitteenä on se, että uudistusten tekemisessä täytyy noudattaa erityistä varovaisuutta, etteivät perinteet ja huolella rakennetut pysyvät instituutiot murene väärin muutosta alla. Tämän teesin vastinparina edistyksellisen retoriikan puoli asettuu perinteitä vastaan ja noudattaa ajatusmallia, jossa hylätään vanhat perinteet ja varovaisuus. Tausta-ajatuksena on kakkivoipaisuus yhteiskunnallisen muokkaamisen suhteen eli toisin sanoen horjumaton usko siihen, että tapahtumat ja toiminta voidaan aina saada hallintaan. (Hirschman 1991, 152–161.)

Vaikka taantumukselliselle retoriikalle löytyy edistyksellisen puolen vastinparit eli antiteesit, jotka voivat yhtä hyvin käyttää yksinkertaistavia, jyrkkiä ja ehdottomia totuuksia kuin konservatiivitkin, Hirschmanin teos keskittyy kuitenkin analysoimaan pääosin taantumuksellisen retoriikan sisältöä. Samantyyppiseen analyysin rajaukseen olen päätenyt omassa tutkielmassani myös, sillä koin taantumuksellisen retoriikan analyysin omassa aineistossani kaikkein hedelmällisempänä lähestymistapana aineistoon tutustumisen jälkeen. Muutosvastaisuus on vienyt valitsemassani aineistossa eniten tilaa ja näkyvyyttä vievää ja aiheuttanut samalla myös eniten kohua. Taantumuksellisen retoriikan analyysi on täten oivallinen tapa tehdä havaintoja siitä, millaisia muutoksia yhteiskunnassamme tapahtuu ja miten niihin suhtaudutaan. Seuraavaksi käyn läpi Hirschmanin kolme keskeistä teesiä tarkemmin ja lopuksi kerron, miten tulen käyttämään tätä ideaa kolmesta teesistä omassa aineistoanalyysissäni.

4.3.1 Käännteisyys

Käännteisyyden idea toimii käytännössä silloin, kun ehdotetun muutoksen vastustamisessa vedotaan siihen, että yritykset kehittää yhteiskuntaa tiettyyn suuntaan ovat huolimattomasti suunniteltuja ja johtavat tosiasiasa päinvastaiseen lopputulokseen. Argumentti muodostuu ajatuksesta, jossa muutoksen vastustajat yrittävät vakuuttaa, että yritykset parantaa vallitsevaa tilannetta johtavat väistämättä ei-toivottuihin ja haitallisiin tuloksiin. Esimerkiksi pyrkimys vapautteen tuottaakin lisää orjuutta, yritykset parantaa sosiaaliturvaa luovat enemmän

köyhyyttä eli toisin sanoen kaikki pyrkimykset aiheuttavat todellisuudessa enemmän haittaa kuin hyötyä. (Hirschman 1991, 11–13.)

Päinvastaisuuden argumentin hienous piileekin yksinkertaisessa taktiikassa, jossa vaihtoehtoisten ratkaisujen esittämisen sijaan huomio keskittyy vain muutosehdotuksen vikojen nimeämiseen ja muutoksesta johtuviin huonoihin seurauksiin. Vastapuolen saattaminen naurunalaiseksi, virheellisten oletusten korostaminen ja osoittaminen väärässä olevaksi on riittävää ilman, että hyökätään suoraan muutosta vastaan (Hirschman 1991, 19). Argumentit, joiden tarkoituksena on tuoda esiin päinvastaisuuden mahdollisuus, ovat historian saatossa toistuneet eri muutoksia ja uudistuksia vastustavien retoriikassa. Väite päinvastaisesta vaikutuksesta on ollut käytössä eri aikakausina ja eri yhteiskunnallisten mullistusten aikana, mutta se on ollut tyypillistä juuri taantumuksellisessa puheessa. (Hirschman 1991, 35–36.) Vaikka muutoksia tehdessä on hyvä muistaa, että seuraukset eivät aina ole ennakoivissa, päinvastaisuuden argumentit usein unohtavat sen tosiasian, että odottamattomat seuraukset saattavat olla myönteisiä ja jopa tervetulleita. Esimerkiksi pakollisen julkisen koulutuksen järjestäminen vaikutti siihen, että naisten mahdollisuudet työllistymiseen paranivat (Hirschman 1991, 39).

Pohdittavaksi ja analysoitavaksi muodostuu kysymys siitä, mitä päinvastaisuuden väittämällä halutaan saavuttaa, mihin muutokseen tai suunnanvaihdokseen vastustajat pyrkivät turvautuessaan tähän teesiin.

4.3.2 Turhuus

Turhuuteen perustuva argumentti on päinvastaisuuden kaltainen siinä mielessä, että sekin perustuu yksinkertaiseen väittämään, mutta erona on suhde muutokseen tai esitettyyn ehdotukseen. Kun päinvastaisuuden teesin ydin oli siinä, että muutosta vastustettiin vetoamalla siihen, että ehdotettu muutos aiheuttaisi päinvastaisen tuloksen. Turhuuden väittämässä kyse on siitä, että yritykset muuttaa vallitsevaa tilannetta ovat täysin turhia, tuomittuja epäonnistumaan ja onnistuessaankin ovat vain pintapuolisia ja näennäisiä korjauksia. Näin ollen ”syvät yhteiskunnalliset rakenteet pysyvät kokonaan koskemattomina ja muuttumattomina”. Turhuuden argumentti kieltää kaikki yritykset ja mahdollisuudet muutokseen ja korostaa vallitsevan tilanteen pysyvyyttä. Turhuuden teesi ei yleensä esiinny käänteisyyden teesin kanssa samanaikaisesti, ymmärrettävistä syistä. (Hirschman 1991, 43–

44.) Sen sijaan turhuuden ja vaarantamisen väitteiden yhdistelmä saattaa toimia yhteisvaikutuksessa tai ketjureaktiona. Esimerkiksi silloin, kun uudistuksen turhaksi osoittaminen epäonnistuu ja on siirryttävä vaarantamista korostavaan retoriikkaan. Tosin ei ole ennenkuulumatonta esittää samassa vastalauseessa väitettä siitä, että muutosehdotus on turha ja turhuudessaankin saattaa vaarantaa kaikki aiemmin rakennetut perustat.

Argumentin taustalla on ajatus siitä, että erilaiset järjestelmät noudattavat tiettyä lakia, sääntöä, joiden takia pyrkimykset muuttaa järjestelmää eivät saa mitään aikaiseksi. Yhteiskunnan perusrakenteet ovat jäsenneltyjä ja ohjattuja läsnä olevien lakien toimesta ja siitä syystä ihmisten toiminta on kykenemätön aiheuttamaan todellisia muutoksia. Kaikki yritykset muutokseen ovat teeskentelyä, pyrkimystä "muuttaa muuttumatonta". Jos verrataan jälleen päinvastaisuuden argumenttiin, voidaan todeta, että päinvastaisuuden väitteessä maailma näyttäytyy epävakana, jossa jokainen liike voi johtaa ennalta arvaamattomiin tilanteisiin ja päinvastaisiin tuloksiin. Turhuuden argumentti nojaa vuorostaan siihen ajatukseen, että maailma on valmiiksi jäsennelty ja noudattaa omia lakejaan, joihin ihmisten toiminta ei kykene vaikuttamaan tai joita ei ole mahdollista muokata. (Hirschman 1991, 72–73.)

Turhuuden teesillä on myös erilainen lähestymistapa ihmisten toiminnan onnistumismahdollisuuksissa. Kun käänteisyyden tapauksessa muutoksen onnistuminen on sallittu mahdollisuus, turhuuden teesi puolestaan sulkee onnistumisen vaihtoehdon pois. Päinvastaisuuden väitteessä on mahdollisuuksia vaikuttaa ja tulla väliin, sen sijaan turhuuden malli väittää, että ei ole olemassa mahdollisuutta minkäänlaiseen ohjailuun tai muutokseen, koska ihmisillä ei ole vaikutusvaltaa niihin lakeihin, joihin sosiaaliset ja taloudelliset järjestelmät perustuvat. Edellisten erojen lisäksi huomattava eroavaisuus on myös siinä suhteessa, miten suhtaudutaan vastustajiin: käänteisyyden teesiä käyttävien tarkoituksena on saattaa muutoksen vaatijat naurunalaiseksi ja osoittaa, että heidän aikomukset viestivät tietämättömyydestä ja kokemattomuudesta. Turhuuden argumentin mukaan taas toiminta, jonka tarkoituksena on jakaa valtaa niille, joilla sitä ei ole, tosiasiasa vain ylläpitää olemassa olevaa vallan- ja varallisuuden jakoa. Tässä tapauksessa "hyvä tarkoitus" kyseenalaistetaan ja toiminnan oikeutusta epäillään. Turhuuden teesi ruokkii paljastamisen tarvetta näyttäessään epäkohdat ja epäloogisuudet väitettyjen tarkoitusten ja todellisen toiminnan välillä. (Hirschman 1991, 75–77.)

Tämän argumentin ongelmaksi muodostuu kuitenkin se, että syytökset ja paljastukset alkavat liian varhain, vailla mahdollisuutta korjauksiin. Samalla kuitenkin turhuuden teesi kumoaa

oman vaikutuksensa ja johtaa lopulta tilanteeseen, jossa ei ole tilaa oppimiselle tai korjauksille. Väite muutoksen turhuudesta muodostuu joko itseään toteuttavaksi tai kumoavaksi. Ajatusmalli on halveksuva muutoksia ja edistystä kohtaan ja esiintyy useimmiten konservatiivien ajattelijoiden piirissä, koska se voidaan nähdä yhtenä tehokkaana aseena edistystä vastaan. (Hirschman 1991, 78–80.)

4.3.3 Vaarantaminen

Edellä kuvailut käänteisyyden ja turhuuden argumentit kiinnittävät huomionsa siihen, miten muutokseen pyrkivä toiminta epäonnistuu, joko aiheuttamalla päinvastaisen tuloksen, johon pyrittiin, tai vastaavasti aiheuttamatta yhtään mitään muutosta aiempaan. Näiden kahden lisäksi voidaan myös nimetä kolmas tapa vastustaa muutosta: uhkan tai vaaran väittämä.

Kun kyse on vaarantamisen argumentista, muutosta vastustetaan väittämällä, että ehdotettu toimenpide sisältää sellaisia seurauksia, jotka ovat epätoivottuja ja saattavat olla jopa vaarallisia ja harkitsemattomia, vaikka ehdotettu muutos olisikin ajatuksen tasolla toivottava. Muutoksesta aiheutuvat haitat voivat olla suuremmat kuin siitä saadut hyödyt, joten ”toimivan” järjestelmän vaarantaminen muutoksia tekemällä on tarpeetonta. Puhe haitoista ja hyödyistä perustuu kuitenkin subjektiiviseen näkökulmaan siitä, mikä lasketaan haitalliseksi ja mikä hyödylliseksi. Jos käy kuitenkin niin, että vanhan ja uuden järjestelmän erot ovat selvästi vastakkaisia tai tosiaan pois sulkevia, argumentti siirtyy kysymykseen, onko uusi muutos niin tarpeellinen, että pitää ”uhrata” vanha ja tuttu järjestelmä. Tässä tapauksessa keinona on usein vedota siihen, että uuden muutoksen myötä kaikki vanhat ja arvokkaiksi koetut rakenteet vaarannetaan. Ajatuksena näyttää olevan se, että vanha tarkoittaa tuttua, turvallista, toimivaksi todettua, sellaista, jota ei ole järkeä vaarantaa tuomalla uusia muutoksia. (Hirschman 1991, 82–84.)

Esimerkkejä vaarantamisen argumentista löytyy useista historian tapahtumista, joissa vastustettiin milloin demokratiaa vedoten vapauden vähentymiseen, milloin hyvinvointivaltiomallia, jonka ajateltiin vaarantavan vapautta ja demokratiaa (Hirschman 1991, 85). Vaarantamisen ajatusta käytettiin hyväksi, kun haluttiin torjua siirrot kohti demokraattista hallintoa ja osoittaa, että ne vaarantaisivat vapauden eri muotoja. Tällainen strategia oli käytössä muun muassa Isossa-Britanniassa 1800-luvulla, jolloin eri uudistuksia (äänioikeuksia koskevat uudistukset vuonna 1832 ja 1867) ajettiin läpi. (mt, 89.)

Vaarantamisen teesi voi kuitenkin toimia myös vastapuolen argumenttina, kun esitetään toimeentuloisuuden vaarallisuutta vastaväitteenä. Jos muutosta ei toteuteta, siitä voi seurata sellaista toimintaa, joka on vaarallisempaa yhteiskunnalle (mt, 101). Vastaväitteen mahdollisuus ja argumentin ”ryöstäminen” omaan tarkoitukseen on aina mahdollinen ja toimiva siirto poliittisessa puheessa.

Vaarantamiseen perustuva argumentti on saanut paljon vaikutteita eri myyteistä ja uskomuksista. Käsitys siitä, että uudistuksia ajaessa vaarannetaan aiempaa menetelmää ja menetetään enemmän kuin saavutetaan, yhdistyy vanhaan uskomukseen siitä, että vanha on väistämättä arvokkaampi kuin uusi. Näiden yhdistelmä toimii perusteluna sille, miksi tilanne pitää säilyttää ennallaan. (Hirschman 1991, 123.)

Yhteenveto

Hirschmanin teoksessa käytiin läpi eri aikakausien uudistuksia ja niiden vastaanottamaa vastustusta eri argumenttien kautta. Vaikka esimerkkeinä olivat enimmäkseen aiempien vuosisatojen historialliset uudistukset, joita ei voi suoraan verrata nykyiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen, teoria argumenttityypeistä on soveltavissa yhtä hyvin nykypäivän poliittiseen liikehdintään. Yhteiskunnallisten uudistusten aiheet eivät nykyään ole välttämättä yhtä suuria eivätkä vaadi vuosikymmenien taistelua, mutta argumentoinnissa ja muutosten vastustamisessa on silti samoja piirteitä kuin aiemmin. Poliittisen puheen retoriikka ei ole muuttunut kovin merkittävästi, jos tarkastelee asiaa yksityiskohtaisemmin. Ei ole ennenkuulumatonta tai harvinaista, jos poliitikot vetoavat uudistusten yhteydessä vanhan vaarantamiseen, päinvastaisten tulosten aikaansaamiseen tai uudistusten turhuuteen. Samat argumentit voivat olla näkyvissä myös mielipidekirjoituksissa ja kolumneissa lehtien palstoilla.

4.4 Tutkimuskysymykset ja aineiston esittely

Aineisto koostuu Aamulehden ja Helsingin Sanomien artikkeleista vuosien 2007–2009 ajalta sekä eduskunnan pöytäkirjoista, jotka koskevat samaa sukupuolta olevien parien adoptio-oikeudesta käytyjä täysistuntokeskusteluja sekä lakialoitteita. Aineiston valinta ja rajaus pohjautuu siihen, että halusin tarkastella lehtien palstoilla näkyvien näkökulmien lisäksi eduskunnan sisällä käytyjä väittelyjä aiheesta. Aineisto koostuu siis eri osatekijöistä, jotka

kuuluvat julkisen keskustelun piiriin ja osallistuvat prosessiin, jossa rakennetaan sosiaalista todellisuutta. Tarkastelen aineistoa retorisen analyysin menetelmiä käyttäen. Kiinnostuksen kohteena on tekstin tai keskustelun retorinen puoli: puhujan suostuttelun ja vakuuttamisen keinot, asioiden kategorisointi ja arvohierarkiat. Erityisesti poliittisen keskustelun analyysissä retoriikan tutkiminen eri tasoilla voi tuottaa kiinnostavia tuloksia, jotka avaavat asioiden ymmärtämistä laajemminkin mittakaavassa. Omaa retorista aineistonanalyysiäni ohjaavat tutkimuskysymykset ovat:

1) Millaisia arvolähtökohtia keskustelussa ilmenee?

2) Miten käänteisyyden, turhuuden ja vaarantamisen teesit paikantuvat keskustelussa?

3) Millaisiin ideologioihin keskustelun retoriikka tukeutuu?

Valitsin sanomalehtien palstoilla julkaistut mielipidekirjoitukset toiseksi aineistotyypiksi eduskunta-asiakirjojen rinnalle siitä syystä, että eduskunnan keskustelut aiheuttivat kohua mediassa kärjistyneiden kannanottojen johdosta. Aiheen uutisoinnin ja näkyvyyden myötä mielipidekirjoitukset ottivat kantaa ja viittasivat enimmäkseen eduskunnassa käytyihin adoptiolakikeskusteluihin. Koska halusin hahmottaa laajemminkin julkista keskustelua adoptio-oikeuksista, sisällytin eduskuntakeskustelun tueksi aineistonanalyysiini lehtimateriaalin. Seuraavaksi esittelen lyhyesti aineistoni muodostavat lähteet.

Aamulehti

Aamulehden aineisto on hankittu yliopiston kirjaston Aamulehden arkisto-palvelun kautta. Arkisto sisältää Aamulehdessä julkaistut artikkelit vuodesta 1994 lähtien ja palvelua pääsee selaamaan käyttämällä asiasanahakua. Kokeilin hakua useilla eri sanayhdistelmillä ja tuloksena oli se, että "homo\$ and adopt\$" -haulla löytyi parhaiten aihepiiriäni vastaavia artikkeleita. (Kun taas esim. pelkästään homo- tai adoptio- hakusanoilla palvelu tuotti yli 550 artikkeliosumaa, joista suurin osa ei liittynyt millään tavalla aiheeseen.)

Hakutulokset: "homo\$ and adopt\$"

Vuodet 2010–2011, 34 osumaa

Vuodet 2008–2009, 35 osumaa

Vuodet 2006–2007, 45 osumaa

Aamulehden artikkelit eri osastoilla: Homojen adoptiota sivuavat artikkelit

Uutissivut 14 kpl

Sunnuntai Asiat-palsta 6 kpl

Muut artikkelisivut ja kolumnit 3 kpl

Mielipidepalsta 9 kpl

Aineiston rajasin vuoteen 2007 asti, koska sitä aiempina vuosina keskustelu pyöri rekisteröidyn parisuhteen eli ns. parisuhdelain sekä hedelmöityslain ympärillä, adoptio mainittiin korkeintaan sivulauseissa. Halusin sisällyttää aineistooni vain ne artikkelit, joissa homoparien adoptio oli pääaiheena. Esimerkiksi hakemalla vuosien 2000–2001 ajalta arkiston haku tuotti vain muutaman osuman, jotka eivät varsinaisesti liittyneet aiheeseen. Joitakin tekstejä adoptiosta löytyy 2000-luvun alusta (mielipidepalstalla 2001 ja 2000, sekä uutissivulla 2000 ja 2005) ja muutamat artikkelit käsittelivät adoptiota lyhyesti, mutta ikään kuin parisuhdelain yhteydessä, ei omana asianaan. 1990-luvulla adoptiota koskevia artikkeleita ei löytynyt kovin monta ja esim. vuosien 94–95 aikana on vain 6 osumaa. Päätin kuitenkin rajata haun vuoteen 2006, sillä siitä lähtien aiheesta käyty keskustelu näyttää vilkastuvan, mikä saattaa johtua osaksi siitä, että adoptiota koskeva lakiesitys oli eduskunnassa valmisteillaan ja sai sen takia julkisuutta ja palstatilaa mediassa. Erään kansanedustajan kommentit eduskunnan kyselytunnilla vilkastuttivat erityisesti mielipidepalstan vuonna 2009 (myös Helsingin Sanomissa).

Pintapuolisen aineiston tutkimisen jälkeen on ollut mielenkiintoista huomata, että aiheesta ei ole löytynyt yhtään pääkirjoitusta, kun vertaa esimerkiksi Helsingin Sanomien aineistoon, jossa löytyy peräti kolme homojen adoptiota koskevaa pääkirjoitusta samalta aikaväliltä. Artikkeleiden sisältö on pääosin eduskunnan tapahtumiin liittyvää uutisointia ja mielipidepalstalla kannanottoa.

Rajasin lopullisen aineiston analyysiä varten siten, että otin huomioon vain ne artikkelit, joissa keskeisenä puheenaiheena on ollut nimenomaan homojen adoptio (esimerkiksi useissa uutisartikkeleissa aihe mainitaan vain pikaisesti sivulauseessa, joten ne artikkelit rajautuvat pois). Aineiston ulkopuolelle jäivät muun muassa sukupuolineutraalia avioliittoa koskevat

kirjoitukset (vuosien 2010–2011 aikana artikkelit koskevat enimmäkseen avioliittolakia, niissä painopiste on siirtynyt eri teemoihin eikä adoptio näytä olevan kovin keskeinen asia) sekä hedelmöityslakia sivuavat artikkelit, sillä niistä löytyy jo julkaistuja tutkimuksia (Charpentier 2001 ja Juvonen 2006).

Helsingin Sanomat

Helsingin Sanomien aineiston keräsin käyttäen HS:n Digiarkiston palveluja. Arkisto sisältää vuodesta 1990 alkaen Helsingin Sanomissa julkaistut artikkelit. Arkistoa pääsee selaamaan käyttämällä samantyylistä hakua kuin Aamulehden tapauksessakin. Tosin sillä erolla, että haun voi rajata koskemaan vain tiettyä lehden osastoja, esimerkiksi rajaamalla haun pelkästään pääkirjoituksiin tms. Suoritin hakua eri sanoilla ja parhaat (ts. parhaiten aiheeseen liittyvät) tulokset sain "Homo* and adopt*" -haulla. Vuosirajauksen ollessa 2000–2011 haku tuotti artikkeleita seuraavanlaisesti:

Pääkirjoitukset 13 osumaa, joista 3 pääkirjoitusta koskivat homojen adoptiota eli olivat relevantteja aineiston suhteen.

Mielipidepalsta 30 osumaa, joista 6 artikkelia soveltuvat aiheensa puolesta aineistoon. (Loput liittyivät enimmäkseen kirkkoon, uskontoon ja ns. homoiltaan, joten halusin rajata ne pois aineistosta).

Kaupunki-osiossa 7 osumaa, joista mikään ei ollut aineiston kannalta merkittävä (ts. liittyi muihin aiheisiin, esim. Pride-iskuihin ja lesbopappiin)

Kulttuuri-osio 13 osumaa, joista mikään ei ollut soveltuva aineistoon.

Kotimaa-osio 104 osumaa, joista 24 homojen adoptiosta. Vertailuksi voidaan ottaa esimerkiksi haun rajaus vuosien 1990–2000 ajalle, jolloin löytyi vain 14 osumaa. Tästä olisi mahdollista päätellä, että tuolloin aiheesta ei vielä keskusteltu niin paljon? Esimerkiksi Sari Charpentier (2001) käytti tutkimuksessaan homojen parisuhteen virallistamiseen liittyvistä diskursseista Helsingin Sanomien artikkeleita, jotka on julkaistu 1990-luvun lopulla ja artikkeleiden sisältönä oli tuolloin pääosin ns. homoliitot ja parisuhdelaki. 2000-luvun alussa taas keskusteltiin enimmäkseen hedelmöityshoitolaista ja homojen oikeuksista siihen liittyen, joten adoptio ei ollut silloinkaan pääosassa.

Kaiken kaikkiaan alustavana suunnitelmana oli analysoida artikkeleita pääkirjoitus-, mielipide- ja kotimaa-osioista. Lopulta analyysin kannalta aineiston hedelmällisin osuus löytyi kuitenkin eduskunnan asiakirjoista, vaikka huomioin myös mielipidekirjoitukset merkittävänä osana keskustelussa. Olen käynyt lehtiaineistoa läpi sisältönsä puolesta ja havainnut, että suurin osa niistä keskittyi eduskuntatapahtumiin. Useimmat mielipidekirjoitukset olivat reaktiota nimenomaan eduskunnassa käydyille keskusteluille adoptiolaista.

Eduskunnan asiakirjat

Valitsin tutkielmani ensisijaiseksi aineistoksi eduskunnan asiakirjat, jotka koskevat lakia samaa sukupuolta olevien adoptio-oikeuksista (nk. sisäisen adoption laki) ja niistä käytyjä keskusteluja eduskunnassa. Käytössäni oli kolme pöytäkirjaa eduskunnan keskusteluista kahden vuoden ajalta eli lähete keskustelu PTK113/2008, ensimmäinen ja toinen käsittely PTK51/2009 & PTK47/2009, adoptioon liittyvät lakialoitteet, LA31/2009 ja LA170/2006, sekä lakivaliokunnan mietintö LAVM5/2009. Asiakirjat olen hankkinut eduskunnan nettisivuilta.

Lakialoitteet koskevat lähinnä ns. parisuhdelakia, mutta niissä puhutaan myös sivumennen adoptiosta. Siitä syystä ne ovat taustamateriaalin roolissa, joten kolmen eduskuntakeskustelun pöytäkirjat ovat olleet lopulta retorisen analyysin päälähteenä. Keskustelujen pöytäkirjat ovat laajuudeltaan yhteensä noin 70 sivua ja sisältävät useiden eri kansanedustajien puheenvuoroja. Niiden teemana ovat homojen adoptio-oikeudet, mutta monet puheenvuorot eivät sivua kyseistä aihetta, vaan siirtyvät väittelemään seksuaalivähemmistöjen avioliittolain mahdollisuudesta. Adoptio-oikeuksia koskevat kannanotot sisältävät kiistelyä, mitä adoptio-oikeudet myöntävä laki merkitsisi, sekä lain sisältöön liittyvää pohdintaa eri osapuolten kesken. Kyseiset eduskunnan käsittelyt herättivät kiinnostusta myös median parissa, sillä Aamulehdessä ja Helsingin Sanomissa julkaistiin useita artikkeleita – niin mielipide-, pääkirjoitus- kuin uutispalstoillakin - liittyen keskustelussa esitettyyn mielipiteeseen, jonka eräs kansanedustaja laukoi (ns. koirakommentti Pentti Oinoselta: ”Tässä lainmuutoksessa ei ole kyse pelkästään nais- ja miesparien sisäisten adoptioiden muutoksesta, vaan tällä on myös periaatteellista merkitystä. On kyse rajoista. Missä menevät vapaamielisyyden rajat? Kysyn, onko pelättävissä, että maailmalla aletaan esittämään vaatimuksia siitä, että ihmisen on saatava avioitua esimerkiksi rakastamansa hauvelin kanssa?”). Median aikaansaama laajempi huomio aktivoi puolestaan mielipidekeskustelua.

Seksuaalivähemmistöjen adoptio-oikeudet keskustelussa

Sovelsin aineistonanalyysissäni edellisessä luvussa esitettyjä Perelmanin argumentaatioteorian välineitä sekä Hirschmanin teesiteoriaa tarkoituksena selvittää, millaisia arvolähtökohtia adoptio-oikeuksista käydyssä keskustelussa ilmenee ja miten argumentit rakentuvat näistä lähtökohdista käsin. Analyysin kannalta tärkein ja hedelmällisin aineiston osa oli adoptio-oikeutta koskevan lain valmistelun yhteydessä pidetyt eduskuntakeskustelut, jotka olivat saatavilla pöytäkirjaversioina eduskunnan nettisivuilla. Adoptio-oikeuksia käsittelevän lain valmisteluista käytiin kolme keskustelua, joista yksi oli lähetekeskustelu ja kaksi muuta yleiskeskustelua täysistunnoissa. Eduskuntakeskustelujen lisäksi analysoin Helsingin Sanomien ja Aamulehden kirjoituksia, joiden pääaiheena olivat homoparien adoptio-oikeudet. Rajasin kuitenkin analyysin ulkopuolelle aiheesta tehdyt uutisartikkelit niiden neutraalisävyisen kirjoitustyylin takia, mutta otin ne kuitenkin huomioon ikään kuin taustatietona hahmottaakseni sen, missä määrin ja missä yhteydessä aihetta oli käsitelty lehtien palstoilla. Aineiston ulkopuolelle jäivät myös aiempiin keskusteluihin viittaavat kirjoitukset, muun muassa hedelmöityshoidosta ja parisuhteen rekisteröimisestä syntyneet keskustelut, koska niitä on käsitelty jo aiemmissä tutkimuksissa ja halusin nimenomaan keskittyä tarkastelemaan adoptioon liittyvää keskustelua.

Lakimuutosten ja niiden uutisoimisen myötä syntynyt keskustelu homoparien adoptio-oikeuksista on käyty muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta vuosien 2007 ja 2009 välillä. Helsingin Sanomien ja Aamulehden palstoilla eniten huomiota ja kohua aiheen tiimoilta ovat herättäneet eduskunnassa istunnoissa esitetyt kannanotot adoptio-oikeuksia koskevasta lain sisällöstä. Keskustelu on edennyt sen mukaan, miten eduskunnassa on käsitelty aihetta, sillä eduskunnan käsittelyjen ja tapahtumien uutisoinnin seurauksena mielipidekirjoittajat ovat aktivoituneet lehtien palstoilla. Useimmat mielipidekirjoitukset ovat olleet yksittäisten ihmisten kirjoittamia, tosin muutama kirjoitus on ollut yhteinen kannanotto monen eri järjestön taholta. Suuri osa Aamulehden ja Helsingin Sanomien kirjoituksista on julkaistu ajankohtana, jolloin eduskunnassa käytiin keskustelua homoparien adoptio-oikeudesta ja siihen liittyvästä lainmuutoksesta. Todennäköisesti eduskuntakeskustelun sisällön tuominen julkisuuteen (esimerkiksi kansanedustaja Oinosen kommentista eduskunnan istunnossa uutisoitiin useissa eri lehdissä paljon) aiheutti reaktion eli motivoi ihmisiä ilmaisemaan mielipiteensä. Sitä ennen ja myöhemmin sen jälkeen aiheeseen liittyviä kirjoituksia hakukone

tuotti vain muutaman. Esimerkiksi vuodelta 2001 haku tuotti vain yhden mielipidekirjoituksen, jossa keskusteltiin varsinaisesti adoptiosta ja vuodelta 2010 löytyi pari mielipidekirjoitusta, joissa mainittiin homojen adoptio-oikeudet. Kirjoitukset julkaistiin siihen aikaan, kun niin sanottu homo-ilta (Ylen kanavalla käyty keskustelu 12.10.2010) oli aiheuttanut kohua mediassa. Sitä ennen adoptiosta kirjoitettiin mielipidepalstalle vain silloin, kun eduskunnassa oli vireillä muutoksia ja keskustelua adoptio-oikeuksista.

5 Adoptiokeskustelun retoriikka

Seuraavaksi käyn läpi analyysin tuloksia eri teemojen mukaan. Aluksi esitän keskustelusta poimittuja arvolähtökohtia ja niiden kautta tapahtuvaa argumentointia, jonka jälkeen tarkastelen aineistoani käyttämällä hyväkseni Hirschmanin teesiteoriaa sekä käyn läpi adoptiokeskustelussa ilmennyttä kehityksen ja rappion retoriikkaa. Analyysiluvun jälkeen esitän pohdintaa ja yhteenvetoa saaduista tuloksista.

5.1 Keskustelun arvolähtökohdat

Kuten metodiluvussa esitin, keskustelun lähtökohdina voidaan pitää esioletuksia, joita puhuja tai kirjoittaja olettaa yleisön hyväksyvän ilman erityisempiä perusteluja. Mitä vähemmän lähtökohtaa pyritään määrittelemään, sitä hyväksyttävämmäksi se saattaa muodostua, erityisesti jos kyseessä on arvolähtökohta, josta on todennäköisesti olemassa selkeitä erimielisyyksiä ja poikkeavia käsityksiä. Tällaisia lähtökohtia esitetään yleensä itsestäänselvyyksinä ja niiden yksityiskohtaisempaa perustelua vältetään, kun halutaan saada jokin väite vietyä läpi ilman suurempaa korostamista vastustamisen minimoimiseksi. Näitä lähtökohtia voidaan kuvitella yleisiksi totuuksiksi, kunnes joku haastaa niiden uskottavuuden. Yhteentörmäystä tapahtuu silloin, kun yleisö ei ole valmis tai halukas hyväksymään lähtökohdista johdettuja puhujan päättelyketjuja ja ajatuskulkua. Adoptio-oikeuksista käyty väittely on perustunut vuorotteluun eri arvolähtökohtien välillä, kun ne ovat olleet yhteensopimattomia keskenään tai yleisön/vastapuolen hylkäämiä. Lähtökohtien selvittämisen avulla voidaan selvittää, millaisiin oletuksiin argumentti perustuu ja mistä käsin argumenttia ja yleisön vakuuttelua lähdetään rakentamaan.

Olen poiminut ja luokitellut adoptio-oikeuksia koskevasta keskustelusta erilaiset arvoin perustuvat lähtökohdat, joita puhujat ja kirjoittajat ovat käyttäneet argumenttiensa pohjana. Kaikkia teemoja, joita olen luokitellut, löytyy niin lehtien mielipidekirjoituksista kuin eduskunnan keskusteluista. Havainnollistan myös näitä paikannettuja arvolähtökohtia muutamien sitaatin avulla. Lehtien palstoilla näkyvät kirjoitukset ovat olleet lähes poikkeuksetta reagointia eduskunnan valmisteluihin ja keskusteluihin, joten tässä tapauksessa adoptio-oikeuksiin liittyvää lehtien palstoilla käytyä keskustelua ohjaavat eduskunnan tapahtumat ja siellä ilmenneet keskustelun siirrot.

5.1.1 Biologia ja luonnollisuus

Biologia lähtökohtana argumentissa ilmenee päättelyketjuissa, joissa pidetään biologista todellisuutta riittävänä perusteluna väitteelle. Biologiin faktoihin on tavallaan helppoa vedota, koska niitä itseään ei tarvitse perustella yleisölle erityisesti, sillä ne ovat jo todennäköisesti kaikkien tiedossa. Tärkeintä on kuitenkin saada yleisö vakuuttumaan siitä, että juuri tässä meneillään olevassa keskustelussa ne ovat olennaisia ja ensisijaisia. Kun puhutaan biologisista faktoista väitteiden ja kannanottojen perusteluna, yritetään saada yleisö hyväksymään se ajatusmalli, että luonnonlain täytyy toimia esimerkkeinä lakeja säätäessä. Se, miten näitä biologisia tosiseikkoja käytetään argumentissa, vaihtelee adoptio-oikeuksia kannattavien ja vastustavien kesken, mutta enimmäkseen biologista lähtökohtaa käytetään vastustajien puheenvuoroissa.

"Luonnossa vallitsevat parisuhteet ovat se perusta, jolle pitää myös ihmisten luonnollisen arvomaailman rakentua. Homoseksuaalien adoptio-oikeus pitää torjua jyrkästi." (Aamulehti 11.9.2010, Lukijamielipide, sivu 18)

"Lapsi tarvitsee aina, jos ikinä mahdollista, isän ja äidin, ei mitään isän ja äidin roolia ja normaaliperheen näköiskuorta. " (Helsingin Sanomat 28.11.2008, Mielipide)

Kun kyseessä on homoparien adoptio-oikeuksia vastustavien argumentointi, biologisen todellisuuden faktojen esiin tuomisen avulla perustellaan omaa näkökantaansa. Tämä merkitsee sitä, että adoptio-oikeuksia vastustetaan nojaamalla muun muassa siihen tosiasiaan, että vain nainen ja mies voivat lisääntyä keskenään. Tästä biologisesta faktasta seuraa johtopäätöksenä ajatus, että jokaisella lapsella voi olla vain yksi isä ja yksi äiti. Tämä päättelyketju jatkuu siten, että lapsella ei voi olla biologisesti kahta isää tai kahta äitiä. Koska homoparien suhde on samaa sukupuolta olevien kesken, lapsella ei ole yhtäaikaisesti biologista isää ja äitiä perheessä. Koska homopari ei voi lisääntyä keskenään, heillä ei ole oikeutta perustaa perhettä tai saada adoptio-oikeuksia. Argumentin biologisen lähtökohdan tarkoituksena on osoittaa yleisölle, että homoparien perhesuhteet ovat luonnottomia, "biologisesti mahdottomia" ja siitä syystä eivät ole soveltuvia lasten adoptioon. Koska heterosuhteet nähdään luonnollisina ja äitiyden ja isyyden ainoana ilmentymänä, homopareilta voidaan kieltää adoptio-oikeudet sillä perusteella. Biologisista seikoista johdettu

luonnollisuuden korostaminen merkitsee sitä, että naisen ja miehen välinen suhde nähdään ainoana hyväksyttävänä ja kaikki muut vaihtoehdot suljetaan pois. Homoparien adoptio-oikeuksien vastustaminen perustuu siihen, että heteroseksuaalinen järjestys – ”mies ja nainen ihmislajin ytimenä” – on luonnonmukainen järjestys, jota kuuluu noudattaa ja huomioida poliittisessa päätöksenteossa. Koska samaa sukupuolta olevat parit eivät voi lisääntyä keskenään, heillä ei ole oikeutta vanhemmuuteen eikä adoptioon. Tämä argumentin lähtökohta on ristiriitainen, sillä adoptioon yleensä turvaututaan juuri silloin, kun ei ole mahdollisuutta tulla biologiseksi vanhemmaksi.

Biologisuus ja luonnollisuus käsitteinä sekoittuvat toisiinsa puheenvuoroissa, koska niitä käytetään rinnakkaisina, toisiaan vastaavina käsitteinä, joita ei perustella tai määritellä tarkemmin. Biologinen lähtökohta on usein samalla luonnollisuuslähtökohta ja niillä yhdessä oletetaan olevan selkeä selitysvoima ilman perusteluja. Oletuksena on, ettei luontoa vastaan voi eikä kuulu esittää vastaväitteitä. Samalla periaatteella turvaututaan siihen, että luontoa vastaan ei pidä muodostaa lakeja, koska juridiset muutokset eivät saa olla ristiriidassa biologisen todellisuuden kanssa. Näissä keskustelun lähtökohdissa ei kuitenkaan perustella, miksi juridisten oikeuksien pitäisi perustua biologisiin faktoihin, joilla ei käytännössä ole selvää yhteyttä adoptioon liittyviin asioihin. Argumentoidessaan biologisesta lähtökohdasta käsin puhuja odottaa, että yleisö osaa tehdä samanlaiset johtopäätökset kuin puhujakin. Vetoamalla luonnollisuuteen ja perustamalla argumenttinsa biologialle puhuja nostaa esiin itselleen tärkeät ja oleelliset lähtökohdat, mutta samalla nousee pintaan puheen viesti, jonka tarkoituksena on erottaa homoparit ”normaaleista” heteroista ja pyrkiä tekemään selväksi sen, että homoparien adoptio-oikeuksien salliminen rikkoisi luonnollisen järjestyksen yhteiskunnassa. Heteroseksuaalisuus on näin ollen luonnollista, biologian oikeaa toteutumista ja homoseksuaalisuus luonnotonta, biologian vastaista, jota ei voida hyväksyä.

Biologiseen ja luonnollisuuden lähtökohtiin turvautuvat lakia vastustavat niin lehtien mielipidekirjoituksissa kuin eduskunnan keskusteluissakin. Biologia lähtökohtana näkyy konservatiivisten kirjoittajien ja puhujien argumenteissa, joissa vastustetaan adoptio-oikeuden sallimista ja muutosten tekemistä nykyiseen lakijärjestelmään. Samanlaista biologiaan perustuvaa argumentointia näkyy toistuvan eri keskusteluissa, joissa lakimuutosta vastustavat aloittavat yleensä keskustelun. Useissa kirjoituksissa otetaankin kantaa jo aiemmin esillä olleeseen kirjoitukseen tai kansanedustajan puheeseen. Biologista ja luonnollisuuden lähtökohtia ei avata mielipidekirjoituksissa yhtä järjestelmällisesti kuin eduskunnan

keskusteluissa, mutta se lienee johtuvan osaksi siitä, että eduskunnan yleiskeskustelun luonteeseen kuuluu perustella väitteitä enemmän ja laajemmin kuin mielipideosastolle kirjoittaessa, jolloin saattaa olla hyväksyttävämpää esittää mielipiteitä ja väitteitä vähemmällä perustelulla. Tässä tapauksessa kyse on myös erilaisesta yleisöoletuksesta ja tilanteesta. Eduskunnan täysistunnon keskustelussa yleisönä ovat selkeästi heidän äänestäjät ja kannattajat, joille puhe osoitetaan ja joita vakuutetaan, kun taas mielipidekirjoituksissa kohdeyleisö ei ole niin selvästi tiedossa tai rajattuna erilaisen kontekstin ja tarkoituksen vuoksi.

”Kyllä äitiyden ja isyyden pohjana on biologinen todellisuus. Jokainen lapsi on saanut alkunsa yhdestä äidistä ja yhdestä isästä, eikä lapsella luonnostaan voi olla yhtä aikaa kahta äitiä tai kahta isää.” (PTK51/2009)

”Mies ja nainen ovat ihmislajin ydin. Näin on luoja aikojen alussa suuressa viisaudessaan säätänyt. Tarvitaan mies ja nainen, jotta lapsi saa alkunsa. Vaikka elämmekin uutta vuosituhatta ja vapaamielisiä aikoja, tätä faktaa ei Suomen eduskuntakaan pysty muuttamaan.” (PTK51/2009)

”--kun puhutaan käsitteestä vanhemmat, pidetään itsestäänselvänä, että ne ovat isä ja äiti tai äiti ja isä. Isä voi olla vain mies, ja äiti voi olla vain nainen, ja lapsi voi syntyä vain miehen ja naisen yhteistyön tuloksena. Mies ja nainen ovat mukana silloinkin, jos käytetään hedelmöityshoitoa. Tämän me jokainen biologiasta tiedämme. Elikkä on aivan luonnollinen järjestys, että silloin, kun puhumme vanhemmista, on kysymys isästä ja äidistä, ja tämä on sidoksissa tuohon biologiseen lähtökohtaan. Tässä suhteessa haluan korostaa juuri niitä lähtökohtia, mitkä ovat aivan luonnolliset.” (PTK113/2008)

”Ymmärrän, että luonnonjärjestykseen luonnollisena kuuluu se, että vain miehen siittiösolusta ja naisen munasolusta voi syntyä uusi ihminen. Kahdesta naisen munasolusta tai kahdesta miehen siittiösolusta ei synny ihmistä.” (PTK113/2008)

Adoptio-oikeuksia kannattavien puheessa ei esiinny samoissa määrin biologisuuteen pohjautuvia lähtökohtia, mutta biologisia seikkoja vastaan esitetään kuitenkin argumentteja, jotka nojaavat luonnollisuuden lähtökohtaan. Tarttumalla luonnollisuuden määritelmään ja esittämällä käsitteen vaihtoehtoiset merkitykset lain kannattajan tarkoituksena on kumota vastustajien argumentoinnin pätevyys ja saada biologiset faktat näyttämään vähäpätöisiltä ja ristiriitaisilta. Monessa tapauksessa homojen parisuhdetta ja perhemuotoja perustellaan luonnollisuudesta käsin vasta silloin, kun adoptiota vastustavat ovat esittäneet argumenttinsa, koska lakia kannattavien puheet sisältävät suuressa määrin muita kuin biologisuuteen pohjautuvia lähtökohtia. Luonnollisuuden käyttöä argumentin lähtökohtana esiintyy sellaisissa mielipidekirjoituksissa, joissa pyritään osoittamaan homojen ja heteroiden samankaltaisuus ja näin ollen samanlaiset oikeudet ja velvollisuudet. Koska homot ja heterot ovat luonnollisia piirteitä, heitä kuuluu kohdella samoja periaatteita noudattaen. Argumenteissa on näissä tapauksissa käytössä sekoitus luonnollisuuden ja yhdenvertaisuuden lähtökohtia. Erityisesti eduskuntakeskusteluissa pyritään luonnollistamisen kautta argumentoimaan adoptio-oikeuden puolesta.

“Arvoisa puhemies! Ed. Oinonen luonnehti, että on luonnotonta, jos on vaikka kaksi äitiä tai kaksi isää. Tästä voidaan tietysti olla samaa mieltä siinä merkityksessä, että on luonnotonta, että ihmiset pukeutuvat pukuihin ja käyttävät kravattia ja pitävät silmälaseja tai käyttävät tietokonetta ja kännykkää, ja luonnotonta on sekin, että ihmiset kokoontuvat eduskuntaan ja täällä säädetään lakeja. Luonnollistahan varmaankin olisi se, että asuttaisiin savannilla, poimittaisiin hedelmiä puista ja välillä metsästettäisiin eläimiä. Se varmaan on luonnollista sanan siinä merkityksessä, että se on se ihmisen lajin alkuperäinen lähtökohta.” (PTK113/2008)

“On, ed. Oinonen, täysin luonnotonta, että ihmiset eivät kuole tällä hetkellä tuberkuloosiin. On täysin luonnotonta, että me emme menehdy välttämättä vaikkapa vatsalaukun syöpään, jos me sellaisen saamme. On täysin luonnotonta, että meiltä on hävinnyt sellainen kuin lasten tuberkuloosikuolleisuus, kun heistä tuli enkelikasvoisia ja punaposkisia ja loistavasilmäisiä, ennen kuin he kuolivat. Näin ollen ehkä jokin asia on kehittynyt siihen suuntaan, että luonto ei meitä enää hallitse, vaan me olemme pystyneet hallitsemaan itse omaa elämäämme. Tämä on osa sitä prosessia, jota nyt yhdessä täällä teemme.” (PTK113/2008)

5.1.2 Rakkaus ja tunteet

Rakkaus on arvolähtökohta, johon pääosin adoptiota puolustavat ovat perustaneet omat argumenttinsa. Kun vastustajien argumentit korostavat biologisuutta, heterosuhteiden normaaliutta ja luonnollisuutta esittämällä lisääntymisen ja luonnonlait ehdottomina totuuksina, joille kaikki perustuvat, homoparien adoptiota puolustavien lähtökohtana ovat pikemminkin abstraktit, tunteisiin vetoavat arvolähtökohdat. Abstraktina arvona tarkoitan tässä tapauksessa sellaista lähtökohtaa, joka on symbolisen merkityksen kautta määrittävä ja vaikeasti todistettavissa, jos verrataan esimerkiksi biologisten eli fyysisten seikkojen käyttöön argumentin perustana. Rakkaus on abstrakti arvolähtökohta, jota on mahdollista käyttää erityisestä tällaisessa tilanteessa, kun adoptio-oikeuksissa kyse on ihmissuhteista ja niiden määrittelystä.

"Sukupuolivähemmistöjen ihmisoikeuksista huolehtiminen kuuluu meille kaikille meidän seksuaalisesta suuntautumisestamme riippumatta. Ei pitäisi olla meitä ja noita toisia, vaan ainoastaan ihmisiä, jotka kukin omalla tavallaan haluavat rakastaa ja tulla rakastetuiksi."
(PTK47/2009)

"On raivostuttavaa, surullista, kamalaa ja tekopyhää, että jotkut ihmiset ovat muka huolissaan lapsien hyvinvoinnista ja tulevaisuudesta, mutta samalla kieltävät heiltä rakastavat vanhemmat."
(Helsingin Sanomat 28.11.2008, Mieli-pide)

Rakkauden ja tunteiden käyttäminen lähtökohtina on yhteydessä vastustajien argumentointiin, sillä niitä käyttävät adoptiota kannattavat vastaiskuna biologisuuden ja luonnollisuuden lähtökohdille. Vastustajien ehdottamaa sukupuoleen perustuvaa dikotomiaa vanhemmuuden suhteen ja sen luonnollisuutta myös kyseenalaistetaan tuomalla esiin esimerkkejä interseksuaalisuudesta ja Suomessa esiintyvistä perhemuodoista, joiden sanotaan olevan yleisiä ilmiöitä. Sukupuoleen, biologiaan ja seksuaalisuuteen perustuvat arvot hylätään ja niiden tilalle tärkeimmiksi ja ensisijaisiksi arvoiksi nostetaan vanhempien rakkaus lasta kohtaan, jonka kautta perustellaan lakimuutoksen oikeellisuutta ja tarvetta. Kun lain vastustajien argumentoinnin lähtökohtana on vahvasti biologisuuteen ja sitä kautta luonnollisuuteen vetoaminen vakuuttamiskeinona, kannattajien puheissa lähtökohdaksi otetaan rakastavan vanhemman, sosiaalisen vanhemmuuden ja kasvatuksen ensisijaisuus ja tärkeys. Kannattajien puheenvuorojen pyrkimyksenä on kumota vastustajien biologisuuden

arvolähtökohdat ja viedä niiltä painoarvoa tuomalla esiin vastakkainen näkökulma adoptiokysymykseen.

Eduskuntakeskustelussa muodostuu jatkuva vuoropuhelu ja kamppailu siitä, mikä on ensisijainen näkökulma adoptio-oikeuksista puhuessa. Biologisuuden ja rakkauden lähtökohtia käytetään toistensa vastakkaisina määrittelyinä. Adoptio-oikeuden kannattajat syyttävät vastustajia ”pelkkään lihaan” keskittymisestä ja näin ollen vain vähäpätöisten seikkojen huomioimisesta, kun pitäisi sen sijaan keskittyä ”sydämen ja tunteiden” asioihin. Vahvojen metaforien käyttö argumenttitekniikkana on jatkuvasti käytössä molempien osapuolten leireissä. Vastustajat puolestaan tarttuvat rakkauden lähtökohtaan argumentoimalla, että kannattajat keskittyvät adoptiolain kannalta epäolennaisiin seikkoihin, kuten puhumiseen rakastavista vanhemmista ja tunnesiteistä lapseen, kun pitäisi keskustella juridiikasta.

”--tässä on tosiaankin kyse arvoista, siitä, perustuuko perhekäsitys pelkälle biologialle, pelkälle lihalle, vai sydämelle ja tunteille.” PTK51/2009

”Jos lapsella ei ole, ed. Räsänen, yhtään sosiaalista vanhempaa tai yhtään äitiä tai yhtään isää, niin eikö ole hyvä, että hänellä voisi olla edes kaksi isää tai kaksi äitiä, sellaiset vanhemmat, jotka häntä aidosti rakastavat ja haluavat hänen elämänsä hyvää?” PTK51/2009

Rakkauden ja tunteiden teema näyttäytyy myös mielipidekirjoituksissa. Niissä korostetaan sosiaalisen vanhemman tärkeyttä ja biologisten siteiden merkityksettömyyttä vetoamalla siihen, että rakastavat vanhemmat ovat lasten kannalta paras mahdollinen vaihtoehto. Rakkauteen perustuva lapsi-vanhempisuhte on tällaisessa argumentissa tärkein viesti. Adoptiota vastustavat leimataan tunnekylmiksi ja välinpitämättömiksi, koska he eivät perusta vanhemmuuden määrittelyä rakkaudelle ja hoivalle. Rakkaus, sitoutuminen, huolenpito ja kiintymys ovat adoptiota kannattavien argumenteissa jatkuvasti läsnä. Pyrkimyksenä on suostutella hyväksymään adoptio vetoamalla siihen, että rakkaus ja huolenpito ovat kaiken perusta, josta käsin asioita pitää arvottaa ja tarkastella. Oikea ja aito vanhemmuus määrittyy rakkauden kautta, muut seikat kuten vanhempien sukupuoli tai vanhemmuuden määrittely biologisuuden kautta, eivät merkitse mitään rakkauden rinnalla.

”Jos vanhemmat rakastavat lastaan ja toisiaan, ei heidän sukupuolillaan ole mitään merkitystä perheen aitouden kannalta.” (Aamulehti 17.5.2009)

"Sukupuoli ei tee kenestäkään hyvää tai oikeata vanhempaa. Tässä maailmassa, jossa perheväkivaltaa ja heitteillejättöä ilmenee, olen vahvasti sitä mieltä, että lapset tarvitsevat ainoastaan vanhemmat, jotka heitä rakastaa. On kyseessä sitten naispari, miespari tai heteropari." (Aamulehti 17.5.2009)

Rakkauden ja tunnekeskeisen lähtökohdan kautta adoptiota kannattavat pyrkivät viemään vastustajista ja heidän argumenteistaan uskottavuutta ja pätevyyttä. Maalailamalla vastustajasta tunteettoman, kyseenalaistamalla vastustajien motiiveja, moraalialia ja pätevyyttä tunnistavat olennaiset seikat adoptiokysymyksessä, luodaan samalla itsestään pätevän ja asiantuntevan kuvan. Vetoaminen tunteisiin ja argumentin perustaminen rakkauden lähtökohdalle, joka on oletettu kaikkien hyväksymä arvo, vie keskustelun vanhemmuuden määrittelyssä ja adoptio-oikeuksista puhuessa toiseen suuntaan.

5.1.3 Lasten etu ja oikeudet vs. oikeus vanhemmuuteen

Lapsen etu on arvolähtökohta, jota molemmat osapuolet käyttävät omissa kannanotoissaan. Yksi syy tähän saattaa olla se, että lapsen edun ajattelu on kulttuurissamme korkealle arvostettu ja jonka voidaan ajatella olevan lähes kaikissa tapauksissa ensisijainen tärkeysjärjestyksessä. Lapsen etu on universaali lähtökohta, jota sekä vastustajat että kannattajat voivat käyttää argumentoidessaan ja rakentaessaan itsestään uskottavan puhujan. Se, miten lasten etu tulee esiin argumenteissa ja mitä kautta se määritellään, riippuu pitkälti siitä, onko kyseessä adoptiota vastustavan vai kannattavan argumentti.

Lasten etu ja oikeudet ovat usein argumentin keskiössä niin eduskunnan keskusteluissa kuin lehtikirjoituksissa. Adoptiota vastustavat käyttävät lapsen edun lähtökohtaa, kun haluavat vakuuttaa yleisöä siitä, että samaa sukupuolta olevat vanhemmat ovat haitaksi lapselle. Esimerkiksi "lasten sotkeminen makuuhuoneleikkeihin" on esillä eräässä puheessa ja vertauskuvilla viitataan siihen, että viattomat lapset sotketaan johonkin likaiseen, epähyväksyttävään puuhaan. Lasten kehitys ja oikeudet ovat keskipisteenä myös silloin, kun homoseksuaalisuudella esitetään olevan haitallista vaikutusta lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin pitkällä tähtäimellä. Lapsen edun lähtökohtaan sekoittuu myös psykologinen puhetapa, mutta tulkitsem sen niin, että lähtökohtana siinäkin puheessa on kuitenkin ensisijaisesti lasten etu. Vastustajien argumenteissa esitetään useasti ajatus siitä, että homopariien adoptio-oikeuksien salliminen ei ole lasten edun mukaista vaan päinvastoin

aiheuttaa vain vahinkoa lapselle niin juridisessa kuin psyykkisessä mielessä. Lapsen edut ovat unohdettuina, kun annetaan huomio homoparien "haluille ja oikeille". Näin adoptiota kannattavien ajatukset käännetään päinvastaisiksi ja niiden tarkoitusperää kyseenalaistetaan. Lapsen etu lähtökohtana on tehokas keino poistaa vastapuolen argumentilta vaikutusvoimaa ja uskottavuutta, koska taustalla vaikuttaa yleisesti hyväksytty ajatus siitä, että lapsi ensin kaikissa asioissa.

"Jos nais- ja miesparit haluavat leikkiä makuuhuoneleikkejään niin ok, mutta miksi sotkea viattomat lapset tähän, koska on pelättävissä seuraamuksia lapsen kehitykseen ja vaikeuksia esimerkiksi koulunkäynnissä. Koulukiusaaminen on aina ajankohtainen aihe, ja vaadinkin opetusministeriötä varautumaan entistä paremmin tilanteisiin, joissa opettajat joutuvat käsittelemään tilanteita, kun lapsi joutuu kiusatuksi samaa sukupuolta olevien vanhempinsa vuoksi. Valtiovallan olisi jo lapsia suojellakseen välittömästi varattava varoja lasten psyykkiseen kuntoutukseen koulukiusaamisesta ja erilaisista vanhemmista johtuvien psyykkisten oireiden hoitoon." - (PTK51/2009)

"Elikkä ajattelen näin, että esimerkiksi homo- tai lesbovanhempien lapset kun ovat tuolla koulussa tai näkevät, kuinka vanhemmat joko homovanhemmat (Puhemies: Minuutti on mennyt!) rakastelevat tuolla makuuhuoneessa, niin minä luulen, että tämä jättää valtavan syvät haavat lapsen maailmaan (Puhemies: Minuutti on täyttynyt!) ja myöhempään kehitykseen." - (PTK51/2009)

"Arvoisa puhemies! Hyvät kollegat! Arvoisa lehteriväki! Niin kuin on täällä kuultu, lakiehdotuksen pääpaino on aikuisten oikeuksissa adoption kohteena olevan lapsen oikeuksien jäädessä toissijaisiksi. Hallituksen esitys on vain aikuisten henkilöiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämistä varten laadittu. Itse haluan katsoa tätä asiaa vain lapsen näkökulmasta." - (PTK51/2009)

Adoptiota kannattavien argumentit sisältävät nekin perinteistä vastapuolen syyttelyä siitä, että vastustajat ovat unohtaneet lapsen edun ensisijaista merkitystä adoptiokeskustelussa ja korostavat omia tavoitteitaan nimenomaan lapsen edun lähdöstä peräisin. Kannattajien puheenvuoroissa lapsen etu lähtökohtana ilmenee usein vetoamalla tunteisiin. Tunteita korostetaan erityisen voimakkaasti myös muissakin adoptiolakia kannattavien argumenteissa,

joita käsittelen edempänä tässä luvussa. Keskustelussa korostetaan lapsen etua tuomalla esiin sateenkaariperheet ja heidän tilanteesta aiheutuvat kärsimykset kuulijoiden tai lukijoiden piiriin. Adoption hyväksyminen tästä lähtökohdasta käsin merkitsee sitä, että tuodaan sateenkaariperheet ja niissä elävät lapset keskusteluun mukaan. Useissa tapauksissa olemassa olevien perheiden käyttö argumentin keskiössä ja esimerkkinä tuo vahvistusta adoptiota kannattavalle ajatukselle. Mainitsemalla perheiden eriarvoistavan kohtelun ja juridisten oikeuksien puutteen adoption vastustamisesta ja lainvastustajista luodaan sellaista mielikuvaa, jossa hylätään lasten edun ajattelun ja jätetään huomioimatta lapsen perheen hyvinvointia. Sen sijaan myöntämällä adoptio-oikeudet homopareille lapsen etu tulee turvatuksi ja sateenkaariperheiden asema parannetuksi. Adoptiota kannattavat luovat itsestään lapsen etujen suojelijoita kuten vastustajatkin, vaikka tukeutuvat erilaisiin näkökulmiin tätä lapsen edun lähtökohtaa käyttäessään.

"Olen saanut aika paljon palautetta sateenkaariperheiltä edellisestä keskustelusta. Siellä on oltu hyvin liikuttuneita siitä, kun puhuin tunteista, joita nämä ed. Räsänen ja muiden tämän esityksen vastustajien tunteet ovat heissä ja heidän lapsissaan herättäneet, että he ovat jollain tavalla toisen luokan ihmisiä, heidän perheensä on toisen luokan perhe." - (PTK51/2009)

"Ed. Räsänen unohtaa täydellisesti lapsen edun, lapsen parhaan ja lapsen oikeudet, tässä puheenvuorossaan. Tärkeintä minulle tässä asiassa ja aina toimiessani opettajana, toimiessani kansanedustajana, toimiessani ihmisenä, on se, että lapsella on rakastavat vanhemmat." - (PTK51/2009)

"Minä lähestyn tätä lapsen aseman vahvistamisen näkökulmasta erittäin vahvasti ja siitä, että lapsella pitää olla oikeus sellaisiin vanhempiin, jotka kantavat hänestä huolta ja jotka turvaavat hänen tulevaisuutensa, tuo elämä sitten eteen mitä tahansa." - (PTK51/2009)

"Nythän täytyy muistaa, että lain tarkoituksena on parantaa rekisteröityjen parien perheissä elävien lasten oikeudellista asemaa, mikä aivan varmasti on jokaisen lapsen edun mukaista." - (PTK51/2009)

Kolikon toiseksi puoleksi tässä keskustelussa näyttää muodostuvan sellainen lähtökohta, joka perustuu siihen käsitykseen, että ihmisellä on oikeus vanhemmuuteen. Lapsen etu kietoutuu yhteen vanhemmuuden lähtökohdan kanssa. Kuten muissakin lähtökohdissa niin tässäkin tapauksessa kyseessä on määrittelykamppailu eli vastakkain ovat käsitykset siitä, kuka on oikea vanhempi ja kenellä pitäisi ylipäättään olla oikeus vanhemmuuteen. Adoptiota puolustavat ja vastustavat kannanotot eroavat toisistaan vanhemmuuden lähtökohtaan turvautuessaan, sillä käsitykset vanhemmuudesta ja oikeudesta olla vanhempi poikkeavat toisistaan merkittävästi. Adoption vastustajat näkevät vanhemmuuden biologisena oikeutena eli toisin sanoen vanhemmuus ja oikeus vanhemmuuteen määräytyvät siitä käsin. Tässä ajatusmaailmassa adoptio-oikeuksia salliva laki vie oikeudet oikeilta, biologisilta vanhemmilta ja myöntää oikeudet ihmiselle, joka ei tosiasiassa täytä vanhemman kriteerejä eikä ole oikeutettu vanhemmuuteen. Tällainen käsitys vanhemmuudesta perustuu tietysti biologiaan ja luonnollisen vanhemmuuden määrittely sulkee automaattisesti ulos homovanhemmat. Sellaisilla kielenvalinnoilla kuin oikea vanhempi tai oikea perhe, keinotekoinen äiti tai keinotekoinen vanhempi pyritään tuottamaan hierarkioita käyttäen käsite-erotteluja oikea/näennäinen ja aito/keinotekoinen. Oikea vanhempi voi olla vain biologinen vanhempi, se implikoi sitä, että adoptiovanhempi eli homoparin puoliso on vain näennäinen.

"Kyllä lapsen lähellä olevat aikuiset voivat hoivata ja kasvattaa lasta vielä huoltajan statuksella, ilman että äidin rinnalle tehdään keinotekoisesti toinen äiti tai isän rinnalle toinen isä." (PTK51/2009)

"Voihan olla silläkin tavalla, että tämä lapsi haluaisi jossakin vaiheessa ottaakin isäkseen tai äidikseen sen oikean biologisen vanhemman. Minä en tunne tämän syviä juuria täällä, onko mahdollista purkaa tämä adoptio, kun tämä lapsi tulee sitten siihen aikuisen ikään, että pystyy päättämään omista asioistaan ja hakemaan sitä oikeata vanhempaa niin kuin oikeaksi isäksi tai äidiksi." (PTK51/2009)

Oikeus vanhemmuuteen ja biologinen vanhemmuus lähtökohtina ovatkin useimmiten yhteiskäytössä vastustajien argumenteissa ja toimivat toistensa vahvistuksina. Luonnollisuus on biologinen, oikea vanhempi, muut vaihtoehdot ovat keinotekoisia, näennäisiä ja luonnottomia. Käydään kamppailua biologisen ja sosiaalisen vanhemman hierarkialla. Adoptiota kannattavat sen sijaan vetoavat siihen, että oikeus vanhemmuuteen määrittyy sen mukaan, kuka lasta on kasvattanut ja ollut läsnä lapsen elämässä. Sosiaalinen vanhemmuus on

oikeaa vanhemmuutta, se on lähtökohtana sille, että oikeus vanhemmuuteen on voitava toteuttaa homoparienkin perheissä. Kun vastustajien argumenteissa sekoittuu biologia ja luonnollisuus, kannattajien lähtökohtina toimivat sosiaalisen vanhemmuuden ensisijaisuus ja tunnesiteet lapsen. Oikeus vanhemmuuteen muodostuu lähtökohdaksi niiden kautta.

"Minä en ymmärrä tätä, miten joku viiden minuutin suoritus tekee jostain ihmisestä niin tärkeän, paljon tärkeemmän kuin se, joka on vuosia lasta hoitanut ja ollut hänelle sosiaalinen vanhempi ja läsnä hänen lapsuudessaan." - (PTK51/2009)

"Homoparitkin haluavat puolustaa nimenomaan perhearvoja sitoutumalla toisiinsa ja sitoutumalla lapsiinsa, ja tämä hallituksen esitys nimenomaan antaa tähän entistä paremman mahdollisuuden." (PTK47/2009)

5.1.4 Yhdenvertaisuus ja ihmisoikeudet

Kaikilla ihmisillä pitäisi olla samat oikeudet ja velvollisuudet, riippumatta iästä, sukupuolesta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai taustasta. Juridiset päätökset ja lakimuutokset pitää perustaa siihen, noudattavatko ne ihmisoikeuksien periaatteita. Tämänkaltainen ajatusketju pohjautuu lähtökohtaan, joka on useiden argumenttien taustalla eduskuntakeskusteluissa ja lehtikirjoituksissa, mutta vain adoptiota kannattavat käyttävät sitä kannanotoissaan. Yhdenvertaisuus ja ihmisoikeudet ovat asioita, joita on helppo tarjota yleisölle olennaisiksi lähtökohdiksi, koska niiden hyväksyntä ei oletettavasti vaadi perustelua. Voidaan ajatella jokaisen ymmärtävän, että ihmisoikeudet ovat tärkeitä ja ensisijaisia kaikissa asioissa. Yhteisesti jaettu arvolähtökohta on se, että ihminen arvostaa yhdenvertaisuuden ja ihmisoikeuksien periaatteita.

Yhdenvertaisuuden ja ihmisoikeuksien tuominen keskiöön esiintyy adoptiota kannattavien argumenteissa, joissa halutaan osoittaa, että homoparien adoptio-oikeuksien vastustaminen on tosiasiallisesti ihmisoikeuksien polkemista ja ihmisten syrjintää seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Vaikka sukupuoli ja seksuaalisuus ovat merkittävä osa näiden argumenttien rakentamista, pääpaino on kuitenkin ihmisoikeuksien korostamisessa. Sukupuoleen ja seksuaalisuuteen perustuvaa syrjintää, jota nähdään adoptio-oikeuksia vastustajien tekevän, ei voida kannattajien mukaan nyky-yhteiskunnassa enää sallia, koska sellainen toiminta ja

ajatusmaailma ovat ihmisoikeuksia ja yhdenvertaisuuden periaatetta loukkaavia. Kannattajien puheessa lain muutokset adoptiota sallivaksi nähdään myönteisenä asiana, ”pienena askeleena” kohti tukea, yhdenvertaisuutta ja kunnioitusta. Muutoshalua perustellaan sillä, että se poistaa vähemmistöjen syrjimyksen ja esitetään ajatus yhdenvertaisesta yhteiskunnasta. Näin ollen adoptiota kannattavat näyttäytyvät keskustelussa yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja ihmisoikeuksien puolustajilta ja vastapuolen argumentointi sen sijaan syrjivältä ja ihmisoikeuksia loukkaavalta ajattelutavalta. Kun adoptiota kannattavat käyttävät argumenttinsa lähtökohtina ihmisoikeuksia ja korostavat homoparien adoptio-oikeuksien sallimisen askeleena kohti yhdenvertaisempaa yhteiskuntaa, vastustajien on vaikeampaa perustella argumenttinsa, sillä yhdenvertaisuuden ja ihmisoikeuksien suora vastustaminen ei ole mahdollista ilman, että yleisö saattaisi hylätä argumentin. Vaikka ihmisoikeuksien ja yhdenvertaisuuden käyttäminen lähtökohtana kutsuu vastustajat ottamaan kantaa asiaan ja tarttumaan siihen, missään adoptiota vastustavan argumentissa ei huomioida yhdenvertaisuuden tai ihmisoikeuksien lähtökohtaa.

Yhdenvertaisuutta käytetään myös silloin, kun puhutaan monikulttuurisuuden ja monimuotoisuuden huomioimisesta. Molempia arvoja nostetaan lähtökohdiksi, kun puhutaan erilaisten kulttuurien ja perheiden suvaitsemisesta ja hyväksymisestä. Homoparien adoptio-oikeuksien salliminen on kannattajien mukaan osoitus suvaitsevaisuudesta ja erilaisten perhemuotojen hyväksymisestä. Homojen hyväksyminen vanhemmiksi on myös suvaitsevaisuuden edistämistä, joka on yhteydessä yhdenvertaisuuteen. Homoparien adoptio-oikeudet nähdään osana ihmisoikeuksien edistämisen prosessia ja yhdenvertaisuuden toteutumista yhteiskunnassa.

“Me kuljemme kohti suurempaa tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta, ja emme alistu niihin luonnonlakeihin, jotka siellä viidakoissa ja siellä savannilla vallitsevat, vaan me luomme ihmisyhteiskunnan, joka pyrkii turvaamaan tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden sen kaikille jäsenille.” PTK113/2008

“Ei voi enää ajatella niin, että tässä asiassa jollain tavalla voitaisiin estää sen tyyppistä kehitystä, jossa ihmisillä on täydet ihmisoikeudet ja kaikilla on mahdollisuus elää omaa elämäänsä avoimesti itsenään.” PTK113/2008

“Samaa sukupuolta olevilla vanhemmilla pitää olla kaikki samat oikeudet ja velvollisuudet kuin eri sukupuolta olevilla vanhemmilla. Myös adoptio-oikeus on laajennettava samaa sukupuolta

oleville pareille." - PTK47/2009

"Tämä mahdollisuuksien tasa-arvo tarkoittaa myös sitä, että lapsi, joka elää perheessä, jossa vanhemmat ovat samaa sukupuolta, on yhdenvertainen muiden lasten kanssa." - PTK47/2009

"Sukupuolivähemmistöjen ihmisoikeuksista huolehtiminen kuuluu meille kaikille meidän seksuaalisesta suuntautumisestamme riippumatta. Ei pitäisi olla meitä ja noita toisia, vaan ainoastaan ihmisiä, jotka kukin omalla tavallaan haluavat rakastaa ja tulla rakastetuiksi." - PTK47/2009

Mutta kuten kaikissa argumenteissa, vastapuolella on aina mahdollisuus yrittää kaapata arvolähtökohta omaan tarkoitukseensa ja kääntää se päällelleen. Ihmisoikeus näkökulmana voi tässäkin tapauksessa valjastaa adoptiolain vastustamisen perusteluna, vaikka sellaisen argumentin vakuuttavuus on kyseenalaista, sillä laajempien ihmisoikeuksien vaatiminen vähemmistöille ei suoranaisesti ole käännettävissä niin, että ne polkisivat enemmistön oikeuksia. Toisin sanoen lakia vastustavien ihmisoikeusargumentti epäonnistuu yrityksessään kaapata ihmisoikeusnäkökulma omaan käyttöön, sillä se ei vakuuta päättelyketjulla eikä oletettavasti hyväksyä yhteisesti jaetuksi premissiksi.

"Arvoisa puhemies! Homo- ja lesbosuhteet ovat valitettavasti tätä päivää. Yhtä valitettavaa on, että hallitus on tuonut eduskunnan käsittelyyn lain, joka törkeällä tavalla polkee ihmisoikeuksia." (PTK47/2009)

"Toisekseen, lakimuutos rajoittaisi biologisen vanhemman ihmisoikeuksia tavalla, jota en voi hyväksyä, eikä sitä pitäisi kenenkään muunkaan hyväksyä." - (PTK47/2009)

Tässäkin tapauksessa argumentti kaatuu omaan virhepäätelmäänsä, sillä adoptio itsessään ja myös huostaanotto poistavat biologisen vanhemman etusijaiset ja ehdottomat oikeudet, ei vain samaa sukupuolta olevien parien tapauksessa.

5.1.5 Uskonto

Uskonnollinen arvolähtökohta on tyypillinen konservatiivisen arvomaailman puolustajille, sillä kristillisiin arvoihin ja perinteisiin vetoaminen sekä vahva halu säilyttää ja ylläpitää ne yhteiskuntaa ohjaavana perustana on taantumuksellisen (länsimaalaisen kristillisen) arvomaailman ihannekuvio. Adoptiolain sallimista visioidaan perinteiden ja kristillisen maailmankuvan murtamisena sekä moraalirappeutumana, joka suistaa hyviksi todetut kristilliset arvot ja näkemykset.

"Arvoisa herra puhemies! Ed. Kantola tässä pohdiskeli arvojen muutosta tai muuttumattomuutta, ja puhuitte perinteisestä perhemallista, jossa on tuettu nimenomaan miehen ja naisen avioliittoa ja perhettä. Mutta muistutan, että kyllä avioliitolla on myös kristilliset arvojuuret eli kristillinen ihmiskuva, jossa avioliitto on tarkoitettu juuri miehen ja naisen väliseksi suhteeksi, ja kyllä suomalainen perhelainsäädäntö ja perhekäsitys on hyvin pitkälti syntynyt ja nojaa tähän kristilliseen arvokäsitykseen. Itse näen, että tämä muutos, jonka kuvasitte, ei merkitse pelkästään uusia havaintoja, vaan kyllä myös selkeää irrottautumista tästä kristillisestä perhenäkemyksestä.
" -(PTK51/2009)

Uskonnollinen arvolähtökohta ilmenee keskustelussa vahvana Raamattuun vetoamisena sekä argumentoimalla adoptiolakia vastaan esittämällä "Jumalan sanaa" ainoana oikeana ratkaisuna ja pohjana kaikissa lakisäädöksissä. Juridiset seikat ovat siis tätä argumenttia noudattaen lähtöisin uskonnollisista arvoista ja niiden halutaan säilyvän jatkossakin niin. Yhteiskunnalliset muutokset ja uudistuspyrkimykset, jotka haastavat uskonnollista maailmankuvaa, halutaan kumota tai estää hinnalla millä hyvänsä, sillä niiden alati kasvava vaikutusvalta syö uskonnollisista arvolähtökohdista pohjaa.

Uskonnollinen arvolähtökohta ilmenee selkeämmin argumentissa silloin, kun lakia vastustetaan kirkollisiin oppeihin ja kristillisiin arvoihin vedoten. Koska Jumala on säätänyt lait niin, että vain nainen ja mies voivat olla avioliitossa ja lisääntyä, homoseksuaalisuus ja homoparien vanhemmuus on Raamatun ja Jumalan lakien vastaista ja näin ollen epähyväksyttävää.

"Kaikissa kulttuureissa ja uskonnoissa perheen käsitteen muodostavat mies ja nainen. Näin on myös Jumala säätänyt asian olevaksi, eikä siihen pidä ihmisten puuttua." (PTK47/2009)

"Mies ja nainen ovat ihmislajin ydin. Näin on luoja aikojen alussa suuressa viisaudessaan säätänyt. Tarvitaan mies ja nainen, jotta lapsi saa alkunsa. Vaikka elämmekin uutta vuosituhatta ja vapaamielisiä aikoja, tätä faktaa ei Suomen eduskuntakaan pysty muuttamaan." (PTK51/2009)

"Kyllä avioliitolla on myös kristilliset arvojuuret eli kristillinen ihmiskuva, jossa avioliitto on tarkoitettu juuri miehen ja naisen väliseksi suhteeksi, ja kyllä suomalainen perhelainsäädäntö ja perhekäsitys on hyvin pitkälti syntynyt ja nojaa tähän kristilliseen arvokäsitykseen. Itse näen, että tämä muutos, jonka kuvasitte, ei merkitse pelkästään uusia havaintoja, vaan kyllä myös selkeää irrottautumista tästä kristillisestä perhenäkemyksestä." (PTK51/2009)

Sinänsä mielenkiintoinen retorinen lähestyminen on se, että "Jumala on säätänyt lait", tässä tapauksessa Jumala yhdistetään sananvalinnoilla juridiseen yhteyteen mielenkiintoisella tavalla. Kristilliseen maailmankuvaan ja arvoihin vetoaminen keskustelussa rajaa hyvin tarkasti yleisön eli puheen kohteen, sillä oletuksena on, että argumentin uskonnollinen arvolähtökohta ei tarvitse suurempaa argumentointia, jos yleisö jakaa samat arvot. Uskonnollisissa lähestymistavoissa ei ole yleisemmälläkään tasolla kovin harvinaista ottaa Raamatun sanat ja viittaukset suoranaisesti omaan käyttöön sopivilla hetkillä, muokkaamalla sanoma omaan tarkoitukseen. Erityisesti Raamatun käyttäminen suoranaisena ohjenuorana on kyseenalaista, sillä on hyvin tulkinnanvaraista ja valikoivaa, mihin kohtiin Raamatusta tukeudutaan ja mitkä jäävät ulkopuolelle. Keskustelussa ei perustella, miksi kristillisten arvojen täytyy olla lakisäädösten perustana ja ohjenuorana, vaan oletetaan niiden ylivoimaisuuteen ja itseään selittävään voimaan. Raamattu ja Jumalan laki on perusta, joita ei tarvitse selittää tai yrittää vakuuttaa yleisöä niistä, koska se on ainoa oikea totuus.

"Lainsäätäjänä ja päättäjänä mielestäni on otettava kantaa siihen, minkälainen ihmiskuva ja minkälaiset arvot ovat lainsäädännön taustalla, ja tiedostettava ne lähtökohdat. Ainakin henkilökohtaisesti toivoisin, että meidän yhteiskuntamme ei olisi vahvistamassa sellaista suvaitsevaisuutta, joka sallii vaan määrätynlaisen suvaitsevaisuuden, ei esimerkiksi kristillisiä arvoja. --- Hallitus on tällä lailla linjaamassa ja ottamassa askeleen kohti sukupuolineutraalia avioliittolainsäädäntöä. On kysymys siis arvovalinnasta. Suomessa noin kahdeksan kymmenestä

kansalaisesta kuitenkin kuuluu kirkkoon, jonka opin ja elämän perusta on Raamattu. Lakiesityksen sisältö on ristiriidassa tämän arvopohjan kanssa. --- Uskonnonvapautta ei mielestäni heikennä, jos kristilliset perinteet omaavassa maassamme kunnioitetaan kristillisiä arvoperinteitä ja kristillistä maailmankäsitystä ja ihmiskäsitystä. Yhteiskunnalla ei mielestäni ole varaa antaa arvomaailmamme murentua peruskysymyksissä ja eettisen keskustelun ei tule pinnallistua." - (PTK47/2009)

5.2 Vaarantaminen, käännteisyys ja turhuus keskustelussa

Kuten Hirschman teoksessaan osoittaa, konservatiivien argumentit poliittisia muutoksia ja uudistuksia vastaan ovat toistuneet vuosisatojen ajan. Monet esimerkit eri historian ajoilta viittaavat siihen, että uudistusten pelossa voidaan turvautua *erilaisiin teeseihin, jotka toimivat argumenttien perustana*. Toisaalta samanlaisia teesejä voidaan paikantaa myös vastapuolen argumenteissa, joiden tarkoituksena on silloin puhua muutosten ja kehityksen puolesta. Useimmiten teesit esiintyvät argumenteissa samanaikaisesti, sillä on tyypillistä, että oman argumentaation vakuuttavuudeksi käytetään mahdollisimman kattavaa valikoimaa keinoja. Aineiston näkyvimmäksi keinoksi osoittautui vaarantamisen teesi, jonka avuksi tuotiin välillä päinvastaisuuden ja turhuuden teesejä vahvistamaan argumenttia. Päinvastaisuuden ja turhuuden teesiä käytettiin myös yksinään argumentoinnissa, mutta paljon harvemmin kuin vaarantamisen teesejä. Vaarantaminen, joka näkyy argumentoinnissa erityisesti uhkakuvien maalaamisella, oli adoptio-oikeutta vastustavien suosituin keino väittelyssä. Seuraavaksi käyn läpi näitä teesejä yksi kerrallaan ja esitän niistä esimerkkejä.

5.2.1 Vaarantamisen ja uhkakuvien retoriikka

Vaarantamisen ja uhkakuvien käyttö on adoptiokeskustelun merkittävimmissä osassa, sillä se on muutosvastaisuutta parhaiten kuvaava ja samalla eniten käytetty teesi. Uhkakuvien maalaaminen ja mahdollisimman monen eri asian menettämisestä mainitseminen, jonka tarkoituksena on herättää pelkoa ja epävarmuutta muutoksen tuomasta tulevaisuusvisiosta, ovat tyypillistä konservatiiviselle arvomaailmalle, jossa pohjimmaisena ajatuksena on se, että vanhat "päteviksi todetut" perinteet ja käsitykset ovat automaattisesti uusia, mullistavia

uudistuksia vahvempia ja parempia. Kun konservatiivinen maailmankuva on vaarassa järkkyyä ja ilmassa on riski menettää se uudentalaiselle järjestykselle, joka syrjäyttää aiemmat perinteet, vaihtoehtona on vedota uhkakuvien kautta siihen, kuinka peruuttamattomasti ja jopa dramaattisesti muutokset ja kehitysehdotukset aiheuttavat rappeutumisen, niin käsitteiden kuin yhteiskunnan tasolla. Tekniikkana on "jos sallit tämän, niin sitten" -malli, jossa uudistuksen ja muutoksen vastuulle sysätään useat kuvitellut uhkaskenaariot. Uhkakuvien läsnäoloon liittyy myös salaliittoteorioiden ja vastapuolen epärehellisyuden vihjailu. Edellä mainittuihin tekniikkoihin ja vaarantamisen väittämän yhteyteen rappion retoriikkaan (jolle löytyy vastinpari edistyksen retoriikasta) palaan vielä tarkemmin myöhemmin.

Miten vaarantamisen teesi ilmenee keskustelun argumenteissa? Adoptiolakia vastustavien puheessa ja kirjoituksissa adoptiolain hyväksyminen edustaa erinäisten seikkojen vaarantamista tuomalla esiin uhkakuvia siitä, mitä kaikkea adoptio-oikeuksien salliminen murentaa. Vaara ja uhka alkavat käsitteiden ja termien murentumisesta ja jatkuvat aina yhteiskunnallisiin instituutioihin ja rakennelmiin saakka.

"--- nyt tämä esitetty laki murtaa tämän historiallisen perhelainsäädäntömme periaatteen."
(PTK51/2009)

"Mielestäni nyt melko marginaalisten lapsen aseman parannusten verukkeella ollaan murtamassa ihmiskunnan historian luonnollisinta oikeussuhdetta, lapsen oikeutta äitiin ja isään---" (PTK51/2009)

"Tämä ketju kokonaisuudessaan, josta tämä lakiesitys on yksi osa, on murentanut ja murentaa perinteistä perhekäsitystä. Se on murentanut ja murentaa myös isyyden ja äitiyden käsitettä."
(PTK47/2009)

Vaarantamiseksi voidaan tulkita myös se, mitä asioita luetellaan lain myötä muuttuvan. Vaikka niiden asioiden vaarantamisen mahdollisuutta ei suoranaisesti sanota ääneen, on tulkittavissa, että vanhojen perinteisen käsitysten muuttuminen uuden adoptiolain ansiosta on yhteydessä vaarantamiseen. Kun puhutaan ihmislajin syvimmän ytimen muuttamisesta, jota vastustetaan, se voidaan tulkita negatiiviseksi. Kytken siis vaarantamisen myös epätoivottuihin tuloksiin,

joista käsin voidaan tulkita, millainen ideologia ja maailmankuva on vaarassa syrjäytyä. Tämä poikkeaa päinvastaisuuden väittämästä kuitenkin sillä erolla, että tässä tapauksessa ei yritetä osoittaa adoptiolain käänteisiä lopputuloksia ja kyseenalaisteta vastapuolen perehtyneisyyttä, vaan argumentointi perustuu enimmäkseen perinteisten ja normatiivisten arvojen korostamiseen menetysuhan kautta ja joille haetaan pohjaa muun muassa biologisesta ja uskonnollisesta arvolähtökohdista käsin. Dikotomiat kuten perinteinen (konservatiivinen) vs. edistysellinen (liberaali li) maailmankuva ja erityisesti luonnollisuuden arvolähtökohta ovat tunnusomaisia juuri vaarantamisen työkaluina. Niiden kautta tuodaan esille arvot ja seikat, jotka menetetään tai suorastaan uhrataan adoptiolain seurauksesta. Lain epähyväksyttävyyttä rakennetaan käytännössä siinä, että toistetaan jatkuvasti normien ja perinteiden rikkoutumista sekä ylikorostetaan pelkoa lasten mahdollisen hyvinvoinnin suhteen. Vaarantamisen väittäjä ei koske siis ainoastaan perinteisen arvomaailman rikkoutumista, vaan myös konkreettisesti lasten hyvinvoinnin vaarantamista. Sellaisten argumenttien kohdalla keinona on luoda tunteisiin vetoava yliampuva skenaario päättelyketjuineen, jossa homoparien aiheuttama uhka eli homoseksuaalisuus kohdistuu lasten kehitykseen ja hyvinvointiin.

Samantapainen pelon mielikuvien tekniikka on käytössä, kun keskustelussa tuodaan esille biologisten vanhempien oikeuksien vaarantaminen sekä äitiyden ja isyyden merkityksen kadottaminen. Erityisesti on pelkoa isyyden merkityksen vaarantumisesta ja samalla myös eri sukupuolisen vanhemmuuden luonnollisen aseman menettämisestä. Vaikka kyseessä on adoption vastustaminen, keskustelussa vedotaan hyvin usein siihen, että homoseksuaalisuus vaarantaa lapsen oikeuksia ja etuja, ikään kuin homoparien vanhemmuus on tässä vaiheessa vielä spekulatiivisella tasolla, joka realisoituu vasta lain uudistuksen myötä eikä jo olemassa oleva tosiasia. Homoparien sopivuutta vanhemmuuteen kyseenalaistetaan pelkistämällä homot vain seksuaalisuuden pariin. Tavallaan kyse on siitä, että adoptiolain vastustuksen varjolla vastustetaan homoseksuaalisuutta ja homoparien tasavertaista kohtelua ja hyväksyntää yhteiskunnallisella tasolla.

"Äitiyden ja isyyden käsitteiden muuttamisella, jonka käsittelyssä oleva lakiesitys saisi aikaan, voi olla kauaskantoisia seurauksia, jotka eivät ole itsestäänselvästi lapsen edun mukaisia.--Adoption myötä lapsi menettää myös perintöoikeutensa näihin sukulaisiinsa. Arvoisa puhemies! Perheen sisäisen adoption salliva laki heikentäisi usein juuri isän asemaa, eikä tätä voida mielestäni pitää lapsen edun mukaisena. Jokaisella lapsella tulisi olla oikeus sekä isään että äitiin." - PTK47

"Useiden valiokunnan asiantuntijoiden mielestä esityksen nähdään muuttavan äitiyden ja isyyden käsitteiden sisältöä. Niinhän se tekeekin ja radikaalisti." - PTK47

5.2.2 Käänteinen vaikutus

Päinvastaisuuden tai käänteisyyden teesi oli adoptio-oikeuksia vastustavien keino kumota kannattajien väitteet ja kyseenalaistaa adoptiolain tarpeellisuus ja hyöty. Käänteisyyden tarkoituksena on osoittaa, että vastapuolen argumentointi ja pyrkimykset ovat joko saavuttamattomissa, käyttävät vääränlaista keinoa tai yksinkertaisesti ovat harhaluulossa sen suhteen, millaisia vaikutuksia ehdotettu muutos viime kädessä tuottaa. Näissä käänteisen vaikutuksen argumenteissa vedottiin useimmiten siihen, että adoptiolain myötä lasten etu ja oikeudet heikkenevät eivätkä parane. Jossakin tapauksessa päättelyketju johti myös siihen, että biologisen vanhemman menettäminen adoption johdosta olisi liian korkea hinta siitä, että adoptiovanhempi saisi juridisen vanhemmuuden. Tässä kontekstissa adoptiolain käänteinen vaikutus ilmentää siis sitä, että tosiasiallisesti menetetään jotakin saavuttamisen sijaan ja vielä niin, että menetetään enemmän kuin saavutetaan. Sosiaalisen vanhemmuuden merkitys näin ollen ei vastaa biologisen vanhemman tasoa, koska lain vastustajien argumentointi viittaa siihen, että lapsi menettää enemmän kuin saa. Käänteisyyttä yritettiin perustella luonnollisuuden ja biologian arvolähtökohdan kautta vetoamalla siihen, että biologinen vanhempi on aina etusijalla ja sitä kautta luonnollisen järjestyksen ylläpitäminen on suotavampi ja hyödyllisempi kuin adoptiolain tuomat vaikutukset, jossa lapsi menettää oikeudet toiseen biologiseen vanhempansa. Tämänkaltaisessa argumentissa sosiaalinen vanhempi ei ollut samalla arvoasteella biologisen vanhemman kanssa. Lasten hyvinvointi oli myös käänteisyyden elementtinä, sillä adoptiolain epäiltiin tuovan lasten kehitykseen ja hyvinvointiin merkittävää haittaa sen sijaan, että se parantaisi heidän elämänlaatuaan. Keskustelussa ilmeni toistuvasti niin sanottu kaikki meni -retoriikka, jossa lueteltiin käänteisyyden todistamiseksi seikkoja, jotka lapsi menettää adoptiolain hyväksymisen myötä. Samantapainen mutta paljon näkyvämpi ja vahvempi menettämisen retoriikka näkyy myös vaarantamisen ja uhkakuvien teeseissä, jotka käsittelin aiemmin.

Käänteisyyteen vetoaminen muutosvastaisuuden perustelemiseksi on keino, jolle on ominaista todellinen/tosiasiallinen -sanojen käyttö määriteltäessä, millaisia vastavaikutuksia ja odottamattomia tuloksia adoptiolaki käytännössä tuottaa. Kun keskustelussa vedotaan

asioiden "todelliseen laitaan", vastapuolen argumentista yritetään viedä pohjaa luomalla sellaista mielikuvaa, että muutosehdotukset ja niiden vaikutuspiiri ei ole tiedossa, vaan ovat korkeintaan harhaanjohtavia, näennäisiä tai epärealistisia. Päinvastaisuuden tai käänteisyyden käyttö argumentoinnissa on hyvin helppo tapa vesittää vastapuolen argumentti, sillä siihen ei vaadita kuin kehittää kielteinen vastine toisen osapuolen argumentille.

"Vaikka tämä esitys tuo joitakin parannuksia lasten juridiseen asemaan nimenomaan tuon perintöoikeuden ja mahdollisen riitaisen eron jälkeisen tapaamisoikeuden suhteen, niin kyllä se myös tuo huomattavan ja peruuttamattoman heikennyksen näiden lasten juridiseen tilanteeseen, eli lapsi menettää lopullisesti oikeuden toista sukupuolta olevaan vanhempaan." (PTK51/2009)

"Ja vaikka tämä esitys koskee vain pientä ihmisryhmää ja vaikka sen välittömät tarkoitusperät ovat hyvät, niin mielestäni äitiyden ja isyyden ajatonta merkitystä ei pidä muuttaa, kun samaan tavoitteeseen voidaan päästä muilla tavoin, ja siksi mielestäni tämä esitys tulee hylätä." (PTK47/2009)

"Sen sijaan, kun täällä korostetaan, että lapsi saa kaikki nämä oikeudet, mitä liittyy perimiseen ja muihin oikeuksiin, niin tosiasiallisesti adoptiossa lapsi menettää ne oikeutensa biologisten vanhempien suhteen. Ei tässä saada mitään oikeuksia lisää, vaan menetetään ja saadaan toisen adoptiovanhemman kautta nämä oikeudet. Samalla lapsi menettää oikeutensa biologiseen vanhempansa ja sukuunsa, kuten totesin." (PTK51/2009)

"Lainsäädännön tulisi lähteä olettamuksesta, että kenellekään ei aiheuteta vahinkoa. Nyt vahingoitetaan erityisesti lapsia ja heidän etujaan. Pidän haitallisena lapsen etua kohtaan sitä, että hallituksen esityksen tullessa voimaan lapsi menettää oikeutensa biologiseen vanhempansa, mahdollisiin sisaruksiinsa, isovanhempiinsa ja serkkuihinsa. (Ed. Paasio: Millä tavalla?) Arvoisa puhemies! Lapselta kielletään oikeus omaan sukuunsa ja sen menneisyyteen ja tulevaisuuteen." (PTK47/2009)

Perusteluja tässä keskustelussa on esitetty luonnollisuuden ja biologisen vanhemmuuden ylivertaisuuteen vedoten. Sinänsä adoptiota vastustava argumentti, joka perustuu biologisen

vanhemmuuden ylivertaisuuteen ja ehtoon, ei sisällä loogista päättelyketjua, sillä adoptioon yleisesti ottaen turvaudutaan juuri silloin, kun biologinen vanhemmuus ei syystä tai toisesta ole mahdollista tai ei tuo lapselle riittävää hoivaa ja turvaa. Näin ollen biologiseen vanhemmuuteen vetoaminen ei ole kovin vakaalla pohjalla, koska se sisältää ristiriidan. Jos adoptiota vastustetaan biologisen vanhemmuuden puuttumisen perusteella, samalla logiikalla voisi vastustaa ei ainoastaan homoparien adoptiomahdollisuuksia, vaan myös heteroparien, joilla ei ole biologista sidettä lapseen. Käänteisyyden määrittely on näkyvintä, kun käytössä on "mitä tosiasiallisesti tapahtuu" -argumentointia. Käyttämällä sellaisia sanavalintoja kuten tosiasiallisesti/todellinen/tosiasiallinen saadaan purettua vastapuolen vakuuttavuus ja vihjailtua toisen osapuolen tietämättömyydestä sen suhteen, millaisia vaikutuksia laki aiheuttaa ja kuinka pitkälle adoptiolain seuraukset ulottuvat. Näin voidaan rakentaa vastapuolen argumentoinnista epäuskottavaa ja vailla todellista asiantuntemusta. Tavallaan se merkitsee sitä, että vastapuolen argumentti sisältää hyvän tarkoituksen, mutta lopputulos on kaikkea muuta kuin toivottu tai ennakoitu. Hyvä tarkoitus, mutta huono lopputulos on käänteisyyden yksi ilmenemismuoto, jota voidaan käyttää tehokkaasti torjuessaan muutosehdotuksia. Käänteisyyttä ja vaarantamista on välillä vaikeaa erottaa toisistaan, koska niitä käytetään argumenteissa hyvin usein yhteistyössä. Adoptiota vastustavat turvautuvat yhteisvaikutukseen, kun tavoitteena on esittää, että adoptiolaki hyvästä tarkoituksesta huolimatta aiheuttaa päinvastaista vaikutusta ja samalla vaarantaa tai pahimmassa tapauksessa rappeuttaa eri tasoilla.

5.2.3 Turhuuteen vetoaminen

Turhuuden teesi on toinen näkyvä väittämä adoptiokeskustelussa ja sen ilmenemismuodot vaihtelevat eri osapuolten mukaan, vaikkakin taantumuksellista retoriikkaa käyttävät tässäkin tapauksessa eniten lakia vastustavat. Kuten käänteisyyden teesin tapauksessakin, turhuuteen vetoamista ei ole esillä yhtä vahvasti kuin vaarantamisen retoriikan osalta. Koska kyseessä oleva lakiprosessi on jo hyvin pitkällä (lakialoitteet ja lakivaliokunnat ovat jo käyty läpi, keskustellaan lain hyväksymisestä), turhuuden teesiä ei ole yhtä perusteltua tai tehokasta käyttää tässä vaiheessa keskustelua. Lakivaliokuntamietinnössä on kirjattuna muutaman kansanedustajan vastalause, jossa yksi argumenteista perustuu siihen, että *"Lapsen kannalta adoptiota parempi vaihtoehto olisi oheishuoltajuuden vahvistaminen. Käräjäoikeuksissa vahvistetaan jo nyt oheishuoltajuus samaa sukupuolta olevan parin toiselle osapuolelle."*

Adoptiolaki on turhaa lainsäädäntöä, sillä homopareille voisi riittää pelkkä huoltajuus eli turhuutta ilmenee siinä, kun monimutkaistetaan asioita silloin, kun voisi selvittää "vähemmällä vaivalla" ja muutoksilla. Adoptiolakia vastustavat perustelevat lain turhuutta vetoamalla joko määrään eli vain pieni vähemmistö hyötyy laista tai laatuun eli keskitytään vähäpätöisiin lakiuudistuksiin, kun olisi vakavampia ongelmia selvitettävänä Suomen yhteiskunnassa. Määrän kautta argumentoitu uudistuksen turhuus ilmenee niin, että perustellaan lain turhuutta sillä, että se vaikuttaa vain pieneen vähemmistöön ja sekin voisi hoitua huoltajuudella, joten sen tarpeellisuus kyseenalaistetaan enemmistöön vedoten.

Toisenlaiseksi turhuuden argumentiksi voidaan luokitella sellainen väittäminen, jonka mukaan laki ei todellisuudessa tuo mitään merkittäviä muutoksia, mutta sen tapainen argumentointi on muutosta kannattavien joukossa. Tarkoituksena on tällöin mitätöidä vastustajien argumentti vähättelemällä lain merkittävyyttä, vastareaktiona siihen, että laki toisi merkittäviä muutoksia eri yhteiskunnallisilla tasoilla, kuten adoption vastustajat väittävät. Keskustelun siirrot voidaan pelkistää seuraaviin ajatusketjuihin:

- turha laki, mutta muuttaa kaiken perusteellisesti mitätöimällä tähän asti saavutetun kehityksen. nollaamistilanne on käänteisyyden väittämään verraten paljon tehokkaampi ja voimakkaampi väite, koska oletettujen sivuvaikutusten tai vastakkaisten tulosten sijaan mitätöi kaiken. kaksoisargumentti, jonka tarkoituksena on kumota mahdollisimman laajasti ja ennakkoon kaikki mahdolliset vastaväitteet. osoitetaan että on huomioitu samat asiat kuin vastapuoli ja tultu pohdinnan kautta perusteltuihin johtopäätöksiin
- turha vastustaa ja jos vastustaakin, niin todellisuudessa mitätön laki, joka ei vaikuta koska sosiaalisia rakenteita ei voi muuttaa ihmisten toiminnalla. sekin kaksoisargumentti
- laki, joka yrittää parantaa joidenkin ihmisryhmien oikeuksia ja tilannetta, ei tosiasiaassa tee mitään ja vain jatkaa saman rakenteen ylläpitämistä niin vallan kuin hyvinvoinnin osalta. turha ajanhukkaa kaikille osapuolille (kun on tärkeämpiä asioita mietittävänä)

"Arvoisa puhemies! Kun tässä on aikaisempia puheenvuoroja kuunnellut, on tullut käsitys, että tässä vakavassa taloustilanteessa, jossa maa järisee, me olemme poistamassa Suomen lasten pahinta ongelmaa. Tämä valtioneuvoston ja eduskunnan ajankäyttö tässä ykköshaasteeksi nostetussa asiassa on kieltämättä vähän ihmetyttänyt." (PTK47/2009)

"Maailma ei tule muuttamaan kantaansa homoadoptiota kohtaan siitä huolimatta, että Suomen kokonaan hyväksyisi" (Aamulehti 16.08.2010 Lukijamielipide, sivu 14)

"Vanhoilliset: tätä lakia jarruttamalla te ette voi rikkoa näitä perheitä. Antakaa jo olla ja keskittykää vakavampiin asioihin kuten perheväkivaltaan." (Helsingin Sanomat 28.11.2008, Mielipide)

Viimeisessä sitaatissa turhuuteen vedotaan lakia vastustaviin ja määritellään vastarintaa turhaksi ajan haaskaukseksi.

5.3 Kehityksen ja rappion retoriikka keskustelussa

Adoptiokeskustelun retoriikkaa on mahdollista tarkastella myös kehityksen ja rappion ideologioiden kautta, sillä mielikuvat kehityksestä ja muutosten tuomista edistysaskeleista kamppailevat rappion, taantumisen sekä paikoittain suoranaisen yhteiskunnallisen epäjärjestyksen visioiden kanssa. Keskustelua ohjaavaa ideologista taistelua ja kamppailua määrittelyvallasta käydään tässäkin konservatiivisten ja liberaalien näkemysten kesken. Liberaalin ideologian maailmankuva ja tulevaisuuden visio rakennetaan sellaisiksi, joissa adoptiolaki nähdään yhtenä merkittävänä ja välttämättömänä askeleena kohti edistyksellistä, ihmisoikeuksien ja tasavertaisuuden yhteiskuntaa. Kehityksen retoriikka ilmenee keskustelussa erityisen voimakkaana ja keskeisenä silloin, kun pyrkimyksenä on kumota lakia vastustavien luonnollisuus- ja biologialähtöisiä argumentteja. Lakia kannattavat vetoavat yhteiskunnalliseen ja kokonaisvaltaiseen ihmiselämän kehitykseen, kun tarkoituksena on osoittaa, että biologisiin seikkoihin turvautuminen ei ole ainoastaan harhaanjohtavaa, kapeamielistä tai vanhentuneen ajattelumallin mukaista, vaan myös perusteetonta, taantumuksellista ja vangitsevaa. Perinteisen biologialähtöisen ja heteronormeja luonnollistavan arvomaailman sijaan "sydämeen ja tunteisiin" perustuva lainsäädäntö on lakia kannattavien mukaan yhteiskunnallisella tasolla kehittymistä ja siirtymistä eteenpäin, jossa luonto ja biologia eivät hallitse tai määrää ihmisten toimintaa ja yhteiskunnan rakentumista. Perinteisiin nojautuva konservatiivinen ajatusmalli on näin ollen esteenä kehitykselle ja edistykselle, koska sen arvot eivät perustu universaalille ihmisoikeuksien ja tasavertaisuuden

tavoittelulle, vaan tiettyjen etuoikeutettujen eli tässä tapauksessa heteroiden arvojen valta-
asemalle.

"Siinä mielessä voi olla luonnotonta, että lapsella on kaksi äitiä tai kaksi isää, mutta se on myös hyvin inhimillistä, sillä inhimillistä on se, että me ylitämme luonnon asettamat rajat ja me kuljemme kohti edistystä ja kehitystä. Me kuljemme kohti suurempaa tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta, ja emme alistu niihin luonnonlakeihin, jotka siellä viidakoissa ja siellä savannilla vallitsevat, vaan me luomme ihmisyyhteiskunnan, joka pyrkii turvaamaan tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden sen kaikille jäsenille" (PTK 113/2008)

"On täysin luonnotonta, että me emme menehdy välttämättä vaikkapa vatsalaukun syöpään, jos me sellaisen saamme. On täysin luonnotonta, että meiltä on hävinnyt sellainen kuin lasten tuberkuloosikuolleisuus, kun heistä tuli enkelikasvoisia ja punaposkisia ja loistavasilmäisiä, ennen kuin he kuolivat. Näin ollen ehkä jokin asia on kehittynyt siihen suuntaan, että luonto ei meitä enää hallitse, vaan me olemme pystyneet hallitsemaan itse omaa elämäämme. Tämä on osa sitä prosessia, jota nyt yhdessä täällä teemme" (PTK113/2008)

"Minulle mahdollisuuksien tasa-arvo on myös sitä, että lapsi, joka elää perheessä, jossa vanhemmat ovat samaa sukupuolta, on yhdenvertainen muiden lasten kanssa.

Arvoisa puhemies! Tämän päivän moniarvoisessa ja monikulttuurisessa yhteiskunnassa suvaitsevaisuus on yhteisössä elämisen ja hyvinvoinnin edellytys." (PTK47/2009)

"On huomattava, että rekisteröityjen parien perheissä elää jo nykyisin paljon lapsia. Kahden samaa sukupuolta olevan henkilön vanhemmuus on siten olemassa oleva yhteiskunnallinen ilmiö. Näin ollen vanhemmuuden käsitteen ja lainsäädännön muuttamisessa voidaan katsoa olevan kyse yhteiskunnassa jo tapahtuneiden muutosten huomioon ottamisesta. Keskeisenä tavoitteenahan on parantaa rekisteröityjen parien perheissä elävien lasten oikeudellista asemaa." (PTK47/2209)

Kehityksen retoriikka korostuu tehokkaasti argumentoinnissa, kun tuodaan esille adoptio-oikeuden monet edistykselliset vaikutukset, rakentaen ideaaliyhteiskunnan, jossa vallitsee yhdenvertaisuus, ihmisoikeudet ja suvaitsevaisuus. Homoparien adoptio-oikeuksia käsittelevä lakimuutos on tässä visiossa yksi harppaus kohti kehittyntä yhteiskuntaa, jossa ihmisillä on paremmat oikeudet ja avarakatseisempi arvomaailma.

"Meillä on nyky-Suomessa jo valtavasti erilaisia perhetilanteita, ja yhteiskunnan pitäisi tukea kaikkia näitä vanhemmuuden vastuun ja lapsen kasvattamisen vastuun kantamisessa, ja tämä esitys on yksi pieni askel kohti sitä, että erilaisia perhemuotoja kunnioitetaan ja tuetaan." (PTK51/2009)

Adoptiolakia vastustava konservatiivinen, vahvasti perinteisiin nojautuva näkemys on se, että adoptio-oikeuden salliminen on yksi askel kohti tuhoa ja rappiota, kaiken sen perustan murentamista, jolle yhteiskunta on rakennettu vuosien saatossa. Jos laki sallitaan, lapsi ja laajemmin koko yhteiskunta menettää kaiken.

"Mielestäni tämä omalta osaltaan murentaa perinteistä avioliittokäsitystä, perinteistä käsitystä perheestä, joka on miehen ja naisen muodostama avioliitto." (PTK47/2009)

"Lapselta kielletään oikeus omaan sukuunsa ja sen menneisyyteen ja tulevaisuuteen. " (PTK47/2009)

Avioliiton ja lasten lisäksi lakimuutoksen vaikutuksesta nähdään tuhoavan prosessin myös heteroseksuaalisuuden, normien, moraalin ja arvojen osalta. Kärjistyneimmissä kannanotoissa ja argumenteissa adoptio-oikeuden salliminen vaikuttaa perustavanlaatuisen dramaattisesti ja peruuttamattomasti yhteiskunnan kaikilla tasoilla. Yhteiskunta näin ollen ajautuu kohti tuhoa, kun adoptiolaki hyväksytään ja yhteiset moraalikäsitteet kaatuvat aiheuttaessa kaaosta ja turmeltuneisuutta.

"Onko pelättävissä, että maailmalla aletaan esittää vaatimuksia siitä, että ihmisen on saatava avioitua esimerkiksi rakastamansa hauvelin kanssa?"

"Kohta heterot ovat kuin avaruusolioita jotka kummastuttavat ja muut ovat niin sanottuja normaaleja.

Miestä ja naista on luotu sukupolvien jatkajiksi, se vain on luonnon laki. Lasten syntyvyys on liian pientä eikä se nousee antamalla lesboille ja homoille adoptio-oikeus. Saadakseen adoptiolapsia ja eläkkeiden maksajia tarvitaan heteroita.

Miten näiden lasten psyykkinen terveys tulee jaksamaan pitkässä juoksussa? He väistämättä

kasvavat luonnottomissa perheolosuhteissa ja pitävät sitä normaalina elämänä, jatkavatko hekin adoptiolinjalla?" (Aamulehti 20.7.2010, LUKIJAMIELIPIDE, sivu 16)

Kun lakia vastustavat argumentoivat luonnollisuuden kautta eli vastustavat lakimuutosta vedoten pääosin lisääntymiseen ja biologiaan, lakimuutosta kannattavat käyttävät luonnollisuuden lähtökohtaa osoittaakseen kehitystä ja edistystä ehdottamalla, että luonnollisuuden ja luonnon rajat rikkoutuvat ja ihminen ikään kuin pääsee luonnon hallintaan sen sijaan, että luonto hallitsisi ihmisten toimintaa. Näissä tapauksissa, kuten edellä esitetyistä sitaateista voidaan havaita, luonnollisuus tarkoittaa luontoa ja biologiaa, jotka esitetään itsestäänselvinä faktuina ja joihin turvaudutaan siinä uskossa, että ne eivät vaadi perustelua tai selitystä sille, miksi ne ovat määrittelemässä lakia sopimattomaksi. Oletuksena on, että yleisö jakaa argumentin arvolähtökohdan ja näkee saman päättelyketjun, jossa homous ja homojen adoptio-oikeus vievät kohti yhteiskunnan ja ihmiskunnan rappiota, tuhoamalla vähitellen arvomaailman ja perinteisen konservatiivisen maailmankuvan, yksi asia ja askel kerrallaan.

Tämän kaltaisessa luonnollisuuden ajatuspäätelmissä, jossa homoparit ja adoptio suljetaan luonnollisuuden ja samalla hyväksyttävän lainsäädännön ulkopuolelle, "luonnon laki" sekoitetaan myös sellaisiin rakennelmiin, jotka ovat muuttuvia, ihmisten muokkaamia ja kehittelemiä ja siitä johtuen eivät loogisesti ajateltuna kuulu luontokategoriaan, kuten esimerkiksi perinteinen avioliittoinstituutio sekä muuttuvat perhekäsitykset. Väitteen perustana oleva päätelmä, joka hakee oikeutusta ihmisten sosiaalisille rakennelmille ja vuorovaikutukselle biologisista seikoista, ei ole argumenttina vakuuttava. Biologian lähtökohta ja näkökulma adoptioon ei ole luonnonjärjestyksestä noudattava, vaan perustuu ihmisten keskinäisiin sopimuksiin, jotka vaihtelevat ja muuttuvat ajan saatossa. Väitteellä "juridinen vanhemmuus perustuu lähtökohdiltaan biologiaan" halutaan häivyttää ja siirtää huomio pois siitä, että lakijärjestelmä ja juridiset päätökset ovat ihmisten säätämiä, ajassa ja paikassa muuttuvia konsepteja, joihin voi vaikuttaa ja jotka ovat usein lähtökohdiltaan ja perustaltaan kaikkea muuta kuin biologiaan nojautuvia. Samankaltaista retoriikkaa on nähtävissä silloin, kun lakia vastustavat argumentoivat, että "äitiyden ja isyyden ajatonta merkitystä ei pidä muuttaa". Väittäminen ei ole vakuuttava, jos ajatusta sovelletaan esimerkiksi siihen, että itse asiassa adoption käsite ja olemassaolo omalla tavallaan muokkaa isyyden ja äitiyden käsityksiä. Näin ollen niitä ei voida laskea ajattomiksi käsitteiksi, joilla on pysyvästi sama merkitys, kuten ei myöskään vanhemmuuden määrittelyn tapauksessa. Ajatusleikkinä todettakoon, että jos

biologia otettaisiin lähtökohdaksi juridisuudessa, niin silloin adoptio voisi olla kokonaan kiellettyä, sillä adoptiovanhemmilla ei yleisesti ottaen ole biologista yhteyttä lapseen. Toisin sanoen adoptio itsessään osoittaa jo sen, että äitiyden ja isyyden merkitystä sekä vanhemmuuden käsitettä ei voida pitää staattisena, muuttamattomana ja ennen kaikkea kulttuurista ja ympäristöstä irrallisena instituutiona. Rappioretoriikka joka pelaa tuhon ja värikkäiden uhkakuvien pelottelukeinoilla, liittyy vahvasti aiemmin käsiteltyyn vaarantamisen teesiin. Yhteiskäytössä ne muodostavat argumentissa vahvan vastustuksen kaikkia muutoksia ja uudistuksia kohtaan, sillä uhkakuvat rappiollisesta, moraaliltaan ja arvoiltaan köyhtyvistä yhteiskunnasta vihjailevat siitä, että homoparien adoptio-oikeuksien myötä annetaan periksi sellaiselle kehitykselle, joka pikkuhiljaa syrjäyttää perinteitä arvostavan, konservatiivisen maailmankuvan riistäen samalla siltä määrittelyvaltaa ja arvostusta.

"Mitä sitten tuli tähän, miten viittasin tähän koira-asiaan, niin kysynkin, milloin tullaan vaatimaan, että voidaan avioitua koiran kanssa. Tämä oli kysymys, koska vapaamielisyydessä menee tämä yhteiskunta niin pitkälle, että tältäähän voi odottaa mitä vain." (PTK51/2009)

Rappion retoriikkaa voidaan paikantaa erityisen vahvana ja ilmiselvänä sellaisissa argumenteissa, joissa erilaiset instituutiot, arvot ja käsitteet luetellaan uhanalaisiksi ja murentumisen vaarassa. Avioliitto, perinteinen perhekäsitys, vanhemmuus, isyys ja äitiys ja jopa heterous ovat niitä, joihin rappiollinen lakimuutos *vaarantavasti vaikuttaa*. Viittaamalla erilaisilla metaforilla ja kielikuvilla adoptiolakia kannattavien pyrkimyksiin, yritetään heikentää kehityksen retoriikkaa ja kyseenalaistaa lakiuudistusta ajavien tarkoitusperää.

6 Pohdinta ja yhteenveto

Argumenttien arvolähtökohdat ja niiden sisältämät väittämät eivät ole toisiaan pois sulkevia, vaikka niiden käyttö ja tarkoitus riippuvat pitkälti siitä, mikä on puhujan näkökulma ja kenelle puhe on osoitettu. Monissa argumenteissa tuodaan näkyviin useampia lähtökohtia kerrallaan ja paikoin tietyt arvot esitetään yhdessä argumentin uskottavuuden vahvistamiseksi. Esimerkiksi lasten etu ja rakkaus, oikeus vanhemmuuteen ja ihmisoikeudet, luonnollisuus ja uskonto sekä biologia ja lasten etu esiintyvät monesti yhteiskäytössä. Homoparien adoptio-oikeuksia kannattavat käyttävät argumenttiansa lähtökohtina rakkautta, yhdenvertaisuutta, lapsen etuja ja oikeutta vanhemmuuteen. Vastustajat puolestaan käyttävät uskontoa, biologiana ja sitä kautta määrittynyttä luonnollisuutta argumentin rakentamisessa.

Keskustelu homoparien adoptio-oikeuksista voisi ensisilmäyksen tai ennako-oletuksen perusteella vaikuttaa kamppailulta ainoastaan siitä, mikä on lasten etujen mukaista, sillä kyseessä on lasta koskeva laki. Eduskunnan istunnoilla käydyt väittelyt ja lehtien palstoilla julkaistut mielipidekirjoitukset sisältävät laajasti puhetta lasten eduista ja oikeuksista, joten kyseessä on tosiaankin kiivas keskustelu siitä, mikä on lasten hyväksi. Lähimmässä tarkastelussa voidaan kuitenkin huomata, että lasten etu ja oikeudet eivät maininnan määräästä huolimatta ole keskipisteenä tai edes varsinaisen määrittelykamppailun ainoana pääteemana. Arvolähtökohtia paikantamalla ja analysoimalla sitä, miten argumentti rakentuu arvojen kautta, havaitsin, että monet muutkin käsitteet ja yhteiskunnan osa-alueet nousivat keskustelun teemoiksi. Kun tarkastellaan sitä, miten lasten etuja tai oikeuksia määritellään, mistä arvolähtökohdasta tai näkökulmasta käsin ja mitä sillä halutaan saavuttaa, voidaan hahmottaa adoptiokeskustelua monipuolisemmin ja laajemmassa merkityksessä. Kokonaiskuva saadaan, kun keskustelun retoriikka paljastuu sisältävän ideologista taistelua laajemminkin kuin ainoastaan adoptio-oikeuksien tasolla. Samankaltaisia johtopäätöksiä siitä, että kamppailua käydään ideologioiden välillä ja usein sukupuoli- ja sukupuolijärjestyksen valta-asemasta, on ollut myös aiempien keskustelujen ja lakiuudistusten aikana. Aiemmat parisuhdelakia koskevat keskustelut sekä hedelmöityshoitokeskustelu, jotka voidaan nähdä olevan saman ketjun osia ennen adoptiokeskustelua eli homoseksuaalien oikeuksien kehitymisprosessia, ovat sisältäneet paikoitellen samoja, toistuvia puhetapoja, joita adoptiokeskustelussakin esiintyy. Lasten oikeuksista ja eduista väitellessä adoptiolakia kannattavat ja vastustavat ovat

liittäneet ne avioliiton ja perheen käsitteisiin, tehneet niiden monenlaiset, sopimuksenvaraiset määrittelyt ja poikkeavat käsitykset läsnä oleviksi yleisölle. Keskipisteenä ei ole varsinaisesti ollut missään kannanotossa ainoastaan lasten edut, vaan pikemminkin lasten oikeuksista puhuttaessa keskustelun eri osapuolet ovat näiden siivillä tai siitä alkupisteestä käsin määritelleet adoptiota isompia merkitysjärjestelmiä ja kuvioita, paljastaneet arvomaailmansa ja yhteiskunnan toivottua kehityskulkua suuremmassa mittakaavassa. Adoptioaiheen varjolla on määritelty avioliittoa ja sen hyväksyttävää ilmenemismuotoa, perhettä, vanhemmuutta, ihmisen yksilöllistä kehitystä ja yhteiskunnallista kehityssuuntaa yleensäkin.

Sari Charpentierin (2001) diskurssianalyysi parisuhdelakikeskustelusta on paikantanut osittain samoja teemoja joita paikansin myös omassa aineistossani eli jossain määrin keskustelun retoriikka ja keinot ovat pysyneet ennallaan, vaikka aihe on vaihdellut ja yhteiskunta on kehittynyt homoseksuaalien oikeuksissa hyvinkin pitkälle lyhyessä ajassa. Esimerkiksi luonnollisuuden, biologian, rakkauden ja uskonnon kautta määrittyvä keskustelun retoriikka on leimannut myös aikaisempia homojen ja lesbojen oikeuksia koskevista lakimuutoksista käytyjä keskusteluja. Konservatiivisten, adoptiota vastustavan retoriikan hallitsevat tunnusmerkit ovat olleet heteroseksuaalisuuden luonnollistaminen, lähes pyhä turvautuminen biologiaan ja sen yhdistäminen uskonnollisiin arvolähtökohtiin, ominaisuudet, jotka näkyivät myös Charpentierin tulkinnoissa. Samoja, yhteisiä piirteitä on esiintynyt myös vastapuolen retoriikassa eli lakia kannattavien rakkaus- ja ihmisoikeuslähtökohdat ovat olleet vastareaktiona jatkuvasti puolustaessa hedelmöityshoitoa, parisuhdelakia ja sisäistä adoptiota. Arvolähtökohtien toistuvuudesta, jatkuvuudesta ja retorisisista keinoista voidaan päätellä, että vastakkaisten arvomaailmojen törmäyksessä on käyty läpi yhä uudelleen samat, perustavanlaatuiset määrittelykamppailut arvoista. Lakia vastustavien argumentoinnissa heteroseksuaalisuus saa luonnollisen, ainoan oikean vaihtoehdon ja sitä kautta adoptio-oikeudet määritellään. Charpentierin tutkimuksessa sukupuoli on ollut keskeinen tekijä, jota kautta on vastustettu samaa sukupuolta olevien avioliittoa (Charpentier 2001, 82). Adoptiokeskustelun konservatiivinen puoli tukeutuu samanlaiseen rakennelmaan. Adoptiota vastustavien mukaan lisääntyminen on mahdollista vain naisen ja miehen liitossa ja siitä syystä adoptio ei kuulu homopareille. Oikeudet perustuvat lisääntymiseen ja sukupuolieroon, heteroseksuaalisuuden ollessa normina.

Kun otetaan tarkastelun kohteeksi keskustelun retoriikka, joka omassa tutkielmassani tarkoitti erityisesti argumenttien arvopohjan selvittämistä ja sitä kautta kumpuavaa ideologioiden ja tavoitteiden paljastamista teesiteoriaa hyödyksi käyttäen, voidaan havaita, että lasten oikeuksista ja eduista puhuminen ja niiden puolesta taisteleminen on harvoin keskustelun perimmäisenä tavoitteena. Vaikka monet adoptiokeskustelun puheenvuorot ja mielipidekirjoitukset sisälsivät erilaisia rajojen määrittelyjä, omien tavoitteidensa ja arvojensa ajamista yleisölle, kaikkia retorisia siirtoja ei yleisön toimesta hyväksytty ja muutamat niistä ylittivät hyvin räikeästi yleisesti hyväksyttävien puhetapojen rajat. Esimerkkinä tästä oli niin sanottu koiravertaus-puheenvuoro, joka sytytti niin eduskunnassa kuin Helsingin Sanomien ja Aamulehden palstoilla voimakkaan vastareaktion:

"Tässä lainmuutoksessa ei ole kyse pelkästään nais- ja miesparien sisäisien adoptioiden muutoksesta, vaan tällä on myös periaatteellista merkitystä. On kyse rajoista. Missä menevät vapaamielisyyden rajat? Kysyn, onko pelättävissä, että maailmalla aletaan esittämään vaatimuksia siitä, että ihmisen on saatava avioitua esimerkiksi rakastamansa hauvelin kanssa? Hollannissa puolestaan on puuhattu pedofiilien omaa puoluetta. Suomalaiset tosin reagoivat asiaan perustamalla adressin, jossa vaadittiin kyseisen puolueen kieltämistä. Yli 170 000 suomalaista on kirjoittanut nimensä adressiin. Missä siis menee vapaamielisyyden raja? Missä menee raja, jolloin voimme huutaa seis, tai oikeammin, milloin meidän kansanedustajien pitää huutaa seis? Ehkä se raja menee siinä, kun kansan valitsemien edustajien omatunto alkaa öisinkin soimata.

Arvoisa puhemies! Yhteiskuntamme on muuttunut nopeasti viimeisten vuosikymmenten aikana. Samalla on muuttunut hyväksytyin ja kielletyn asian tai toiminnan välinen raja. Jos tällainen laki olisi tuotu eduskuntaan 30 vuotta sitten, olisi ehdottelija saanut varmasti sakinhivutuksen, puhumattakaan siitä, jos tätä olisi ehdottanut hallitus, silloin olisi Urhokin asiasta muutaman ärräpään päästänyt." (PTK51/2009)

Argumentointi rakentuu yhteisesti jaettujen, oletettujen lähtökohtien lisäksi erilaisiin tekniikkoihin, joita käytetään argumentin vahvistamiseksi. Vahvojen mielikuvien ja kärjistämisen kautta yritetään viestiä yleisölle asian vakavuutta. Vaikka kyseessä on sisäistä adoptiota käsittelevä lakiesitys, joka tuo jo olemassa oleville perheille mahdollisuuden

adoptoida puolisonsa lapsi, puheen keskiössä on pelko vapaamielisyyden rajojen holtittomuudesta, kaoottisuudella pelottelua ja homojen rinnastaminen eläinvertauksella lemmikkitasolle. Argumentissa käytetty rinnastus ei houkuttele yleisöä ja epäonnistuessaan se heikentää puhujan ja väitteen vakuuttavuutta.

Rinnastaminen koiriin tekniikkana on liian pitkälle viety askel, joka herätti vastustusta laajemminkin, ei ainoastaan kyseisen eduskuntaistunnon aikana. Koiravertauksella haluttiin tuoda esille mielikuva siitä, millainen yhteiskunta on vapaamielisyyden rajoja rikkoessa voisi muodostua. Vastareaktionä koiravertaukselle Helsingin Sanomissa julkaistiin kirjoitus:

"Kun edustaja Oinonen meni puhumaan homojen ja lesbojen adoptio-oikeuden yhteydessä koirista ja eläimiin sekaantumisesta, hän osoitti - vaikka kuinka suvaitsevaisen tulkinnan mukaan - hätkähdyttävää arvostelukyvyyttömyyttä ja ihmisarvon kunnioituksen puutetta.

Oinonen kauhisteli yhteiskunnan nopeaa muuttumista viime vuosikymmenien aikana. Hän uskoo, että vielä 30 vuotta sitten tällaisen lain esittäjä olisi saanut varmasti sakinhivutuksen, ja saattaa olla jopa oikeassa. Nyt Oinonen itse kuulostaa senaikaiseen maailmankuvaan ja arvomaailmaan jämähtäneeltä. " (Helsingin Sanomat 14.5.2009, Pääkirjoitus)

Vaikka koiran kanssa avioituminen ei ollut toimiva tai tehokas tapa saada yleisö puolelleen aiheuttamastaan näkyvästä kohusta huolimatta, sen viesti oli samanlainen kuin muissakin ääriesimerkkien retoriikassa eli värikkäiden mielikuvien läsnäolon kautta vakuuttaa yleisö siitä, että kehityssuunta on ei-toivottu ja pahimmassa tapauksessa ennakoimaton ja vaarallinen. Värikkäiden ja vahvojen vertausten käyttöä näkyy paikoitellen myös lakia kannattavien puheessa, esimerkiksi silloin, kun homoparien ulossulkeminen lainsäädännön piiristä rinnastetaan rotuerotteluun:

"Samoin on kyllä syytä kysyä, kuinka kauan moraalimme kestää jatkaa ja pitkittää nykyistä seksuaaliapartheidia, jossa osa kansalaisista saa mennä naimisiin rakastamansa puolison kanssa ja osalta tämä oikeus kielletään. Tämä on minun arvojeni mukaan aivan perustavalla tavalla väärin, ja siksi ennemmin tai myöhemmin on perusteltua, että avioliittolaista tehdään sukupuolineutraali, mistä ed. Kyllönen edellä puhui ja mitä ed. Räsänen edellä pelkäsi. Tämä ottaisi yhden johdonmukaisen ja välttämättömän askelen tiellä kohti kansalaisten

yhdenvertaisuutta, sitä kansalaisten yhdenvertaisuutta, joka on turvattu meillä perustuslaissa ja joka on kaikkien ihmisoikeussopimusten pohjana." (PTK113/2008)

Retorisesti hienovaraisempaa ja kenties ovelampaa, pitkälle vietyä tulevaisuuden maalailua oli myös sellaisissa puheenvuoroissa, joissa adoptiota kannattavia syytettiin "hivutustaktiikasta" ja homoseksuaalien oikeuksien kehitymisprosessia sekä siihen liittyvää lakimuutosten askelia nimitettiin "salamiteoriaksi".

"Nyt kyseessä oleva hanke laitettiin aikoinaan alulle homosuhteissa eläneiden perintöasioissa ilmenneiden epäkohtien varjolla. Varsin pian hanketta alettiin johdonmukaisesti ajaa kohti virallista yhteiskunnallista instituutiota. Tämä hivutustaktiikka on nyt toiminut hämmästyttävän hyvin, ja osa ihmisistä ei vieläkään ole kyennyt tai ei halua nähdä lopullista päämäärää, joka on rekisteröityjen parisuhteiden samanarvoinen asema avioliittojen kanssa." (PTK51/2009)

"Kyseessä on tässä lakiesityksessä osa siitä ketjusta, joka on jatkunut vuosia, ja siitä yhteiskunnallisesta kehityksestä, johon tänä iltana tässä keskustelussa on viitattu.--- Julkinen keskustelu on osoittanut, että kyse on juuri tästä. Toisinaan tässä yhteydessä on perustellusti puhuttu niin sanotusta salamiteoriasta eli viipaletoriasta, eli pala kerrallaan edetään tiettyä tavoitetta kohti. Yksi pala ei näytä kovin isolta, mutta aina edetään sitä tavoitetta kohti, ja tämä lakiesitys on yksi pala tässä ketjussa." (PTK47/2009)

Kuten koiravertauksen tapauksessakin, näiden metaforien ja mielikuvien kautta tavoitteena on luoda yleisölle visio siitä, mitä tapahtuu, kun omasta arvomaailmasta luovutaan ja sallitaan perustavanlaatuisia, konservatiiviselle ajattelumallille kohtalokkailta tuntuvia muutoksia. Tämän tyyppistä retoriikkaa voidaan yksinkertaisesti nimetä "jos sallitaan, tämä, niin mitä seuraavaksi" -argumentoinniksi, jonka tarkoituksena on kuvata sitä, kuinka vaarallista on antaa asioiden ikään kuin lipsua hallinnasta tai askel kerrallaan, salakavalasti luopua periaatteista ja antaa liikaa sijaa perinteitä rikkoville arvoille ja uudelle kehityssuunnalle. Hivutustaktiikka ja salamiteoria ovat tyypillisiä esimerkkejä sellaisesta kielenkäytöstä, jonka tarkoituksena on osoittaa vastapuolen salakavalaa tai vähintään vaivihkaista etenemistä kohti sellaisia päämääriä, jotka eivät ole hyväksyttäviä tai ovat vähintään piilotettuja arveluttavuutensa takia.

Jos homopareille sallitaan oikeus adoptoida, seuraavalle kehitysaskelle on matalampi kynnyks antaa hyväksyntää. Kyse on myös siitä, mitä se kehitysaskel kenenkin mielestä sisältää ja edustaa eli onko kuviteltu kehitysaskel edistyksellinen, asioita eteenpäin vievä ja ihmisille hyväksi vai turmiollinen, taantumuksellinen ja vahingollinen. Adoptiolakia kannattavat näkevät homoparien adoptio-oikeuksien sallimisen yhtenä kehitysaskelena kohti yhdenvertaisuutta ja ihmisoikeuksia kunnioittavaa lakisäädäntöä, jossa seuraava edistysaskel oikeuksien ketjussa on sukupuolineutraali avioliittolaki (joka on tällä hetkellä etenemässä eduskunnassa eli askel oli ainakin osuvasti ennakoitu adoptiolain aikana käydyssä keskustelussa). Adoptio-oikeuksia vastustavien argumentoinnissa on puolestaan näkemys siitä, että lakiuudistuksen myötä aukeaa helppo portti kohti sellaista yhteiskuntaa, jossa mitkään lait, arvot tai perinteet eivät päde. Tästä on myös kyse, kun puheessa turvaudutaan sellaisiin sanavalintoihin kuin "viidakko", osoittamaan kaiken epäjärjestyksellisyttä ja mielettömyyttä. Yhteiskunnallisen järjestyksen sijaan kaikki on kaoottista, moraalitonta ja vailla hallintaa. Yksinkertaistettuna adoptiolaki vie yhteiskunnallista kehitystä kohti sellaista tilaa, jossa kaikki perustavanlaatuiset normit, perinteet ja säännöt eivät enää päde. Kärjistyneet visiot yhteiskunnasta, jossa voi avioitua lemmikkinsä kanssa eivät välttämättä ole tehokkaita keinoja vakuuttaa yleisö, mutta siitä huolimatta ne tuovat läsnäolollaan provokatiivista vaikutusta, herättävät reaktioita ja ennen kaikkea antavat vihjeitä argumentin sisälle kätkeytyvistä arvoista ja hierarkioista rinnastamisen kautta. Se, hyväksytäänkö argumentti sisältöineen, lähtökohdasta päättelyketjun loppuun saakka, riippuu puhujan vakuuttavuuden ja taitojen lisäksi vastaanottajan arvomaailmasta. Koiravertaus voi olla metaforana vahva, värikäs ja taitava ainakin synnyttämään kohua, mutta se ei vielä riitä vakuuttamaan muita, eritoten vastapuolella olevia, argumentin puolesta, vaan mielikuvien läsnäolon avulla rikkoo pikemminkin sopivuuden rajoja ja näin ollen jää roikkumaan ilman merkittävää ja toivottua vaikutusta. Vaikka kansanedustajan käyttämä koiravertaus aiheutti suurta kohua ja sai paljon näkyvyyttä valtavirtamediassa, puhujan tavoite ja motiivi eli adoptiolain kumoamisyritys kyseenalaistamalla lain pohjimmaista moraalisuutta ei kuitenkaan toteutunut.

Mitä merkityksiä homoparien adoptio-oikeuksista käyty keskustelu tuo näkyviin, jos tarkastellaan sitä osana yhteiskunnallista kehitystä? Vastakkaiset näkemykset siitä, mitä lakimuutos edustaa, kertovat puhujan arvomaailman lisäksi yhteiskunnan tilanteesta ja viimeaikaisesta kehityssuunnasta. Seuraavat sitaatit eduskunnan adoptiokeskustelusta ilmentävät erinomaisesti niitä näkökulmia, joita keskustelussa vuorotellen paljastui:

"Täällä puhutaan ilmiöstä. Elikkä valiokunnan mietinnössä puhutaan, jotta "kahden samaa sukupuolta olevan henkilön vanhemmuus on siten olemassa oleva yhteiskunnallinen ilmiö". Elikkä aikaisemmin puhutaan, että meillä on tällainen perinteinen perhekäsitys ollut, että on isä ja äiti, mutta minusta tällöisten ilmiöiden perusteella ei pitäisi muuttaa lainsäädäntöä, koska täällä jotkut ovat sanoneet, että kyse on arvoista. Yhteiskunnalliset arvot ovat paljon syvemmissä. Joku sanoi täällä, että nämä, ketkä ovat eri mieltä siitä, jotta haluavat hylätä tämän esityksen, ovat vanhoillisia. Minusta yhteiskunnalla pitää olla tällaista arvopohjaa. Se on pitkäjänteistä. Se on luotu (Puhemies: 2 minuuttia!) hyvin kovien arvojen ja hyvien arvojen perusteella, ja se pitää säilyttää jatkossakin." (PTK51/2009)

"pala palalta mennään eteenpäin ja askel kerrallaan ja arvot vaan muuttuvat. Minusta se murentaa kyllä sen perinteisen ajattelun. Vanha on hyvä." (PTK51/2009)

"Tämä lakiesitys on merkittävä ihmisoikeusedistysaskel sadoille suomalaisille perheille ja ennen kaikkea heidän lapsilleen. Jokainen kansanedustaja voi itse miettiä, arvioiko tämän lain osana laajempaa ihmisoikeuskokonaisuutta vai yksittäistapauksena. Se on tietysti molempia. Itse näen siinä yhtä tärkeinä osuuksina molemmat eli sen, että lapsen asemaa näissä perheissä parannetaan nyt tässä akuutissa tilanteessa, mutta toisaalta myös sen, että se on osana isompaa kokonaisuutta, jossa ihmisten ihmisoikeudet Suomessa taataan riippumatta heidän seksuaalisesta suuntautumisestaan tai perhemuodostaan." (PTK113/2008)

"Se, että täällä eduskunnassa hyväksyttiin laki samaa sukupuolta olevien pariin rekisteröimisestä, sehän oli seurausta nimenomaan siitä, että meidän käsityksemme, yhteiskunnan käsitys, todellisuudesta oli muuttunut, ja sen muuttuneen käsityksen perusteella näitä perhearvoja lähdettiin tukemaan myös sitten tällöisissä samaa sukupuolta olevien pariin perheissä. Näin sitten käsitys rakkaudesta ja kiintymyksestä oli muuttunut uuden tiedon, uusien havaintojen pohjalta. Tästä syystä ne moraaliset johtopäätökset olivat sitten toisenlaisia kuin mihin aikaisemmin olimme tottuneet." (PTK51/2009)

Perinteiset "kovat, hyvät arvot" joutuvat taistelemaan vaikutusvallasta uudenlaisten, avarakatseisempien ja monimuotoisuutta korostavien arvojen kanssa. Asetelmassa on toisessa päässä taantumuksellinen maailmankuva jota ohjaa uudistuksen, muutoksen ja kehityksen vastaisuus, koska vanhat perinteet ovat toimiviksi testattuja vuosien ajalta ja näin ollen niihin ei kannata tai oikeastaan saa edes puuttua. Tosin sitä ei aina perustella, miten ja miksi vanhat perinteet ovat käytännössä hyviä ja parempia kuin uudenlaiset. Vastapuolena on taas liberaali arvomaailma ja tapa, joka ihannoii yhdenvertaisuutta, perhekäsitysten monipuolistamista, kehitystä ja uudenlaisten mallien tuomista yhteiskuntarakenteeseen. Homoparien adoptio-oikeudet ovat askel ketjussa, jossa perinteitä ja vanhoja kovia arvoja haastetaan ja kyseenalaistetaan tuomalla vaihtoehtoiset mahdollisuudet ja näkemykset järjestää yhteiskuntaa, muun muassa haastamalla perinteiset käsitykset ja arvot perheestä. Liberaalien tapa nähdä homoparien adoptio-oikeudet yhtenä kehitysvaiheena kohti ihmisoikeuksien ja yhdenvertaisuuden yhteiskuntaa vastustaa konservatiivisen, hallitsevan tavan käsittää perhe- ja avioliittomallia ja pyrkii sen sijaan viemään perinteitä ja vanhoja käsityksiä sisältävää järjestelmää pala kerrallaan kohti uutta mallia ja ideologiaa. Vaikka liberaali ja konservatiivi arvomaailma vastinparina saattaa kuulostaa hyvin pelkistetyltä ja asioita yksinkertaistavalta kehykseltä, jonka läpi argumentteja lähestytään, kategorisointi perinteiseen taantumukselliseen ja vapaamieliseen edistykselliseen on helposti johdettavissa keskustelusta. Erityisesti rappion ja kehityksen retoriikan vastakkaisten kategorioiden kautta ideologiat hahmottuvat selkeämmin, syvemmin ja kokonaiskuvaa laajentavasti.

Pelko hallitsevan, perinteitä ja pysyvyyttä ihannoivan ideologian valta-aseman menettämisestä heijastuu monessa argumentissa, joiden pohjana ovat uskonnolliset arvolähtökohdat, luonnollisuuteen ja lisääntymiseen vetoaminen sekä erilaiset uhkakuvat. Pelko perinteiden menettämisestä ja yhteiskunnan rappeutumisesta ilmenevät vaarantamisen retoriikan läpi. Vastapuolen argumentin heikentämis- ja kumoamisyrityksissä vaarantamisen teesi eli uhkakuvien läsnäolo on olennaisin, näkyvin ja tärkein retorinen keino aineistossa. Pelottelu uhkakuvilla, joita maalailtiin niin lasten kehityksestä kuin yhteiskunnan moraalin tuhoutumisesta, oli lakia vastustavien argumenteissa keskeisin väittäjä. Voidaan kysyä, mitä kaikkea yksi muutosaskel vaarantaa ja rappeuttaa? Parempi kysymys olisi kuitenkin se, mitä lakimuutos ei vaarantaisi, sillä vastustajien argumenttien mukaan adoptio-oikeuksien salliminen homopareille vaikutti kokonaisvaltaisesti eri tasoilla ja ainoastaan negatiivisessa merkityksessä. Keskustelusta muodostui sellainen käsitys, että rappeutuminen koskee

perinteistä perhe- ja avioliittomallia, laajemmassa mittakaavassa koko yhteiskunnan perustaa ja lopulta ihmislajia. Yhdessä mielipidekirjoituksessa pelättiin, että heteroista tulee tulevaisuudessa kummajaisia ja homoista "niin sanottuja normaaleja". Pelko normin ja vallitsevan hierarkiajärjestyksen kääntymisestä pääläelleen heijastaa yhteiskunnan hierarkia- ja valtasuhteita. Jako normaaleihin ja epänormaaleihin, luonnolliseen heteroseksuaalisuuteen ja luonnottomaan homoseksuaalisuuteen on jakoa meihin ja muihin. Stuart Hall (1999) puhuu "meidän ja muiden" diskursseista sekä toiseuden rakentamisesta. Me ja muut -luokittelu onnistuu käyttämällä diskursiivisia strategioita, jotka osallistuvat stereotyyppistämisen, yksinkertaistamisen ja dualismien kautta toiseuden identiteetin rakentamisessa (Hall 1999, 122). Erityisesti stereotyyppistäminen ja yksinkertaistaminen näyttäytyy sellaisessa argumentoinnissa, jossa homoseksuaalit pelkistetään "makuuhuoneleikkejä harrastaviksi" eli toisin sanoen seksualisoidaan toinen ryhmä, tyypistetään yhden piirteen varaan. Sellaisessa ajattelumallissa heteroiden normatiivinen asema yhteiskunnassa jättää homoseksuaalit hierarkiassa normaalin ulkopuolelle ja eriarvoistaa, käytännössä se näkyy juuri siinä, että lainsäädäntö ei tue yhdenvertaisuuden periaatetta eikä homoseksuaalien oikeudet asetu samalle viivalle heteroiden oikeuksien kanssa. Koska heteroseksuaalisuus on ainoa normaalin ilmentymä, lainsäädäntökin peilautuu sitä kautta. Kehitysaskeleet kohti homojen ja heteroiden samanarvoistamista herättävät vastustusta sellaisissa arvomaailmoissa, joissa heterojärjestys on ainoa hyväksyttävä periaate ja toiseus nähdään uhkana, poikkeavuutena. Vanhemmuus, avioliitto ja oikeudet kuuluvat sellaisille, jotka noudattavat perinteistä, konservatiivisen ajatusmaailmaan kuuluvaa normijärjestystä. Adoptio-oikeuksien salliminen samaa sukupuolta olevien pareille vie tässä tapauksessa kohti epäjärjestystä ja epäluonnollista yhteiskuntaa. Vaarantamisen väite kohdistuu moniin yhteiskuntajärjestyksen olennaisiin rakenteisiin ja instituutioihin ja juuri siitä syystä se saattaa olla tehokas ja toimiva keino torjua kaikki uudistusyritykset. Kun riskinä on menettää "kaikki" mitä on saavutettu ja rakennettu aikojen saatossa, vaarantaminen toimii osoittaakseen, että on parempi pysyä vanhassa tutussa kuin saattaa uhan alle tärkeimmät arvot ja perinteet.

Vaikka vaarantaminen on se keskeisin väittämä, johon keskustelu perustuu ja mitä kautta siirtoja tehdään, käänteisyyttä ja turhuutta argumenttikeinoina käytetään kuitenkin jonkin verran hyväksi. Keskustelu ja yhteiskunnallinen/poliittinen kehityskulku vaikuttavat siihen, mitä väittämää käytetään kaikista eniten siinä vaiheessa prosessia, jossa lakiesitys on jo valmisteltu. Turhuuden painottamista ei lakivalmisteluiden aikana ole tehokkainta käyttäen,

sillä prosessi on jo meneillään eli sen avulla ei ole mahdollista saavuttaa samanlaista reaktiota kuin vaarantamisen tapauksessa. Käänteisyyden teesiä käytetään myös hyvin niukasti, mutta joissakin tapauksissa vaarantamista ja uhkakuvien pelailu toimii tehokkaammin kun siihen yhdistetään päinvastaisuuden mahdollisuus. Sellaisessa argumentoinnissa tarkoituksena on näyttää, että adoptiolaki voi pahimmassa tapauksessa tuottaa päinvastaista vaikutusta, "hyväntahtoisuudesta" huolimatta.

Adoptiolain vastustajat haluavat määritellä adoption heteroseksuaalisen suhteen mukaan ja perustaa argumenttinsa siihen, että lapsella tulee olla sekä äiti että isä, ja koska voi olla vain yksi biologinen äiti ja biologinen isä, adoption salliminen homopareille rikkoo tätä "luonnollista järjestystä" ja sitä kautta vanhemmuuden oikeanlaista määrittelyä. Heteroseksuaalisuus ja siihen kytkeytyvät normit ohjaavat lakia vastustavien arvomaailmaa ja argumentteja. Heteroseksuaalisuus sekä sitä kautta naisen ja miehen muodostama liitto on ainoa luonnollinen, oikea tapa järjestää perhettä, vanhemmuutta ja tietysti isommassa mittakaavassa yhteiskuntaa. Adoptiokeskustelun argumentoinnin yhtenä pyrkimyksenä on kumota vastapuolen väite vetoamalla siihen, että se keskittyy epäolennaisuuksiin adoptio-oikeuksissa. Tässä tehtävässä toimii erityisen tehokkaasti turhuuden väite, vaikka siihen turvaudutaan paljon vähemmän kuin vaarantamisen väittämään. Toisin sanoen käydään kamppailua siitä, millaiset seikat ovat määrittelemässä adoptio-oikeuksia.

Väittelyssä siirretään huomio pois sellaiselta kentältä, jolla itse menestytään huonosti, ns. universaalit arvot kuten ihmisoikeudet ja yhdenvertaisuus, ovat sellaisia, joita vastaan ei suoranaisesti argumentoida. Ne ovat oletetusti kaikkien hyväksymiä lähtökohtia, joten niiden kumoamisyritykset eivät tuottaisi argumenttivoittoa ja suora hyökkääminen universaalia arvolähtökohtaa vastaan on riskipeliä. Heterojen etuoikeudet ovat lakia vastustavien argumenteissa piilevänä sanomana, sillä kenelle adoptio-oikeudet ovat sallittua, perustuu heteronormatiivisuuteen. Vaikka homoparien ihmisoikeuksia ei suoranaisesti torjuta tai vastusteta, adoptiota vastustavien tavoitteena ja toiveena on säilyttää jatkossakin avioliitto ja perhe heteroiden etuoikeutettuna asemana. Konservatiivisen ideologian mukaan luonnollisuus ja sitä kautta määrittävä oikeus vanhemmuuteen on heteroille varattu alue, johon homopareilla ei saisi olla pääsyä.

Kehitys näyttää kuitenkin kulkevan kohti seksuaalivähemmistöjen oikeuksien laajentamista, yhä enemmän tilaa ja määrittelyvaltaa saavat liberaalit ideologiat, konservatiivisten

ideologioiden joutuessa taistelemaan yhä useammin sellaisista saavutetuista asiantiloista, joihin eivät enää päde perinteiset käsitykset ja jotka muuttuvat yhä enemmän tiedon lisääntyessä ja arvomaailman muuttuessa. Uskontopohjaiset, heteroseksuaalisuutta normittavat ja homoseksuaalisuutta eriarvoistavat sekä luokittelevat luonnollisuusretoriikat menettävät uskottavuuttaan liberaaleille, ihmisoikeus- ja yhdenvertaisuuskeskeisille arvomaailmoille, joiden pyrkimyksenä on taata kaikille ihmisille samanlaiset oikeudet. Se, näkeekö tämänkaltaisen kehityssuunnan yhteiskunnan ja keskeisten instituutioiden rappeutumisenä vai edistyksellisenä askeleena, on todennäköisesti ikuinen kiistelyn aihe. Tuhoskenaariot ja edistysvisiot on näkyvä vastakkainasettelu, joka toistuu usein adoptiokeskustelun retoriikassa ja erityisesti poliittisessa debatissa, jolle ideologioiden vuorotteleva kamppailu on ollut aina ominaispiirre.

Olen käsitellyt tutkielmassani homoparien adoptio-oikeuksia kannattavien ja vastustavien retoriikkaa, mutta keskittynyt syvemmin tarkastelemaan, miten adoptiota vastustavien retoriikka rakentuu, millaisia merkityksiä ja arvoja se sisältää ja mitä niillä pyritään tekemään. Adoptiolakia kannattavien väittämät eivät välttämättä jakaudu yhtä selvärajaisesti kuin vastustavien teesit, mutta nekin osallistuvat kuitenkin yhteiskunnan kehityskulkuun. Uskaltaisin väittää, että mitä enemmän liberaali arvomaailma saa tilaa ja vaikutusvaltaa yhteiskunnassa, sitä helpommin uudistuksiin suhtaudutaan. Se, onko se yhteiskunnalle tuhoisaa vai ihmiskunnalle kehittymistä, riippuu näkökulmasta. Nyt kun sisäinen adoptiolaki on hyväksytty ja ollut voimassa jo vuodesta 2010 asti, seuraavat kehitysaskleet eli sukupuolineutraali avioliittolaki ja ns. perheen ulkoinen adoptio joutuvat jatkossa kiistelyn aiheeksi. Mielenkiintoista tulee olemaan se, jatkuuko retoriikka samankaltaisena kuin aiemmissa keskusteluissa vai tapahtuuko merkittäviä siirtoja käsityksissä tai retorisisissa keinoissa. Kun homoseksuaalien oikeudet ovat askel kerrallaan kehittyneet kohti oikeudellisesti tasavertaisempaa lainsäädäntöä, muutoksen vastustaminen ja vakuuttaminen saattaa koitua yhä hankalammaksi tulevaisuudessa.

Oman tutkielmani tarkastelussa ja asioiden esittämistavassa on selkeästi kehityksen puhetapaa. Jos analysoin omaa retoriikkaani, johtopäätökseksi voi muodostaa, että tutkielmani rakenne ja tarkastelutapa noudattaa aiemmassa luvussa esittelemääni kehityksen retoriikkaa, kun ajattelen seksuaalivähemmistöjen oikeuksia ihmisoikeuksien ja yhdenvertaisuuden perspektiivistä. Näen seksuaalivähemmistöjen oikeuksien laajenemisen yhteiskunnallisena kehitysaskelena ja toivottuna muutoksena parempaan suuntaan. Adoptiokeskustelun

retorinen analyysi on vieläkin ajankohtaista ja relevanttia, sillä tulevaisuudessa tullaan todennäköisesti kamppailemaan oikeuksista niin sanottuun ulkopuoliseen adoptioon. Koska aihepiiri on sama, adoptiokeskustelusta paikantamani argumentit ja niiden retoriikka voivat toimia vertailupohjana mahdolliselle tulevalle adoptiokeskustelulle.

Lähdeluettelo

Digitaaliset lähteet

Aamulehti

Lapset ensin kaikissa perheissä. 30.11.2007 Kotimaa, Uutissivut, sivu 4

Tasa-arvo on unohtunut keskustelussa. 27.02.2006, Mielipide, Lukijamielipide, sivu 4

Kysymys rakkaudesta. 11.02.2007 Asiat, sivu 26

Blogaajat aktivoituivat Pentti Oinosen kommentoinnista. 17.05.2009, Asiat, sivu 20

Väisänen toivoo adoptiolasta. 16.05.2009, Uutiset, sivu 4

Hau, hau, hehheh – mautonta! 17.05.2009, Asiat, sivu 4

Sateenkaariperheiden oikeudet hajottavat eduskuntaryhmät. 30.03.2009, Kotimaa, Uutissivut, sivu 4

Sukupuolineutraali avioliittolaki tekee tuloaan. 29.11.2008, Artikkelit, Artikkelisivut, sivu 2

Brax kiittelee Paarman homolinjaa. 29.08.2008 Uutiset, sivu 5

Homoparien adoptio-oikeus sai keskustalta kylmän suihkun. 16.06.2008 Uutiset, sivu 5

Homoadoptiota ei ole syytä hyväksyä. 16.08.2010 Mielipide, Lukijamielipide, sivu 14

Heterot ovat kohta kummajaisia. 20.07.2010 Mielipide, Lukijamielipide, sivu 16

Miksi kaikki haluavat parjata ja ohjeistaa homoja? 25.07.2010 Mielipide, Lukijamielipide, sivu 17

Tekstarit 20.05.2009, Mielipide, Lukijamielipide, sivu 16

Verkossa: Adoptio-oikeus homopareille. 17.05.2009, Mielipide, Lukijamielipide, sivu 15

Pyydä anteeksi Oinonen. 15.05.2009, Mielipide, Lukijamielipide, sivu 18

Oinonen ei kadu puhettaan. 15.05.2009, Kotimaa, Uutissivut, sivu 9

”On tärkeä ymmärtää mitä homoseksuaalisuus on” Kirkko on miettinyt homoseksuaalisuuden syitä pohtiessaan parisuhdelakia. 23.08.2008 Uutiset, sivu 4

Homoista paineita kirkolle. 14.08.2008 Pääkirjoitus, Artikkelisivut, sivu 2

Lapsilla ei ole ennakkoluuloja. 29.05.2001 Mielipide, sivu 4

Ministeriö unohti sateenkaari-perheiden lapset. 02.10.2000 Kotimaa, sivu 5

Vajaa puolet hyväksyy naisparien adoptio-oikeuden. 05.03.2005 Kotimaa, sivu 5

Helsingin Sanomat

Kansanedustajan puhe loukkaa monia lapsia. 14.05.2009, Mielipide

Hallitusrintama ei kyennyt sopimaan homo- ja lesboparien adoptio-oikeudesta. 25.04.2009, Kotimaa

Homopareille ehdotetaan perheen sisäistä adoptiota. 03.06.2008 Kotimaa

Suomalaisten enemmistö parantaisi rekisteröidyn parin lasten asemaa. 06.04.2007 Kotimaa

Homojen ja lesbojen oikeus adoptioon repi jälleen eduskuntaa. 06.05.2009 Kotimaa

Pentti Oinonen kyseli aviosta koirien kanssa. 13.05.2009 Kotimaa

Kirkko hyväksyisi sateenkaariperheiden sisäisen adoption. 14.08.2008 Kotimaa

Vistbacka: "Hauvelipuheesta" syntynyt kohu on perusteeton. 15.05.2009 Kotimaa

Lapselle syntyy oikeuksia. 16.05.2009 Kotimaa

"Adoptio-paperit pian vetämään" . 16.05.2009 Kotimaa

Keskusta vastustaa ainoana hallituksessa homoparien adoptioita. 16.06.2008 Kotimaa

Ehdokkaat sallisivat seksuaalivähemmistöille nykyistä laajemmat adoptio-oikeudet. 17.03.2007 Kotimaa

Rekisteröidyille pareille mahdollisuus sisäiseen adoptioon. 21.11.2008 Kotimaa

Kirkkohallitus hyväksyisi perheen sisäisen adoption. 23.01.2008 Kotimaa

"Nyt meistä tulee tasa-arvoisia" 25.04.2009 Kotimaa

Kokoomuksen Ravi: Sisäinen adoptio riittääköön homopareille. 19.05.2009 Kotimaa

Kaikille perheille samat ihmisoikeudet. 12.04.2007 Mieli-pide

Uskonnollinen vakaumusko olikin kyseessä? 16.05.2009 Mieli-pide

Sinun lapsesi olkoon meidän. 28.11.2008 Mieli-pide

Hyväksykää homojen adoptio-oikeus. 28.09.2009 Mieli-pide

Vuh, vuh, Ononen. 16.05.2009 Nimiä tänään

Sateenkaarilasten asema paranee. 08.05.2009 Pääkirjoitus

Rajansa kaikella eduskunnassakin. 14.05.2009 Pääkirjoitus

Homoparin lapsi ei eroa muista. 18.02.2001 Mieli-pide

Eduskunnan dokumentit

26.11.2008 Täysistunnon pöytäkirja PTK113/2008
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/poytakirja/Documents/ptk_113+2008.pdf#search=ptk%20113%2F2008 Haettu 10.9.2010

05.05.2009 Täysistunnon yleiskeskustelun pöytäkirja PTK47/2009
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/poytakirja/Documents/ptk_47+2009.pdf#search=ptk%2047%2F2009 Haettu 10.9.2010

12.05.2009 Täysistunnon keskustelun pöytäkirja 51/2009
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/poytakirja/Documents/ptk_51+2009.pdf#search=ptk%2051%2F2009 Haettu 10.9.2010

2.4.2009 Lakialoite 31/2009 vp
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=la+31/2009> Haettu 10.9.2010

24.4.2009 Lakivaliokunnan mietintö 5/2009 vp
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=la+vm+5/2009> Haettu 10.9.2010

21.11.2008

Hallituksen

esitys

HE198/2008

vp

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_198+2008.pdf Haettu

10.9.2010

Kirjallisuus

Butler, Judith (2006) Hankala sukupuoli: feminismi ja identiteetin kumous. Suomentanut Tuija Pulkkinen ja Leena-Maija Rossi. Helsinki: Gaudeamus. Englanninkielinen alkuperäisteos 1990.

Charpentier, Sari (2001) Sukupuoliusko. Valta, sukupuoli ja pyhä avioliitto lesbo- ja homoliittokeskustelussa. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 69. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) (2003) Perhe murroksessa. Helsinki: Gaudeamus.

Haapanen, Pirkko (1996) Roomalaisten korkein taito. Johdanto antiikin retoriikkaan. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilka (toim.) Pelkkää retoriikkaa: Tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Tampere: Vastapaino, 267–291.

Hall, Stuart (1999) Identiteetti. Suomentanut Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.

Hiltunen, Rainer (1999) Rikoksesta tasa-arvoon – homoseksuaalien oikeudellisen aseman kehittyminen. Teoksessa Jukka Lehtonen (toim.) Homo Fennicus: miesten homo- ja biseksuaalisuus muutoksessa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. s. 41-54.

Hirschman, Albert (1991) The Rhetoric of reaction: Perversity, futility, jeopardy. Cambridge (Mass.) : Belknap Press of Harvard University Press.

Isaksson, Eva (1994) Homona ja lesbona Euroopassa. Helsinki: Seksuaalinen tasavertaisuus ry.

Juvonen, Tuula (2002) Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia. Tampere: Vastapaino.

Juvonen, Tuula (2004) Nyt se näkyy, nyt taas ei. Heteronormatiivisuus ja homoseksuaalisuuden esillepano Helsingin Sanomissa. Tiedotustutkimus 27:2, 34–55.

Juvonen, Tuula (2006) Lapsi pesuveden mukana? Naisten aseman määrittäminen keskustelussa hedelmöityshoitolaista. Teoksessa Sukupuolen politiikka. Naisten äänioikeuden 100 vuotta Suomessa. Helsinki: Otava. 43–54.

Jämsä, Juha (2007) Näkymättömistä perheistä sateenkaari-perheiksi – seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen lapsiperheet. Teoksessa Mustola, Kati & Pakkanen, Johanna (toim.) Sateenkaari-Suomi. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa. Helsinki: Like. s. 163-174

Kaakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (1998) Retoriikka. Teoksessa Marja-Liisa Kaakkuri-Knuuttila (toim.) Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vaikuttamisen taidot. Helsinki: Gaudeamus, 233–272.

Kaskisaari, Marja (1997) Homoparisuhdekeskustelu – diskurssi ja performatiivi. Teoksessa Eeva Jokinen (toim.) Ruumiin siteet. Kirjoituksia eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta. Tampere: Vastapaino, 233–254.

Kuosmanen, Paula & Jämsä, Juha (toim.) (2007) Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveyspalveluissa ja koulussa. Helsinki: Edita Prima Oy.

Laukkanen, Marjo (2004) Kaapitetut: seksuaalinen suuntautuminen nuorten nettikeskusteluissa. Tiedotustutkimus 27:3, 49–62.

Lehtonen, Jukka (1996) Yhteiskunnan heteroseksuaalisuus ja seksuaalivähemmistöjen arki. Teoksessa Taina Dahlgren ym. (toim.) Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino. s.155-170.

Liljeström, Marianne (toim.) (2004) Feministinen tietäminen: keskustelua metodologiasta. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Mustola, Kati (2007) Suomalaisten lesbo- ja homoliikkeiden historiaa. Teoksessa Kati Mustola & Johanna Pakkanen (toim.) Sateenkaari-Suomi. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa. Helsinki: Like, 18–42.

Mustola, Kati (2007) Seksuaalisuuden ja sukupuolen rajanvartijoita ja ylittäjiä. Teoksessa Kati Mustola & Johanna Pakkanen (toim.) Sateenkaari-Suomi. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa. Helsinki: Like, 66–74.

Perelman, Chaïm (1996) Retoriikan valtakunta. Suomentanut Leevi Lehto. Vastapaino: Tampere. Ranskankielinen alkuperäisteos 1977.

Pösö, Tarja (2003) Adoptio perhesuhteiden uudelleenjärjestelynä. Teoksessa Hannele Forsberg & Nätkin Ritva. Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus.

Palonen, Kari & Summa (1996) Johdanto: Retorinen käänne? Hilikka Teoksessa Kari Palonen & Hilikka Summa (toim.) Pelkkää retoriikkaa: Tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Tampere: Vastapaino, 7–19.

Summa, Hilikka (1996) Kolme näkökulmaa retoriikkaan. Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus. Teoksessa Kari Palonen & Hilikka Summa (toim.) Pelkkää retoriikkaa: Tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Tampere: Vastapaino, 51–83.

Valtari, Salla (2014) Sukupuolineutraali avioliitto: askel kehityksen tiellä vai yhteiskunnan perustan murentaja? Vuosina 2010–2013 käydyin avioliittolakikeskustelun retorinen analyysi. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Yliopistopaino.

Vuori, Jaana (2004) Sukupuolen ja seksuaalisuuden retorinen analyysi. Teoksessa Marianne Liljeström (toim.) Feministinen tietäminen: keskustelua metodologiasta. Tampere: Vastapaino, 93–117.